

AKALIK 1998-SAYI 71

150.000 TL. KAPAK BİRLİĞİ

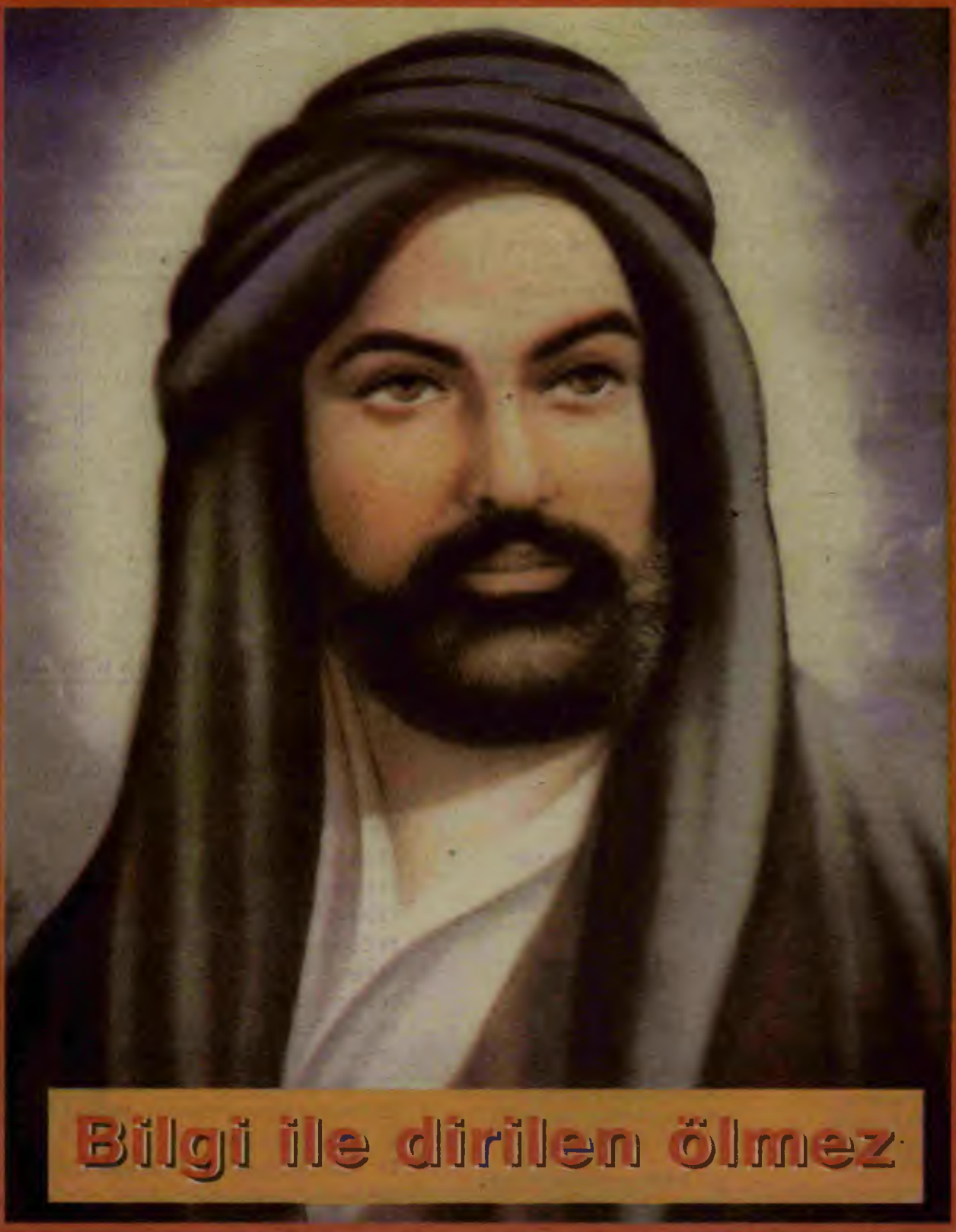

KERVAN

DÜNDEN GÜNE

GÜNDEN YARINA

İnancın Milliyeti Olmaz

Bilgi ile dirilen ölmez

ARAP ALEVİLİĞİ
(NUSAYRİLİK)

Şiir...

Aşık Mahzuni ŞERİF

BU GERÇEĞİN BİLİNMESİ NE ZAMAN

Kadere bağlanmış hey benim halkım
Bu karanın silinmesi ne zaman
Yıllardır buraya gelir gideriz
Asıl hakka gelinmesi ne zaman

Dağımıza puslu puslu gam çöker
Pazarlarda fiyak kalkar zam çöker
Barışı olmayan toplum tam çöker
Bu gerçeğin bilimesi ne zaman

Yücelerden Ulu Hünkâr uçuyor
Bu kadar inkârlar halktan kaçıyor
Üç beş kuruluşunun sözü geçiyor
Yoksulluğun delinmesi ne zaman

Aşka pazar olmaz fiyat günahdır
Gözü dönmüşlere sıhhat günahdır
İnsan sevgisinde cihat günahdır
Adam gibi ölünmesi ne zaman

İyilik dermesi yok fesat ekenin
Koksa bile gülü batsın dikenin
Şu ikilik denen kara lekenin
Parçalanıp bölünmesi ne zaman

Allah'ın kuludur dinsizle dinli
Boşa feryat eder perili cinli
Kapatsın arayı Alevi Sünni
Kırk davulun çalınması ne zaman

Dost MAHZUNİ gider yatar Beştaş'a
Anadolu toprağıyla başbaşa
Yüz sürerek geldim Hacı Bektaş'a
Himmetinin alınması ne zaman

Ali MADEN -Londra
GELİYORLAR

Dünya mı değişti devran mı dönü
Ömer Osman, Ali olmuş geliyor
Devlet malı deniz diyen domuzlar
Mazlumun hakkını yemiş geliyor

Hünkâr nedir Bektaş kimdir diyenler
Erleri pirleri tanımayanlar
Cem cemaat bilmez gidi hainler
Kırlı kalpağını kapmış geliyor

Kimimiz Maraş'ta kimi Sivas'ta
Kimi yanar Nevrozlarda ataşta
Zahidin kervanı Hacı Bektaş'ta
Pirin asasını almış geliyor

Ense kalınlaşmış göbeği iri
Haddin bilmez söyler ileri geri
Pir'in kapısından girmiş içeri
Hırka ile postu çalmış geliyor

Yetti bu gafletten uyanmalıyız
Zalimin zulmüne dur demeliyiz
Omuz omuza direnmeliyiz
Pir Sultan'ım destur vermiş geliyor

Kızılbaş dediler hakir gördüler
Yurt yaktılar yuvalardan sürdüler
Garip MECAL'ye haber verdiler
Ali'im zülfikârı kapmış geliyor

Ozan KIZILGÜL (Sabri Yücel)
SEVDAM

Ben de bir insanım benim de hakkım
İnsanca yaşayıp insanca ölmek
İrkim dilim dinim cinsim mi farkım
Bize yetmiyor mu tende can olmak?

İnsan olan insanları ayırmaz
Birin itip bir diğerin kayırmaz
Karıncaya bile sertçe bağırılmaz
Budur insanlıkta kendini bilmek!

Yoksul-varsıl diye adam seçerler
Varsıla her yerde torpil geçerler
Üne şana bakıp değer biçerler
Yasaktır ünsüzsen adam sayılmak!

Her zaman denk gelir güçlünün işi
Ezimden kurtulmaz güçsüzün başı
Zehredip sunarlar bir lokma aş
Mazluma haram mı doyası gülmek?

Tasada kıvançta eşitiz güya
Yasalar önünde ne tatlı rüya
Her sözde yalan var her işte riya
Düşüp de gör alta neymiş ezilmek?

İnsan haklarında büyük rüyamız
Uluslar içinde nerde sıramız
Alnımızdan silinmiyor karamız
Bize reva mıdır kırık not almak?

Kadın-erkek genç-ihtiyar kız-kızan
Ayrı-gayrı neymiş bir yazmış yazan
"Yaşamak kardeşçe..." der büyük ozan
Hedefimiz bu ilkeye sarılmak!

Her şeyin üstünde insan onuru
İnsandır evrenin biricik nuru
"Kâbemiz insandır!" der pirlir Pir'i
Ne güzel Hünkâr'ın yoluna dalmak!

KIZILGÜL'üm insan için savaşı
Ezene eğilmem kesseler başım
Dilimde-telimde ezgim ateşim
Sevdamdır sazımı hep böyle çalmak...

Aşık Kul HASAN

ÇAĞRI-BİRLİK OLALIM

Yurtiçi yurtdışı Alevi canlar
Gelin birleşelim birlik olalım
Hacı Bektaş Piri seven insanlar
Gelin birleşelim birlik olalım

Alevi yurttaştan toplanan vergi
Hocanın maaşı ödenir farkı
Niçin Alevinin hep susuz ağzı
Gelin birleşelim birlik olalım

Üçler beşler ile kırklar yediler
Birisi kırk kırkı bir idiler
Eşit paylaşma haktır dediler
Gelin birleşelim birlik olalım

Gerçek erenlerin birlik durağı
Barış dostluk yakın eder ırığı
Örgütlenmek demokrasi gereği
Gelin birleşelim birlik olalım

KUL HASAN'ım Hacı Bektaş töresi
Kâbe yolu iki kaşın arası
Birlik barış-kurtuluşun çaresi
Gelin birleşelim birlik olalım

KERVAN

DÜNDEN GÜNE GÜNDEN VARINA

★ Aylık dergi

Sahibi

Genel Ajans Ltd. Şti. adına
İsmail Yıldırım

Yazı İşleri Müdürü

Hakan Erben

Merkez Yönetim Bürosu

Piyerloti Cad. No: 17/4, Çemberlitaş-İstanbul

Tel/Faks

0.(212). 516 84 64

e-mail: kervan@artemis.efes.net.tr

Avrupa Genel Temsilciliği

Murtaza Dersimli

P.O. Box 1822 London, N1, İngiltere

Basım öncesi hazırlık

Genel Ajans

Baskı

İlıcak Matbaası

• Dergimizde yayınlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir.

• Gönderilen yazıları yayınlayıp/yayınlamama ve tersine bir istek belirtilmedikçe düzeltme/kısaltma hakkı dergimize aittir. Hiçbir yazı geri verilmez.

Havaleler

İsmail Yıldırım,
Posta Çeki Hesap
No: 650173 veya
Yapı Kredi Bankası,
Çemberlitaş Şb.,
Hesap No:0102560-0

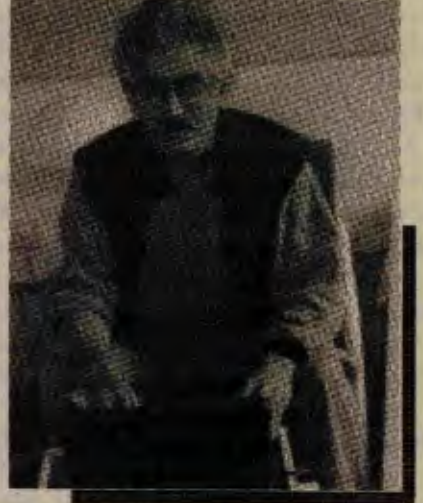
Yıllık Abone Bedeli

Yurtiçi: 3.000.000 TL.
İngiltere: 20 £
Almanya: 100 DM
Fransa: 300 FF
Hollanda: 90 HFL
İsviçre: 100 SFr.
Amerika: 80 \$
Avustralya: 80 A.\$

KERVAN'IN İÇİNDEN

- 3 Arap Aleviliği (Nusayriler) İsmail KAYGUSUZ
7 "Türk Müslümanlığı", Asimilasyon ve Aleviler Cemal ŞENER
9 "Türk İslamı" mı- "Türkiye/Anadolu Müslümanlığı" mı? İsmail ONARLI
10 İncanın Milliyeti Olmaz Mustafa ÖZCİVAN
11 Yurttan Sesler Korusu Sabri YÜCEL
12 Alevilik: Bir Bilgelik Öğretisi Esat KORKMAZ
14 Devşirme Aleviler ve Pir Sultan Aleviliği H. Ali BİNGÖL
15 Neler Oluyor? İsmail YILDIRIM
16 Proto (Ön)-Alevilik ve Aleviler İsmail KAYGUSUZ
19 Alevi Toplumunu Peşkeş Çekmek İstiyorlar Mahzuni ŞERİF
20 Şeriatı ve Şeriatçıları Tehlike Olmaktan Çıkarmanın Yolu Prof. İlhan ARSEL
22 Alevilikte Yerleşim Örüntüsü, Mimari Dr. İsmail ENGİN
23 Dinsel Paradigmalar Dr. Ali AKTAŞ
24 "Alevi Bektaşî Müziğinde Deyişler" Üzerine Ali YAMAN
30 Çingene Doğmak Suç Değildir Mustafa AKSU
32 Susmak Bittir! Hamdi ÖZYURT

KUTAN RECAİ'NİN 'HERCAİ'LİĞİ Mİ YOKSA BİLİNÇLİ BİR DIŞAVURUM MU? (NUSAYRİ) ALEVİLER BUNU İYİ ANLAMALIDIR

İsmail KAYGUSUZ

FP Genel Başkanı Recai Kutan, Suriye krizi üzerinde partisinin görüşlerini açıklarken, "Suriye'yi bir nevi bir nevi sapık Alevi anlayışı içerisinde olan ve kendilerine Nusayri denilen yüzde 10'luk bir azınlık yönetiyor. Ülkenin yüzde 90'ı Sunnidir. Suriye'nin yumuşak karnı Nusayrilere" diye konuşuyor. Ardından uyarılar sonucu sözde söylediklerini düzeltiyor: "Suriye'deki Nusayrilerle bizim Alevi kardeşlerimiz arasında hiçbir benzerlik yok. Onlar sapık anlayış içerisinde. İkisini karşılaştırmak bile bizim Alevi kardeşlerimize iftiradır." Toplumdan çeşitli demokratik kuruluşlardan tepki görünce, vaktiyle Tayyip Erdoğan'ın, hem Cemevini yıktırıp hem de sıkılmadan söylediği "Ben daha Aleviyim" tümcesini tekrarlıyor.

Recai'nin Hercaiılığı Değil...

Baştan şunu vurgulayalım: Kutan'ın Nusayrileri sapık nitelemesi, 'Recai'nin hercaiılığı' değil, FP'nin (yani siyasal İslamcılarının), Alevilik ve Aleviler hakkında düşündüklerinin bilinçli dışavurumudur. Ama koskoca Alevi toplumundan beklenen kitlesel tepkiyi görmemiştir. Kitlesel protestolarla, ülke çapında FP merkez binaları önünde gerekli ders verilmeliydi. Çünkü bu dışavurum, Alevi inancına büyük hakaretle birlikte, Alevileri bölmeye ve birbirine hasım etmeğe de yöneliktir. Aynı zamanda, Türkiye-Suriye arasında yaşanan Abdullah Öcalan gerginliğini bahane edip, Sünni çoğunluk üzerinde, Alevi inançlı kişilerin devlet yönetiminde söz sahibi

olmalarını tehlikeli sayarak önünü kesmek gerektiği imajını yaratmaktır. Eski partisi iktidardayken Suriye'yi önemli bir İslam ülkesi görerek, Başkan Hafız El-Esad'ı yüksek düzeyde ziyaretlerde bulundurlarken, 'Nusayriler sapık aleviler' değildi, şimdi mi 'sapık' oldular?

Kamuoyunda, Hafız El-Esad Suriye'sine karşı öfke ve kızgınlığın kabarıp yükseldiği dönemde, iktidardaki Nusayrilere karşı 'sapık Alevilik' suçlaması, Türkiye'deki koca Alevi (Türk, Kürt, Nusayri-Arap) toplumu aleyhine tehlikeli bir mesajdan başka birşey olamaz. Bu ikiye bölme davranış, Sünniler arasında alevi düşmanlığını körüklemektir.

Aleviliğe böyle bir saldırıyla, Esad'ın baskıcı yönetimi ve Türkiye'ye karşı tavrı, onun Nusayri olmasından ve alevi inancından kaynaklanıyormuş gibi gösteriliyor. Oysa Heterodoks İslam olarak Aleviliğin hangi kolu ve hangi türevi olursa olsun, bu inanç sisteminde 'eline, beline ve diline sadık' sağlam bir bireysel ahlak temel vardır. Yüzlerce yıldır kadın ve erkek, eşikte oturanla döşekte (postta, makamda) oturanı birbirine eşit sayan, 'yol sürdürenindir' ilkesiyle inanç önderlerini seçen bir demokrasi anlayışı sürdürüldüğü gibi, Aleviler aynı zamanda 'ortak çalışıp birlikte yiyen, ortak kazanıp eşit paylaşan' bir toplumsal anlayışın sahibidirler. Hafız El-Esad ise Aleviliğin gerçek özüne uygun hareket etmemiştir. 60'lı yılların sonlarında Türkiye'de de sivil-asker bir grup Sol'un benimsediği Baas Partisi'nin Sol Cunta

anlayışı bu öze zaten aykırıydı. Esad, 1969'da darbeyle iktidara geldiği andan itibaren de Alevilikten uzaklaşmaya başlamıştı. İki yıl sonra, 'Şerefim ve inancım üzerine and içirim' biçiminde başkanlık yeminini 'Allahü Ekber adına yemin ediyorum' diye değiştirmiş. 1974'de Hacca gitmesi, o dönem İranlı Ayetullahlardan, Alevilerin Şii olduklarına dair fetva çıkartması ve Başkan olarak Cuma namazlarına katılmasıyla, laikliği bıraktığı gibi, Alevilikten de tamamıyla uzaklaşmış bulunuyordu. Bu Ortodoks İslami öğeler gösteriyor ki, Suriye yönetiminde gerçek Nusayri Alevi inancı egemen değildir. Öyleyse Recai Kutan'ın 'sapıklık' saldırısı düpedüz bilinçlidir.

Ve Siyasi Kaza Da Değildir

FP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Menderes: "Sadece trafikte kaza olmaz, siyasette de kaza olur. Maksudı aşan birşey olduğu kesin. Kutan'ın konuşmasındaki temel yanlış, insanları, devletleri, toplumları inançlarıyla ve ideolojileriyle değerlendirmesidir. Şimdi Nusayriler öyle de Hindulara, Budistlere ne diyeceğiz? Birşeyleri, birilerini yüceltmek ya da küçültmek için din, inanç ve mezheplerine, ideolojilerine, siyasal görüşlerine bakmayı bir referans olmaktan çıkarmak gerekir. Savunulacak bir tarafı yok bu sözlerin..." (Milliyet, 16 Ekim 1998) Demokratça söylem son cümleler. Bunları okuyanlar herhalde, söyleyen kişiye FP'de ne aradığını sormayı, içlerinden geçirmişlerdir.

Aydın Menderes, Kutan'ın siyasi kaza

yaptığını söylüyor. Bir fiziksel kazanın üzücü tahribatını yaşamakta olan sayın Genel Başkan Yardımcısı, bu kazanın Alevi toplumu üzerindeki alçaltıcı manevi tahribatını anlamış olmalıdır. Yukarıdaki sözlerinde gerçekten içtenlik varsa, Recai Kutan'a, ülkemizde yaşayan 2 milyon üzerindeki Nusayri Alevilerden medya yoluyla özür dilemesi gerektiğini söylemiş olmalıydı. Bu konuda çaba göstermeliydi. Sanmıyoruz. Gerçi göstermiş olsaydı da özür dilemezdi. Çünkü FP'nin Alevilere bakış açısı RP'ninkinden farklı değil ki.. Onlara göre Aleviler sapıktır, mülhiddir-zındıktır, kafir rafizidirler ve mum söndürürler; binnar edilmeli, yani yakılmalıydılar! Sivas'ta yakmadılar mı? Yaktırdılar, yaktılar ve yakanların avukatlığını yaparak apaçık ve korkusuzca bu korkunç eylemi üstlendiler. Asıl ve gizli düşünceleri budur Siyasal İslamcılarının. Değilse, Recai Kutan özür dileyerek bunu göstermelidir!

Ortodoks İslamın Sünni şeriatı Alevileri dinden çıkmış, dinsiz (rafizi, mülhid), Şii şeriatı ise azgınlar, aşırı (Gulat) olarak değerlendirerek kafir sayar ve onlara karşı cihadı (din savaşını) farz görürler. Emevi'lerden itibaren, Cumhuriyet Türkiye'sine gelinceye dek, hangi adlarla olursa olsun, İslam ülkelerindeki yönetimler teokratik, yani tanrısal yasaların uygulandığı din ve şeriat devletleriydi. Bu devletlerde (Emevi, Abbasi, Fatımi, İran Selçuklusu, Memlük, Anadolu Selçuklusu, Osmanlı...) sürekli egemen yönetim olmuş Ortodoks İslamın, Heterodoks İslam olarak Aleviliğe (çok sayıdaki kolları ve türevlerine) ve Alevilere bakışı hiçbir şekilde değişmemiştir. İslam Devletleri tarihi, Alevi halkların, hemen hepsi toplu kırımlarla sonlanan, çok sayıda inanç özgürlüğü ve baskıcı yönetimlerden kurtulma mücadeleleriyle doludur. Ne Şeriat yönetimleri Alevilere karşı cihatlarından, ne de Aleviler inançlarından vazgeçmişlerdir. Din ve Şeriat devletleri başka dinlere ve mensuplarına gösterdikleri hoşgörüyü, kesinlikle Alevi halklara göstermemişler. Aleviler hakkında, inançlarından dönmelerinden başka hoşgörü yolu yoktu. Aleviler de bunu yapmamış, tarih boyu baskı, zulüm ve kırımlara rağmen İslam şeriatına karşı kesintisiz direnmişlerdir. Anayasasında laiklik ilkesi yer almış ve laik bir cumhuriyet olarak tanımlanan 21.yüzyıl Türkiye'sinde, bir siyasi partinin başı kendi inancında olmayanlara sapık diyorsa, o parti ortaçağı yaşamaktadır. Günümüzün partisi değildir. Başdöndürücü ilerlemelerin teknik ve iletişim araçlarını da kullansalar yüzyılın partisi olamaz. Kişi ve toplulukları kendi inancının ölçüleri içinde değerlendirerek suçlayanlar, onlara yaşama hakkı tanımak istemeyen dinci faşist kafalardır. Recai Kutan ve partisinin hedeflediği şeriat yönetimi,

tıpkı Osmanlı gibi Alevi toplumuna sünileştirmeyi dayatacak ve kabul etmedikleri takdirde dinsel fetvalarla cihad ilan edeceğinden hiç kuşku duyulmasın. Bilinçsizce ya da çıkarları için siyasal İslamı destekleme yanlısına düşen bazı Aleviler, onların bu hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmakta. Öbür yandan, ne yazık ki, gerici sağ siyasetlerle, dinci partinin bu denli güçlenmesine ortam hazırlamış sözde laik devlet yönetimine "Aleviliği monte etmek" isteyenler de kolları sıvamış son hızla koşturuyorlar, haydi hayırlısı! Hele şu, kendilerinin de Ali ve Evlatlarını sevdiklerini ileri sürüp, 'ben daha Aleviyim' demeleri yok mu? İnsanı çileden çıkartıyor bu riyakar söylem! Kutan ve diğerleri, daha da ötesinde tüm Sünni müslümanlar; Ali ve Ehlibeyti, evlatlarını nasıl Aleviler gibi sevebilirler? Bir kere şeriate, kendi inançlarına aykırıdır. Alevi inançlılar için bu kişiler birer tanrısal parçadır, kendi zamanlarının Tanrı mazharıdır. Her çağda velilerle görünüm alanına çıkmayı da sürdürürler. Demek ki Alevilerde Ali ve evlatlarına karşı sevginin de ötesinde derece derece bir tapınma vardır. Ortodoks İslam'da bu, Tanrıya şirk koşmak, müşrikliktir. Eğer Kutan Ali ve evlatlarını, onlar gibi seviyorsa(!) ve daha Aleviyse dininden çımıştır, buyursun gelsin. Özünü Dar'a çekip arılanır paklanırsa kendisini yine de kabul ederiz:

"Yetmiş iki millet birdir bize"

Nusayri-Arap Alevilerin, Anadolu'nun başka bölgelerinde yaşayan Alevilerle 'ilgisi olmadığı' yalanının üzerinde bile durmamaçız. Ancak, bir Alevi derneği başkanının yaptığı gibi, 'bizim Nusayri Alevilerle benzerliğimiz yoktur' diyerek bu büyük yanlış yineleyen bazı Alevilere de, Aleviliği inanç ve tarihsel bağlamda çok iyi incelemelerini şiddetle anımsatıyoruz. Bazı biçimsel nüans farklılıklar nedeniyle kasıtlı abartmalar yapılarak, Aleviliğin bin parçaya bölünmesi amaçlanıyor. Evrenselliğine darbe vurulmak isteniyor. Öyle ki, Gazi Üniversitesi'nden bir grup Türk-İslam Sentezçisinin temsil ettiği "Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi" mevsimlik yayın organı "*Hacı Bektaş Veli Dergisi*"'nde (Yaz '98,6) bir öğretim üyesinin inceleme yazısının başlığı "*Çubuk Yöresi Aleviliği...*" olabiliyor. Yörelere, beldelere kadar Alevilik bölünüp farklılaşıyorlarsa, ardında düşmanca kötü niyetlerin varlığı sezilmez olur mu?

Bu arada Nusayri Alevi inancının kökeni ve ilkelerine ilişkin kısa bir bilgi geçmeyi de gerekli gördük. Nusayri dostlarımıza da, inanç ve düşüncelerini, gelenekleri ve tapınmalarını, takiyye yapmadan yazarak, anlatarak açıklamalarını en içten duygularımızla rica ediyoruz. Hiçkimsenin kendi dinsel inancı açısından bakarak, farklı inançları değerlendirmeye hakkı yoktur yir-

mibirinci yüzyılda. Kutsal sırrı saklamak uğruna artık iftiralara uğramaktan kurtulalım

Nusayri Aleviliği Ve Nusayriler

Al- Kummi'ye (*Al-Makalat*, s.55-60, 63) göre ise, 8.yüzyılın ikinci yarısında Küfe'de gelişip ortaya çıkan Şii-Gulat(aşırı Şii) olarak nitelenen Mukhammisa (Beşler'e, Ehlibeyt'e inanan ve onları Tanrının mazharı görenler) öğretisi, Nusayri inançlarının temelini oluşturur. Louis Massignon'un geniş araştırmalarından çıkan sonuç ise, hem İsmaililerin hem de Nusayrilerin Hattabilerin mirasçıları olduğu yolundadır. Al-Shahristani'de belirtilen Mufaddali'lerle olan ilişkisi de bunu göstermektedir.

Onuncu İmam Alaliyyün Naki'ye (827-868) yakınlığı ve onu izlediği bilinen Muhammed b. Nusayri'den (Öl.883) adını almıştır Nusayri Aleviliği. Onlarda Ali Tanrılık makamında, Muhammed onun Peygamberi, Salman ise ikisi arasında kapıdır. Ali *mana* (ilk ve gerçek anlam), Muhammed *ism* (bu gerçeğin adı), Salman *bab* (açıklayan gerçeğe götüren kapı) olarak nitelendirilir. Bu üçlem Nusayri Alevilerde *Ayn-Mim-Sin* (A-M-S) başlangıç harfleriyle ifade edilip kutsanır.

En eski Nusayri metinleri olarak bilinen *Kitab al-Haft*(Yedi Kitap), 12.yüzyılın ilk yarısında, Suriyedeki kalelerinde, İsmaililerin Mustali koluna bağlı Tayyibiler'e yenilip onların aralarına karışmış Nusayrilerden kalmıştır. Bu yapıt, Mufaddal al-Sayrafi'ye (ya da Umar al-Cufi) atfedilen yapıtlardan en tanınmış olan "*Kitab al-haft wa'l-azilla*"dır. İmam Cafer'in batını görüşlerini yansıtmaktadır. Hattabilerin bir kolu olan bunlar da Caferi, Ehlibeyt soyundan ve yaşayan İmam olarak tanrısallaşıyorlardı. Bu kola Mufaddaliler (Mufaddaliyya) denilmekteydi. (Farhad Daftary, *The Isma'ilis, Their history and doctrines*, 2.Baskı, Cambridge University Press-1992, s.100-101, Dipnt. 53,54)

Aynı şekilde 8.yüzyılda, İmam Bakır ve Cafer çevresindeki ilk heterodoks İslam (Alevi) yorumcusu Abul Khattab ve çevresi tarafından yazılmış *Umm ul-Kitab*'ta Salman al Farisi'nin *Salsal* sıfatıyla Cebrail'in yeryüzündeki *Hicab*'ı (örtüsü), Ali ile Muhammed arasında *Bab* (kapı) olarak gösterilmesi İsmaili Aleviliğinin olduğu kadar Nusayri Aleviliğinin de inanç temellerinin Hattabilere dayandığını açıklamaktadır. (Elbetteki tüm kümeleşme ve türevleriyle birlikte Heterodoks İslam olarak Alevilik, 'Proto-Alevilik' araştırma dizimizde belirttiğimiz gibi, Halife Osman (644-656) döneminde Sabailikle başlamaktadır.) Burada sözünü ettiğimiz kitaplar Alevi inanç ve felsefesinin en eski iki yazılı kaynağıdır. Birincisi, Nusayri Alevi dostlarımızın ellerinde bulunduğundan eminiz.

Elyazmalarını şeyhler saklayıp göstermeseler de, kitabın 1970'de Beyrut'ta ikinci baskısının yapıldığını biliyoruz. *Umm'ul-Kitab*'ın ise 10.yüzyıl Pahlavi Farsçasıyla yazılmış kopyaları, iki büyük İsmaili ve Şii-Sufizm uzmanı tarafından tarihi ve içeriği açıklığa kavuşturulmuş, yorumlanmıştır. *Kervan*'ın önümüzdeki sayısında hakkında geniş bilgi sunacağımız kitabın yazarı Abu'l Khattab b. Muhammed İmam Bakır'ın hizmetinde bulunan, İmam Cafer'in "Benim bilgimin kasketisin. Kendimizi ve sırrımızı sana emanet ediyorum." dediği kişidir. Cafer'in oğlu İmam İsmail'in de öğretmeni, manevi babasıdır. Abul Khattab'ın bu aile ile ilişkisi, Muhammed'in kendi ev halkından, yani Ehlibeyt'ten saydığı Salman-ı Farisi'yle olan yakınlığıyla aynıdır. Diğer yandan Nusayri'nin İmam Naki ve oğlu Hasan ül-Askeri ilişkileri de aynı yakınlık derecesindedir. Oniki İmamlara açılan kapıdır (Bab) Muhammed b. Nusayri.

Bu kitaplardaki birçok bilgi ve kavramlar, *İmam Cafer Sadık Buyruğu*, Hacı Bektaş Veli'nin *Makalat*'ı, Kaygusuz Abdal'ın risaleleri, Şah Hatayi, Pir Sultan, Kul Himmet Virani Abdal vb. Alevi-Bektaşî ozanlarının nefeslerinde, deyişlerinde yansımaktadır. Hacı Bektaş Veli, 13.yy'dan beri Anadolu'da ve Balkanlarda yaşayan Alevi-Bektaşîler için nasıl Kutb'ul Evliya, yani veliler ulusu ve serçeşme ise, Muhammed bin Nusayri de, 9.yy'dan beri Kilikya bölgesinde (Adana, Mersin, İskenderun, Tarsus, Antakya) ve Suriye'de, Lübnan'da yaşayan Arap Aleviler için (Bünyamin de İran'daki Ahl-al Hakk (Kürt) Aleviler için aynı makamdadır.) aynıdır. Hepsisi de Ali donunda, İmam donunda yeniden dünyaya gelmiş ya da İmam'ı gözleriyle görüp onun Hücceti (tanığı) olmuş velilerdir. Zamanının yaşayan imamlarıdır ve tanrısal parçayı taşıdıklarına inanılır. Cem'lerde okunan gülbengler ve duaların sonunda, Hünkar Hacı Bektaş Veli'den dilekler, muratlar istenip yardım beklenmesi neyi gösteriyor? Alevilik inancında velilik makamı tanrısal makamdır; veli sözcük anlamıyla da tanrının dostu, arkadaşı demektir. Veliden istenen yardım, rahmet tanrıdan istenmiştir. Alevilikte tanrının insanlaşması, insan-tanrı birliğinin, ya da tanrının nesnelleşmesidir bu.

On birinci yüzyıldan itibaren Nusayrilik, Fatımi halifesi al-Hakim'i(996-1021) *al-Akl al kulli*, yani yaratıcı evrensel akıl ve son makam olarak tanrısalılaştıran ve daha sonra *Akl-ı Kulli*'nin Hamza'da vücut bulduğuna inanan *Druzi* (ya da *Drusi*, gazetelerde yazıldığı gibi *Dürzi* değil) öğretisiyle

karşılıklı etkileşim içerisine girmiş. Temelde kendisi de Hattabiliğe dayanan ve Heterodoks İslam'ın(Aleviliğin) bir kolu olarak Druziliğin, Nusayrilikle düşünce ve inanç yapılanmaları ve ritüllerinin büyük çapta benzeşim göstermesi çok doğaldır. Çünkü yüzyıllarca aynı bölgelerde yaşamakta ve aynı dili (Arapça) konuşmaktalar.

Hamza ve İsmail b. Muhammed al-Tamimi tarafından altı kitap halinde düzenlenmiş Druzi yazıları Nusayriler için de kutsaldır. *Rasail al-Hikma* (Akıl, hikmet kitapları) ya da *al-Hikma*, *al-Sharifa* adını taşıyan bu kitaplar inanç önderleri Şeyhlerin tekelindedir. Okumayanlar, kitapların nerede olduğunu ve doğal olarak içeriğini de bilmezler. Okuyanlar ise, nerede olduğunu değil ama gerektiği kadarını sadece yola girecek olanlara anlatırlar. Çünkü bu kutsal yazılar aynı zamanda kutsal sırlardır. İnanç yapılanmasında toplum iki sınıfa ayrılır: Birincisi inanç ve tapınma gerçeklerinin içine, yani inandıkları gerçeklere götüren yola girmiş olanlar, yani *Ukkal* (akıl'ın çoğulu, akıllılar, bilgin kişiler anlamında). İkincisi ise, yola girmemiş ve kutsal yazıları okumalarına izin verilmeyen toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan "bilgisizler" anlamındaki *Cuhhal* (*Cahil*'in çoğulu) kesim. Her yetişkin Druzi ve Nusayri, önemli bir hazırlık ve duruşmadan sonra yola girebilir. Yola girince, inançsal yaşamı sıkı bir biçimde sürdürmek zorundadır. Akıllılar arasında daha fazla bilgi

karşıladıkları *tenasuh*, Nusayri Alevilerinde çok önemli bir inançsal dogmadır: Her inanan kişi, Ali'nin yönettiği gökyüzünde, yıldızlar arasındaki alacağı yere ulaşmadan önce tam yedi kere beden değiştirir, ruhsal dönüşüm yaşar. Eğer ayıplanmaya layıkça, kabahatlarının bedelini ödeme tamalanıncaya kadar bir müslüman ya da hristiyan olarak yeniden doğar. Ali'ye tapınmamış inançsızlar ise köpek, deve, katır, eşek yahut koyun biçiminde tekrar hayata döner...

Bu ruhsal dönüşümü, Alevi-Bektaşî ozanlarının büyük çoğunluğu yazdıkları 'devriye' türü şiirlerinde işlemişlerdir. Öyleki bir çeşit, maddenin yokolmadığı, biçim değiştirdiği ilkesinin mistik yansıması ya da yansıtılmasıdır. Ruhsal

dönüşüm ya da ruhun ölümden sonra başka bir vücutta geri döndüğü öğretisi, öbür dünya ve cennet-cehennem kavramlarını yadsır. Yani ruhların öbür dünyada ödüllendirilmesi ve cezalandırılması, büyük yargılama günü diye birşey yoktur, anlamına çıkar. Zaten Heterodoks İslamın (Aleviliğin) bütün kollarında Ortodoksizmin yargılama günü, cenneti ve cehennemi nesnel dünyaya taşınmış ve burada olduğuna inanılmaktadır. Değişik biçimlerdeki toplu tapınmalarında, yola giriş törenlerinde bu yargılamalar, ödül ve cezalandırılma sonuçlarıyla her zaman yaşanır. Ruhların, insan ve hayvan vücutlarında dünyaya dönüşleri de ödüllendirme ve cezalandırmanın bir diğer dünyasal versiyonudur.

Shahristani'ye Göre Nusayriler

11.yüzyılın ikinci yarısı ve 12.yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış Şafii Sünni yazar Abdul Kerim al-Sharistani, İshakilerle birlikte ele aldığı Nusayriler hakkında verdiği bilgiler de dikkat çekicidir:

"Kurucularının adlarıyla anılan ve onların öğretilerini savunan topluluklardır, diyor. Her ikisi de Peygamber ailesinin bireylerini tanrısalılık kavramı içerisinde değerlendirirler." Bu değerlendirmeyi, yani Ehlibeytten herbirini tanrı

olarak görmelerini; ruhların dönüşümüne, ölümden sonra bir bedenden diğerine geçerek yeni cisimlenmelerle ortaya çıktıkları ve yeni bedensel biçim kazandıkları inancına bağlamaktadır. Daha da önemlisi, Cebrailin insan donunda Peygambere görüldüğüne, yani bazı insanların kişiliğinde görünüm alanına çıktığına inanılmasıyla da ilişki kuruyor. "Ancak bu bedensel ortaya çıkıştan büyük kötülük de doğabilir, diye karşı düşüncesini açıklıyor Shahristani. O zaman, insan biçimine girmiş olan Şeytandır.

sahibi olanlara, topluluk içerisinde *Şeyhler* olarak, özel yetkiler verilmiştir.

Ölümötesi ve Evren üzerinde kapsamlı öğretilere sahibolan Druziler ve Nusayriler, *Tenasuh*'a (Ruhgöçü, yenedendoğuş) inanırlar. Ancak Nusayriler *Tenasuh* inancında Druzilerden ayrılırlar. Nusayri Alevilere göre, günahkar kişilerin ruhları, diriliş dönüşümünü hayvan vücutlarında dünyaya gelerek tamamlar. (Farhad Daftary, agy. s.200)

Batılıların *metempsychosis* sözcüğüyle

Nusayriler ve İshakiler bu değişim ve dönüşümleri, Tanrının bir bedende biçimlenip, cisimlenerek görünüm alanına çıkışı olarak algılamışlardır. Onlara göre Tanrı, Peygamberden sonra Ali ve imamlık makamındaki çocuklarının biçiminde görünür. Onların ağızyla konuşur, onların elleriyle dokunur... Tanrısal sırların batını yorumlarını ilgilendiren herşeyde, Ulu Tanrıdan doğrudan geçen tanrısal yardımcılığın (d'une assistance divine) başrolünü daima Ali oynar." Ayrıca Şafii yazarın doğal olarak karşı çıktığı, Nusayrilerin tanrının gözle görüldüğünü, (yorumlayarak) çıkardıkları Muhammed'in hadisini de veriyor:

"Gerçekten Peygamber, 'Vicdanların içine yanıt verecek yalnızca Ulu Tanrı olduğu halde, ben görünenler üzerine yemin ederim. (Je jure sur ce qui est apparent, tandis que Dieu est le seul a répondre a l'intérieur des consciences)' demiştir. Ancak onlar, Peygamberin sadece puta tapanlarla savaştığını zorunlu olarak söylediği bu sözden çıkan sonucu görüyorlar... Ayrıca Ali'yi, Muhammed'e şu tebliği verdiğini ileri sürerek, İsa ile karşılaştırmaktadırlar: 'Eğer, insanların İsa konusunda yaptıkları yanlışlara düşmelerini görmekten çekinmeseydim, senin üzerine bazı niyetler tutacaktım'"

(Al-Shahristani, (Fransızca'ya çev: Jean Claude Vadet), *Kitab al-Milal, Les Dissidences De L'Islam (İslam'da Fikir Ayrılıkları)*, Paris-1984, s.308)

Baştan belirtmeliydik ki Nusayrilik, Ali tanrısalılığına bağlı olarak ilk kez Sabailikle ortaya çıkan Heterodoks İslamın (Aleviliğin), en az değişime uğramış ve 1350 yıllık batını öze en fazla sadık kalmış koludur. Ancak yine belirtmek gerekir ki, tarih boyu inancının felsefesini, kurum ve ilkelerini kendi topluluğunun bir kesimine (Cuhal, yola girmemiş olanlar) bile açıklamamayı 'Sır saklama' kutsal yaptırımına bağlamış. Çok kere yaşadıkları topraklara egemen olan baskıcı Ortodoks inançlı (Şii-Sünni, Hristiyan) toplum ve yönetimlere *takıyye* ile uyum sağlamaya gitmiştir. Belki de bugün Suriye ve Türkiye'de yaşayan Arap halklarından 3 milyona yakın Nusayri Alevisi, böylesi bir inanç siyasetiyle varlığını sürdürebilmiştir.

"Kitab Al-Macmu" Ve Nusayrilik

Nusayri öğretilerinin felsefi ayrıntıları, Ali inancının temel ilkeleri ve tapınma kurumları *Kitab al-Macmu* isimli anonim kitapta toplanmıştır. Yüzyılın başında R. Dussaud tarafından, "Nusayrilerin Dini ve Tarihi" (*Histoire et Religion de Nosairis*, Paris-1900) başlığı altında Fransızca'ya çevrilmiş olan bu kitaptan bazı bilgiler geçerek, şimdi Nusayri Aleviliğini daha yakından tanıyalım:

Nusayriler tıpkı İsmaililer gibi zaman

boyutunu, her biri kendi tanrısal mazharına (görünüm alanına çıkmış bir tanrıya) sahip yedi devreye (dönüşüme) bölerler. (Bu, Harran Sabenlerinin inanç öğretisini andırır; bu öğretilerde yaratıcı (tanrı), özünde tektir fakat bedenler içinde nesnellik kazanmalarıyla artmış ve bu vücutlar dünyayı yöneten yedi gezegen olmuştur.) İsmaili ve Druzilere göre, her dönüşüm içinde yeni dinin emanet edildiği *natık* (konuşan, bildiren, tebliğci) olarak bir peygamber gözüktür. Natık, birincisi *esas* (temel, asıl) olan yedi kişilik içinde artış gösterir. *Esaslar*, İsmaili ve Druziler arasında (Ali dışında) *natıklar*'a oranla daha aşağı derecede görülür. Nusayrilerde ise *esaslar* (Abel, Seth, Joseph, Joshus, Asaph, Peter-Shemaun ve Ali), *natıklar*'dan (Adem, Nuh, Yakub, Musa, Süleyman, İsa ve Muhammed) daha üst derecede sayılırlar. Yedinci devrin (dönüşümün) *esas*'ı Ali, tanrılaşmış ve İsa için verilen sıfatı çağrıştıran, *Ma'na* (anlam, düşünce) sıfatını taşımaktadır:

"Ali İbn Abu Talib doğurularak dünyaya gelmedi; O tek ve ölümsüzdür, bütün zamanlarda mevcuttu. Onun özü nurdur, ışıktır; yıldızlar parıltısını ondan alır. O, nurların nurudur. Bütün (sıfatlardan) münezzeh olarak? ve yardımcılardan yoksun olduğu halde o kayaları parçalar, denizleri geri çeker ve işleri olayları yönlendirir. İmparatorlukları yıkan da odur. O gizlidir, kapalı değil, yani tanrısal özünün doğası gereği gizlidir ama bir örtü altında değildir. O düşüncedir, ma'na'dır. Ali, konutu (mesken) ve örtüsü (hicab) olan, İsm diye çağırıldığı Muhammed'i yarattı. Muhammed dönüşünde, onun nurunun nurundan Salman-ı Farisi'yi yarattı ve onu Ali'nin (ona açılan) kapısı(bab) yaptı. Ona propagandasını emanet etti. (Kitab al-Majmu, Fr.Çev. Dussaud, s.162 vd.)

Nusayrilik, Ortodoks İslamın kelime-i şehadet formülünü, 'Ali İbn Abu Talib'ten başka tanrı olmadığına şehadet ederim (Eşhedü enne la ilahe illa Ali İbn Abu Talib)' biçimine sokmuştur. Dussaud, *Ali al-A'la* (yücenin yücəsi, en yüce) ile eski Yunanlıların Adonis adını verdikleri eski Fenike tanrısının *Elyum* (en yüce) sıfatı arasında bir karışım olabileceğini varsaymaktadır. Ona göre Nusayrilik Ali (*ma'na*, gökyüzü), Muhammed (*İsm*, güneş), Salman (*hicab*, ay) Tanrısal Üçlüsü, Hristiyanlık Üçlüsünden daha eski Suriye-Fenike kültürleri, özellikle Palmyra (Medain) tanrılarını anımsatır; gök tanrısı *Ba'al Shamain*, güneş tanrısı *Malakbel*, ay tanrısı Aglibol... Nusayrilik yola giriş törenlerinde tanrısal üçlü *Ayn. Mim. Sin* başharfleriyle temsil edilir... Kitab al-Macmu'ya göre Muhammed'in yarattığı 'kıyaslanmaz eşsiz' Beşler, devirlerinde

dünyayı yaratan beş gezegendir... Nusayriler akıllı ruhları olmayan kadınların ölümsüzlüğüne inanmazlar. İçki kullanmanın caiz olduğuna inanırlar. Yola giriş törenlerinde şarap önemli rol oynar. Bu arada belirtmek gerekir ki, yola girmemiş Nusayriler arasında Khodhr (Hıdır-İlyas, Hızır), yola girmişler arasında Ali'nin olduğu kadar benzersiz mükemmellikte bir tanrı adıdır.

Ayrıca Nusayriler de kendi aralarında dörde ayrılıyorlar: Yabancı etkilere açık ve kendi dışındakilerle en fazla ilişkisi olan (adlarını Ali'nin el-Haydar(arslan) sıfatından alan) *Haydariler*, *Şamaliler*, *Kalaziler* ve *Gaybiler*. Şamaliler, gökle aynılaştırdıkları tanrı Ali'nin, Muhammed'i temsil eden güneşin içinde oturduğunu(sarayının güneşte olduğunu) ileri sürerler. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu inanç (ide) eski Palmyra tanrısı Ba'al Shamaim'i-Grekler bu tanrıyı Helios(Güneş) adıyla almışlardır-çağrıştırmaktadır.

Şamaliler, güneşle aynılaştırılmış ve ışık aracılığıyla Ali ile birleşmiş fakat görünüm alanına ayrı çıkan Muhammed'e tapınmaları daha fazla ayrıntılanır. Kalaziler ya da Kamerilere göre de ay, Ali'nin sürekli oturma yeridir; şiirlerle ve şarapla kutlarlar. Saf şarap içerek, kendi mecazi dilleriyle (söylemleri içinde) ayla çok yakın dostluğa ulaşırlar. Bazı yazarlar bu ay inancında da eski Suriye ay tanrıçası Astarte'nin izleri olduğunu ileri sürerler. Kalaziliğin kurucusu Şeyh Muhammed İbn Kalazi'dir. Dördüncü grup olan Gaybiler ise, tanrı Ali'nin görünüm alanına çıktığı, sonra da gözden kaybolduğuna inanırlar. Şimdiki zaman da gayib (görünmez) dönemidir. Böylece onlar Tanrıyı (Ali), görünmezliğinden dolayı, diğerlerinde olduğu gibi gökyüzü ile, havayla aynılaştırmaktadırlar ●

-Nusayriler hakkında eski ve yeni bazı kaynaklar:

- 1-Al-Nawbakhtı, *al-Firak*, s.78;
- 2-Al-Kummi, *al-Makalat*, s.100-101;
- 3-Al-Askari, *al-Makalat*, s.15
- 4- *Al-Majmu*, traduct. R. Dussaud, *Histoire et Religion de Nosairis*, Paris-1900
- 5- René Basset, "Nusayris" ERE Vol.3, s.417-419
- 6- Louis Massignon, "*Bibliographie Nusayri*", s. 913-922; "*Nusayris*" EI Vol. 3, s.963-967; "*Les Nusayris*", *L'Elaboration de l'Islam*, s. 109-114.
- 7- Heinz Halm, *Die Islamisch Gnosis*, Munich-1982, s.284-285
- 8- W. Kadi, *Alawi*, EIR Vol. 1, s.804-806

“Türk Müslümanlığı”, Asimilasyon ve Aleviler

Cemal ŞENER

Bir tarihte, Anadolu'da Alevilerin yaşadığı bir beldeye Sünni bir din adamı, görevli olarak gönderilir. Din adamının esas görevi tabii, öncelikle Alevilere Sünni İslam'ın şartlarını öğretmek ve camili ibadeti gerçekleştirmektir.

Ama İmam, camisi bile olmayan bu Alevi beldeye yaşayanların, hemen 5 vakit namaz kılmalarını isteyemez. O nedenle önce, sevgi ve güvenlerini kazanmak için, onların her işine yardımcı olur. Tarlada işi olanın-tarlasında, hayvancılıkla işi olanın-hayvanlarının bakımında, kendine ev, samanlık, ahır vs. yapanın-inşaatında gönüllü olarak çalışır. Tabii bu arada Sünni İslam olmanın şartlarından olan 5 vakit namazı, Ramazan orucunu 30 gün tutmayı da ihmal etmez. Alevi köylülerin gözlerini bu ibadet biçimlerine alıştırmaya çalışır.

Köylüler, zamanla her işlerine karşılıksız koşup yardımcı olan ve kendilerinden başka hiçbir maddi talebi olmayan bu din görevlisini sevmeye, sempati duymaya başlarlar.

Kendilerinin her yardımına koşan, hemen hemen köyde herkesin yaptığı inşaatlarda emeği olan imam, bir gün bir inşaata başlar. Köylüler, inşaatın ne inşaatı olduğunu sorarlar. O da "bu güne kadar hepimize ev yaptık. Bu inşaatı da Allah için yapıyorum. Sizin hayvanlarınıza ve yemlerine bile ev yaptık. Bir ev de Allah'a yapalım", deyince köylüler, yapılan cami inşaatına karşı çıkamazlar. Böylece din görevlisi köye bir cami inşaatına başlar ve yapar.

Sıra camiye cemaati götürmeye kalır. Bu kez imam köylüleri, Allah için dua ve ibadet etmeye -camiye çağırır. Onlara adeta yalvarır, yakarır. Köylüler binbir bahane ileri sürerek, gelmek istemezler. Kimisi tozu-çamuru ileri sürerek, ayakkabı çıkarmanın zorluğunu bahane gösterir. Kimisi, soğukta bol bağlı potinleri çıkarıp abdest almanın zorluğundan söz eder. "Biz köylüyüz, bu iş bize göre değil" derler. Ama nafîle, din adamı ısrarlarını sürdürür.

Sonunda onları, bol bağlı potin ayakkabılarını ve çizmelerini çıkarmadan camiye dua etmeye, ibadet yapmaya ikna eder. Cami imamına başka gerekçe gösteremeyen köylüler bu iyi kalpli, iyilik sever imamı kırmamak için çizmelerini, bol bağcıklı ayakkabılarını çıkarmadan camiye gitmeye başlarlar. Sonunda alışmaya da başlarlar. Böylece cami -az da olsa- cemaat ile tanışır.

Bir süre sonra, imamın başka bir yere tayini çıkar. Yerine başka bir imam gelir. Yeni gelen imam gördüklerine inanmaz. Çünkü, camiye namaz kılmaya gelenler; ayakkabılarını, çoraplarını, ceket, kazak vs.lerini çıkarıp abdest almadan; palas pandıras çamurlu potinlerle, çizmelerle camiye giriyorlar. Yeni imam eski imama isyan eder. "Bu nasıl iştir!" der. "Böyle, abdest almadan, ayakkabılar çıkarılmadan namaz

kılmaya camiye girilir mi?" der. Bunun üzerine eski imam der ki; "Ben bu kadar yıl çalıştım, uğraştım. Bunları, ancak böyle camiye soktum. Sen de bundan sonra ayakkabılarını, çizmelerini vs. çıkartarak sokarsın."

* * *

Ne zaman Alevilerin Sünnileştirme çabası ve yönlendirmesiyle karşılaşsam, ister istemez bu öğretici öyküyü anımsıyorum. Anadolu'da 800 yıldır -Osmanlı'dan günümüze- her gelen yönetici, Alevileri Sünnileştirmeyi, nederede ise asli görevlerinden birisi olarak kabul etmiş ve uygulamıştır.

Aleviler; İslam içindeki hilafet meselesinde Ali yanlısı, Hz. Ali'nin yandaşı, iz sürücüsü oldukları için, Allah'ın birliğine-Hz. Muhammed'in Peygamberliğine-inanmalarına rağmen; tarihleri boyunca, kendilerine Müslüman diyen İslam dini içindeki hakim oluşumların baskılarından, saldırılarından kurtaramamışlardır. Bu faturayı en ağır ve acı biçimde ödeyen kesim, Aleviler olmuştur.

İslam, Arap yarımadasında ortaya çıkmış, esas olarak Arap kültürünün bir ifade biçimidir. Zaten Arap yarımadası dışına çıktığında, diğer etnik topluluklar İslamı kabullenmede hayli zorlanmışlardır. Örneğin; Türkler İslam'la, Hz. Muhammed'in vefatından yaklaşık 300 yıl sonra tanışmışlardır. Türklerin İslam'la tanışmaları, Emevi ordularının yağmaları, katliamları ile başlamıştır. Türklerin İslamı gönüllü seçmeleri olası değildir. İslam olmak zorunda kaldıklarında ise, kendi geçmiş kültürleri ile -yeni tanıştıkları Arap kültürünün bir biçimi olan İslam dini ile de, Arap yarımadasından farklı olan bir dinsel anlayışı oluşturmuşlardır.

KURAN VE ALEVİLER

İslamiyet, Hz. Muhammed döneminde bile kesin kuralları oluşmuş bir din değildi. Kuran ayetleri Hz. Muhammed zamanında yazılı değildi. Sahabeler sözlü olarak hafızalarında saklıyorlardı. İslam'ın birinci kaynağı olan Kuran, yazılı değil-sözlü olarak gelmişti. İslam'da ikinci kaynak ise, yine sözlü olarak saklanan Hz. Muhammed'in çeşitli meseleler ile ilgili görüşleri olan Hadisler idi. Hz. Muhammed bile sağlığında, karşısındaki bir soruna Kuran'da kesin yanıt bulamayınca, fikir yürütüyordu. Yani bir anlamda, Kuran'ı yorumluyordu. Hadisler böyle ortaya çıktı.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra, hilafet meselesindeki ayrılık Kuran'ın yazıya geçirilmesinde de yaşandı. Ali yanlısı olan; Selmani Farisi, Ebuzer Gaffari, Bilali Habeşi gibi Sahabelerle, Halife Ebubekir'i tutanlar arasında, Kuran üzerinde mutabakat sağlanamayınca,

toplanan ayetler Ebubekir tarafından yakıldı. Bu itilaf Halife Ömer ve Halife Osman zamanında da devam etti. Eldeki Kuran ise, Halife Osman zamanında toplanıp yazıya dökülen Kuran'dır. İhtilaflar çözülmeden Kuran yazıya geçirildiği için, Alevilerin Kuran'a muhalefet şerhi bu güne dek devam ediyor. Aleviler bunu, "Osman Kuran'a kalem karıştırdı" şeklinde ifade ediyorlar.

Bu farklılıklar zaman içinde İslam ile ilgili bir dizi farklı yorumları getirdi. O da, farklı İslami anlayışları oluşturdu.

Bugün gördüğümüz ibadet biçimine ilişkin farklılıklar da (5 vakit namaz, 30 gün Ramazan orucu vs.), bazı İslami anlayışların sonucu oluşmuştur. Alevilik, Şiilik, Hanefilik, Şafilik, Hambelilik, İsmaililik, Vehabilik gibi İslami anlayışların-farklılıkların yaklaşık 1400 yıllık bir tarihi var. Bu anlayışlar bu zaman dilimi içinde, gerek dinin özüne ilişkin, gerekse biçimine ilişkin yaklaşımlarda birbirinden uzaklaşmışlar, adeta birbirini tanıyamayacak denli farklılaşmışlardır.

Bu durum sadece İslam dininin başına gelmiş değildir. Benzer durum, diğer dinler için de geçerlidir. Örneğin; Hristiyanlık, Musevilik'in bir yorumudur dense, hatalı ifade sayılmaz. Çünkü Hz. İsa, Musevilik'in "bozulmuş olması nedeni" ile görevlendirilir. Ama Museviler'in tümünü ikna edemez. İkna ettikleri İsevi olur. Böylece Hristiyanlık oluşur. Bu durum böyle de kalmaz. Bu kez, Hristiyanlık içinde zamanla farklılıklar çıkar. Bugün, aralarında kalın çizgilerle oluşmuş farklı oluşumlar ortaya çıkmıştır. Ortodoks Kilisesi, Katolik Kilisesi, Protestan Kilisesi, Anglikan Kilisesi, Kalvenist Kilisesi vs., kurumlaşmış dinsel ayrılıkların sonucudur.

MÜSLÜMAN MI? ALEVİ Mİ?

İslam içinde Alevilik ile Sünnilik arasında da 1400 yıldır yaşanan tarihsel-toplumsal olaylar sonucu, bu iki oluşum birbirine oldukça yabancılaşmıştır. Bu iki oluşum birbirini adeta tanımaz durumdadır.

Son yıllarda bazı egemen kesim sözcülerince yapılan söylemlerde; Alevilerin bu farklılıklarına saygı duymak, kabullenmek yerine; " % 99'u Müslüman olan ülkemiz", "hepimiz Müslümanız" veya "Allahımız bir, Peygamberimiz bir, Kitabımız bir, dinimiz bir" ifadelerinin Alevileri kapsadığını-ifade ettiğini kabullenmek oldukça zor. Çünkü ortada, 1400 yıl gibi uzun bir tarihsel sürece dayalı onlarca farklı oluşum var. Bunu bugün özdeş görmek, bu meseleye duyarlı davranmak değil-duyarsızlığın ve dayatmacılığın sınır tanımaz halidir. Gerçek durumun böyle olmadığını Aleviler de Sünniler de biliyor. Farklı anlayışları özdeşleştirmek gibi bir devekuşu poli-

tikası izlemek yerine; kim kendini nasıl ifade ediyorsa, biz de onları öyle ifade edelim anlayışını kendimize düstur seçersek, daha saygın davranmış oluruz.

"Hepimiz Müslümanız" veya "% 99'u Müslüman olan" demek, hamaset edebiyatı yapmaktan başka bir şey değildir. Çünkü Aleviler kendilerini, bu ülkenin çeşitli yöneticileri, Diyanet İşleri Başkanı vs. gibi sözcülerin "hepimiz Müslümanız" veya "%99'u Müslüman olan" kavramları içinde hissetmiyorlar. Bu ikilem karşısında onlar kendini "Müslüman" değil, "Alevi" olarak görüyorlar ve bu kavramın kendilerini dışladığını düşünüyorlar. Çünkü, tarihleri boyunca onlara karşı yöneltilmiş tüm olumsuzlukların bu kavramların ardına gizli olduğunu çok iyi biliyorlar.

Aleviler; **Kerbela**'da Hz. Peygamberin torunlarını, Hz. Ali'nin çocuklarını katledenlere saygı duyan, şefaet dileyen zihniyet ile, **Osmanlı**'da Alevi olanları katleden fermanların-fetvaların temsilcisi zihniyet ile, yakın tarihte **Maraş'ta**, **Çorum'da**, **Sivas'ta** insan yakan dinsel anlayışla aynı Allah'a, aynı Peygambere ve aynı Kitaba inandıklarını düşünmüyorlar. Burada bir terslik olduğunu düşünüyorlar.

Bu zihniyetteki Müslümanlık ile Alevilerin Allahı da aynı Allah değil, Peygamberi de aynı Peygamber değil, kutsal kitapları da aynı Kitap değil. diye düşünüyorlar.

Olaya sosyolojik olarak bakıldığında; bu farklılığın mekanik, duygusal bir farklılık olmadığı da görülecektir. Örneğin, **Alevilik'teki Allah anlayışında**; ulaşılmaz, gizler içinde, insanın önüne bir dizi tuzaklar koyup onları günah işlemeye teşvik eden, günah işleyeni de cehenneme gönderen, haksızlığa uğrayanların yanında olmayan bir anlayış yoktur.

Alevilik'teki Allah; yeryüzüne insanların arasına karışmış, "**Hakkı Adem'de**" bulmuş, insanlara "**Şahdamarından daha yakın**" olmuş bir anlayıştır.

Sünnilik'te insan "kul"dur. İnsan için günahlar, yasaklar, cinler, periler, binbir korku vardır. Alevilikte; Allah, korkulması bir olgu değildir. Allah korkusu, din korkusu, cennet, cehennem korkusu yoktur. Allah sevgisi vardır. Her şey insandadır. Her şey insanın kalbindedir. Esas olan "gönül kâbesi"dir. İnsanı sevmek-Allah'ı sevmektir. İnsanı sevmeyen Allah'ı sevemez, Adem'den başka secde edilecek makam yoktur. Adem'den başka yerde "Hak" aramak nafiledir. İnsan Kible'dir, secde edilecek makamdır, mihraptır. İnsan "**konusan Kuran**"dır. "**Kuran'ı natık**"tır.

Bu anlayışı Hacı Bektaş Veli; "Her ne ararsan kendinde ara, Kudüs'te, Mekke'de, Hac'da değildir" diye ifade ederken, Hallacı Mansur; Tanrıyı insanlaştıran-insanı tanrılaştıran "Enel Hak" anlayışı ile ifade etmiştir.

Yunus; Tanrı-İnsan ilişkisini, "**Yeri göğü aradım. Hiçbir mekânda bulmadım. Buldum insan içinde**" derken, Pir Sultan Abdal da; "**Sen Hakk'ı yabanda arama sakın. Kalbini pak eyle, Hakk sana yakın. İnsana hor bakan gözünü sakın. Cümlesin insanda bulduk erenler.**" diyor.

Alevilerin dünyasındaki Hz. Muhammed ile bir kısım Sünni din adamının kafasındaki "Hz. Muhammed" bir değildir. Adeta birbirini tanıyamayacak denli farklılaşmış iki peygamber anlayışı vardır. Kuran konusundaki anlayışları da çok bariz bir farklılık içermektedir. Aleviler Kuran'ın Ebubekir, Osman ve Mervan tarafından "üç kez" yakıldığını varsayarlar. Aleviler Kuran'a kutsal kitapları olarak saygı duyarlar ama, ilahiyatçı Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlıklı'nın Kuran ile ilgili şu düşüncesine de katılmadan edemezler. Prof. Dr. Ethem Ruhi Fırlıklı bir konuşmasında, "**610 yıllarının Bedevi Arap toplumu için konmuş kurallarla biz bugün dünyayı idare etmeye kalkarsak, komik duruma düşeriz**" diyor. Aleviler; Kuran'daki "**Hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenmek size helâl kılınmıştır.**" (Nisa, 3. Ayet) "**Tanrı, size miras taksiminde; erkek evlatlarınıza kızların iki mislini vermenizi tavsiye eder**" (Nisa 11) "**Kadınlar 'dün'dür'**" (Yani, aptaldır.) gibi anlayışlara katılmazlar ve yaşamlarını bu ve benzeri anlayışa göre yönlendirmezler. Alevilerde kadın/erkek ayrımı yoktur. Bu kelime, kavram olarak bile yoktur. Kadın için de-erkek için de "**bay**", "**bavan**" gibi bir kavram yoktur. Can, canlar, eren, erenler kavramları erkek veya kadın için değil, her iki cins için de kullanılır.

Bu anlayışı Hacı Bektaş Veli; "**Erkek dışı sorulmaz muhabbetin dilinde / Hakkın yarattığı her şey yerli yerinde / Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yok / Noksanlık eksiklik senin görüşlerinde**" diyor. Yine Pir Sultan Abdal da kadını adeta kutsallaştırarak: "**Kiblem sensin, yüzüm sana dönerim. Mihrabımdır kaşlarının arası**" diyor.

"TÜRK MÜSLÜMANLIĞI" VE ALEVİLER

Yaklaşık son on yıldır yoğun olarak Alevilik üstüne düşünen, konuşan ve yazan birisiyim. "**Türk Müslümanlığı**" kavramı ülkemizdeki araştırmacılar arasında daha çok bugüne dek "**Türk İslam Sentezi**" veya benzeri düşünceleri savunanlar tarafından sık kullanılan bir kavram olmuştur. Bu kavram, 16 Ağustos 1998'de geleneksel olarak yapılan Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenleri'nde Başbakan Mesut Yılmaz tarafından, "**Bugün Türk Müslümanlığı'nın berrak sularını bulandırmak isteyenler var. Dinimizin ithal Acem ve Arap karışımı gerici zihniyetlerin etkisinden kurtarılması gerekir.**" ifadesi ile birlikte güncellik kazandı.

Buradaki "**Türk Müslümanlığı**" kavramı, esas olarak son yıllarda ülkemizdeki siyasal gelişmeler nedeniyle yapılmış bir gönderme kabul edilmelidir. Çünkü, ülkemizde Siyasal İslamı savunan kesim esas olarak ümmetçi olduğu için, bu yapılan ümmetçilik içinde de esas olarak Arap ve Fars hegemonyacılığının saklı olması nedeniyle, Türklüğü savunmayı "**Karmiyetçilik**" olarak çeşitli yazılarında niteliyorlar ve eleştiriyorlar. Bu nedenle burada Mesut Yılmaz'ın, siyasal islamcılarının tabanının bir kısmını oluşturan Türk kökenli ama Arap ümmetçiliğini savunan Sünni müslümanlara seslendiğini düşünüyorum. Bu kavram içinde Aleviliğin ifade edildiği-

ni sanmıyorum.

Bu açıdan Aleviliği irdelemek gerekirse, Alevilik bence; **İslamın Anadolulaşmasıdır**. Alevilik İslamiyet'in Anadolu'ca konuşmasıdır. Anadolu'daki Alevi-Sünni farklılaşması bir anlamda, Arap kültürü ile Anadolu kültürünün çatışmasıdır. Alevilerin çoğunluğunun esas olarak "**Horasan kökenli**" Türklerden oluştuğunu kabul edersek, o zaman Alevi-Sünni farklılaşmasının esasını "**Horasan kökenli**" Türk kültürü ile Bedevi Arap kültürünün çatışmasıdır denebilir. Veya Alevilik; İslamiyet'in Türkçe konuşmasıdır diyebiliriz.

Bu durum kendini, Ahmet Yesevi, Lokman Parende, Hacı Bektaş Veli, Baba İshak, Baba İlyas, Dede Garkın, Abdal Musa, Geyikli Baba, Karacaahmet, Sarı Saltık, Demir Baba gibi Alevi büyükleri ile ifade etmiştir. Bunları ise; Şah İsmail Hatayi, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu, Karacaoğlu, Kul Himmet gibi ozanlar izlemiştir.

Ama ülkemizde tarihsel ve sosyolojik anlamda taşlar yerine oturmadığı için, Osmanlı'nın tarihe karışıp ulus devletin kurulmasından sonra da bazı gelenekler yok edilememiştir. Osmanlı'daki dönme-devşirme geleneğinin sonucu olarak Osmanlı'da ümmetçiliği dönme-devşirmeler yaptığı gibi, Cumhuriyet'te de Türk Milliyetçiliği yine dönme-devşirmelere havale edilmiştir. Osmanlı'da her türlü baskı ve asimilasyona karşı Türk kültürünü ve Türk dilini savunan Aleviler merkeze karşı çevrede yer alırken, Osmanlı'daki dönme-devşirme yolu ile Müslümanlaşan ve Türkleşenler ise yönetime yakınlıkları nedeniyle, Cumhuriyetin hakim kesimi olarak Türklüğü ve Sünniliği savunmaya gönüllü olarak sarılmışlardır.

Aleviler ise, Osmanlı'da olduğu gibi kısmi değişikliklere rağmen Anadolu'da yine ikinci sınıf toplumsal kesim olarak merkeze karşı çevrede kalmışlardır. Bu nedenle esas olarak "**Türk Sünniliğini**" ifade eden "**Türk Müslümanlığı**" kavramı Alevileri ifadede yetersiz kalır. Bu nedenle Alevileri ifade için yeni kavramlar bulma uğraşı yerine, onların kendilerini ifade biçimini tercih etmek gerekir. Bu kavram ise, **Alevilik-Bektaşilik**'tir. Bu kavramı sulandırmanın Alevilere bir yararı yoktur ve asimilasyona hizmetten başka bir işe yaramaz.

Sonuç olarak; "**72 milleti, 18 bin alemi**" kendine düstur seçen Aleviliği, "**Türk İslam Sentezi**" veya "**Türk Müslümanlığı**" bedenine sokmak da; Cem Vakfı'nın düzenlediği Dedeler Toplantısı'na "**Dede**" ve "**Alevi**" adını bile vermeyi esirgeyip, "**İnanç Önderleri...**" gibi, ne olduğu anlaşılmayan kavramlar kullanıp "**davet**" yazılarında; "**insanlığın selameti ve İslamın yüce değerlerinin**", "**Haydi el ele verip, Orta Asya ve Anadolu Türk İslamını yeniden ayağa kaldıralım.**" gibi tanımlama ve kavramlar kullanmak da Aleviliğe, faydadan çok zarar getirmektedir.

Çünkü bu ve benzeri kavramların Aleviliğin tarihsel değerlerini kayba uğratmaya, asimile etmeye hizmetten başka bir işe yaramadığını tarihteki sayısız örnek göstermiştir. Bu ifade biçimleri Aleviliğin kendi sesi, kendi nefesi, kendi ifade tarzı değildir. Bu ifade tarzı, asimilasyonculuğun Aleviliği yok etme biçimidir. Kavramı ifade edenin kimliği ne yazık ki sonucu değiştirmiyor ●

Bir Kavram karmaşası:

"TÜRK İSLAMI" MI - "TÜRKİYE / ANADOLU MÜSLÜMANLIĞI" MI?

İsmail ONARLI

Değişik görüşten birçok aydın, devlet adamı ve siyasetçi "Türk İslamı" ile "Türk Müslümanlığı" ya da "Anadolu Müslümanlığı" terimlerini birbirlerine karıştırmakta, bu üç kavramın da aynı "anlamı" ifade ettiğini belirtmektedirler. Diğer yandan, yine "İslam" ile "Müslümanlık" kavramlarını özdeşleştirerek, aynı kavrammış gibi kullanılmaktadırlar. Konuştuğum, özel olarak da görüştüğüm birçok üstkimlikli "Alevi, İslamcı, liberal, sosyalist vb." olan kişi ve toplum kesimleri bu konuda terminoloji karmaşası içindedirler. Bizim kavram ve tanımlama olarak anladığımız ise:

1. **İslam:** Hz. Muhammed'in tebliğ edip yaydığı dindir. Müslüman ise; İslam dininden olan ve bu dine bağlı kimse/bireydir. Yani genel anlamda din olarak "İslamiyet", özel olarak da bu dinden olan kişi ve cemaatten "Müslümanlar" vardır.

Tevhid inancına bağlı ve "Vahiy" olarak gelmiş tek bir İslam vardır. İslam dininin temel öğretisi "Kur'an-ı Kerim" ve açıklaması "Sünnet'tir. Kur'an ve Sünnet'in içtihatı ise, 12 İmam'ların yorumlarıdır. Yani, Kur'an ve Hz. Muhammed'in Sünnet'i ile 12 İmam'ların söz ve uygulamaları İslamiyetin çerçevesini oluşturur; ve İslami daireyi çizer. İslamiyetin genel bütünlüğünü de böyle algılamak gerekir.

2. İslami daire içinde kişi ve cemaatlerin, ekol ve okulların akıllarıyla Vahiy ve Sünneti, 12 İmam'ların ve Sahabe'lerin içtihatlarını algılama ve uygulama biçimlerini yorumlamaları çok çeşitli yol ve yöntemleri ortaya çıkartmıştır. Yüz civarında mezhep dörtyüzün üzerindeki Tarikatlar bu guruptan sayılırlar. Birey olarak "yeryüzünde Allah'ın Halifesi" sayılan insanı ve tüm Müslümanların tek tek görüş ve uygulamalarını da böyle mütalaa edebiliriz.

3. İslamın yayıldığı coğrafi bölgelerde; Ulusların/Halkların ve toplulukların örf, gelenek ve göreneklerine, törelerine göre "İslami" algılama, yorumlama ve uygulama tarzları temayüz etmiştir. İslamiyet evrensel ve akılcı bir dindir; çağa hitap ettiği gibi töreleri ve örfleri de reddetmemiş ve içinde özümsemiştir. Bu nedenle de İslamın sadece tevhid öğretisine iman eden ve inanan bir insan Müslümandır. O Müslümanın Kur'an'ı ve Sünneti idrak ettiği kadar uyması ve uygulaması, o kişinin merkeze yakınlığını ya da dairenin çemberine doğru uzaklığını gösterir. Yoksa o bireyin ırkına, mesleğine, bulunduğu

coğrafyanın iklim şartlarına bağlı İslami anlayışını göstermez. Ve bu somut durumdan dolayı çeşitli İslami terimler ihdas edilemez. "Türk İslamı", "Fars İslamı",

"Arap İslamı", "Eskimo İslamı", "Zenci İslamı" vs. gibi bölgesel ve ırksal İslami kavramlarla "ideolojik" bazda inançlar açıklanamaz ve formüle edilemez.

Moldavya'da "Gagavuz Türkleri" Hristiyan inancına sahipler, Hazar Türkleri Musevi, Orta Asya'da birçok Türk topluluğundan oymak ve kabileler "Şamanist" yahut "Budist". Bizim, şimdi bu inanç gurubundaki Türklere ne dememiz gerekir(?). O halde, malûm kafaya sahip zatların "Türk İslamı" yanına ek yaparak "Türk Hristiyanı", "Türk Musevisi", "Türk Şamanisti", "Türk Budisti" vb. demeleri gerekir ve buna benzer kavramlar türeterek din ile ırkı sentezleştirip, gerçek niyetlerini gizleyerek, "yeni Türk versiyonlarıyla" taktiksel uygulamaya geçerler... Bazı "avanaklar" da bu oyunun bir parçası olurlar...

Hz. Muhammed dönemi Fıkıh kuralları ile daha sonraki İslam Hukuku coğrafi bölgelere göre değişkenlik gösteren çeşitli kültürleri, örf ve töreleri, gelenek ve görenekleri, giyim ve kuşamları, sosyal hayata ilişkin yaşama biçimlerini kabul ederek, İslami akideler, bulunan koşullara göre uygulanmış ve topluluklar sisteme entegre edilmiştir.

4. Anadolu tarihi sonuçta bir bütünlük arzetsede, çelişkilerle dolu, heterojen yüzlerce uygarlığın gelgitleri olduğu asimetrik bir bütünlüktür. Bu nedenle de: Anadolu coğrafyasındaki; Türk, Arap, Zaza, Arnavut, Çerkez, Kürt, Laz, Rum, Ermeni, Gürcü, Boşnak, Abhaz gibi halkların İslamiyeti kabulleri ve Müslüman olmalarıyla birlikte "Ortak Kültür" yaratmışlardır. Merkezi Kent kültürü, sonradan Anadolu'ya göç eden halkların "Bozkır göçer, çoban" kültürlerine baskın gelerek, onları kendileriyle bağdaştırarak "uygar Anadolu ve barbar" kültür sentezi doğmuştur. Yani Anadolu antik, Bizans, İslam ve Türk kültürünün sentezinden yeni bir "Anadolu Kültürü" yaratılmıştır.

İslami daire içinde Anadolu Halklarının; töre, örf, gelenek ve görenek, kült, tarihsel süreçten gelen kültür ve inançları da bu "Coğrafi Havuz"da harmanlanınca, yoğrulup şekillenince yeni bir "İslami yorum" bilgi birikimine ve beceriye dönüşerek bütün toplumca uygulanır hale gelir. İşte, İslamın "Anadolulaşan" bu akılcı algılaması ve uygulamasına, içtihatına "Türkiye ya da Anadolu Müslümanlığı" diyoruz. Orta Asya'dan Balkanlara Türk Heterodoksi'sinin ağır bastığı "Anadolu Müslümanlığı"nın da "Alevilik" kavramıyla açıklayabiliyoruz.

Çünkü; İslamiyetin bir versiyonu olan Alevilik, İslamiyetin ortodoks yorumları olan Sünnilik ve Şiilikten ayrılmaktadır. Sünnilik; Arap milliyetçiliğinin, İslamiyetin Emevi ve Abbasi uygulamalarıyla günümüzde dini Siyasallaştırma'larının adıdır. Şiilik ise; Fars milliyetçiliğinin dini görünümü ile dünkü ve bugünkü uygulamalarıdır. Bu nedenle Sünnilik ve Şiilik ile Alevilik arasında kapanmaz uçurumlar vardır. Bunların birlikteliği hiçbir zaman düşünülemez. Bugün Türk Sünnilerinin Aleviler gibi bazı heterodoks inanç ve kült gelenekleri var ise de, bu onların tarihsel süreç içinde baskılar sonucu asimile olduklarını göstermektedir. Yoksa Sünnilik anlayışından kaynaklanmamaktadır.

TURANCI ANLAYIŞIN YENİDEN TEZAHÜRÜ

Sovyet sisteminin kendini feshetmesiyle, Türkiye dışında yeni Türk devletleri ve toplulukları sahneye çıkmışlardır. Orta Asya'daki genç Cumhuriyetlere, model olarak da Türkiye örneği "NATO konsepti" çerçevesinde önerilmektedir. Ülkemizde ise 28 Şubat 1997'de "postmodern darbe" ile "Siyasi İslam"a karşı fiili bir oluşum başlatılmıştır. Bu iki yeni olgu stratejik olarak da politik yeni ittifakları gündeme getirmiştir. Bu ittifak örgülenmesinin ana kaynağını "Sultan Galiyev'in teorileri" oluşturmakla beraber, tam olarak Galiyevizm'le örtüşmemektedir. İttifakın ayaklarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Kendini Atatürk milliyetçisi olarak tanımlayan Atilla İlhan... Yine bu gurubu "mahcup ve zimnen" destekleyen Toktamış Ateş, Ahmet Taner Kışlalı gibi sosyal demokrat aydınlar da vardır...

2. Yeni Hayat Dergisi ve Oradoğu gazetesi yazar kadroları ile MHP içinden bir kesim, Orkun Dergisi'nden bazı Prof'lar, Ülkücü/Türkçü/Milliyetçi bir çevre...

3. Aydınlık, Papirüs, Bilim ve Ütopya ve İşçi Partisi (İP) ile Pir Sultan Abdal Dergisi'nin bazı yazarları...

Bu üç sacayağı ittifakının ortak özellikleri; "Alevi Kitleleri"ne hitap etmeleri, "sosyal-şovenizmi" körüklemeleri, "Ülkücü,Türkçü, Sosyalist, Müslüman" kesimleri ortak bir çatı altında birleştirmek... Biz sadece Alevilere yönelik manipülasyonlara değineceğiz.

1965'li yıllarda başlayan "şeriaçı/sağcı/ülkücü" çeteleşme faaliyetleri 3 Kasım 1996 Susurluk'a değin gelmiştir. Şimdi ise tehlikeli bir girişim olan, "ilerici aydınlık gelecek için" yeni bir adım olan organizasyonlara gidilmektedir.

Türk İslamı ya da Müslümanlığı söylemi "Alevilere" yönelik bir söylemdir. "Şariatçılara" karşı Alevileri harekete geçirici, sırtını sıvazlayıcı, güya "onure edici" bir söylem olan "Türk İslamı" ırkçı ve sahici olmayan bir kavramdır.

Aleviler bu durum karşısında uyanık ve sağduyulu davranarak manipülasyonlara gelmemelidirler.

Daha önce de öne sürülen "Alevilik İslam-dışıdır, bağımsız bir dindir" söylemi tutmamıştır. Daha sonra "İsrail eğitilmiş postal solcusu, Kürkçü" bir zevatin ortaya attığı "Ali'siz Alevilik" tezi de tutmayınca birilerinin yönlendirmesiyle "Türk İslamı -eşittir- Alevilik" tezi yutturulmaya çalışılmaktadır.

Sivil ve demokrat bir karakteri olmayan dün RP, bugün Fazilet Partisi'nin bazı çapsız üyeleri ve Başkanının "Alevilere hakaretleri" de bu tip oluşumlara tuz-biber ekmektedir. Alevisiyle Sünnisiyle tüm aydınlar bu tip tehlikeli oyunları bozmalı ve halkı uyarmalıdır...

İSLAMİYET ve DEMOKRASİ

Hiz. Muhammed ve Hiz. Ali dönemlerinde uygulanan İslam anlayışı ile 650'lerde başlayan ve günümüze değin gelen Alevilik (Heterodoks İslam) ilkeleri demokrasiyle paralellik göstermektedir. Kısaca özetlersek:

1. Şekli açıdan baktığımızda; a) Seçim vardır. Hiz. Muhammed, Allah tarafından tayin edilen bir resul/nebi olmasına karşın, peygamberliği, müridliği "Kırklar Meclisi"nde seçilmekle hayatîyet kazanır. b) Halkın katılımı ve karar mercii olarak şura/meclis vardır. Yani "Kırklar Meclisi" yasal en yetkili organdır. c) Biat, yani sözleşme esas kabul edilir. Akabe biatları ile Medine Vesikası bunun somut örnekleridir.

2. İçerik açısından baktığımızda; a) Birey temel alınır. b) Çoğunluk esastır, ama çoğunluk azınlık üzerinde baskı ve tahakküm kuramaz. c) Halkın temsili vekalet yoluyla, şura'da olur.

3. Haklar açısından baktığımızda; a) Hukukun üstünlüğüne riayet vardır. b) Adalet, herkese eşit kılınacak bir şekilde uygulanmaktadır. c) Özgürlük temel insani bir haktır. Şöyle formüle edilmiştir: "Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkalarına da yapma. Kendine istediğin özgürlüğü, hakkı, hukuku, eşitliği başkaları için de iste..."

ANADİLDE İBADET

Kur'an'ı Kerim'in İbrahim Suresi 4. Ayeti'nde "Biz hiçbir elçiyi kendi kavminin dilinden başkasıyla göndermedik ki, onlara apaçık anlatsın." buyurmaktadır. Hiz. Muhammed ise, "Anlamını düşünmeden Kur'an okumakta hayır yoktur." demektedir. Allah'ın emirlerinden ve Peygamberin hadisinden de anlaşılmaktadır ki ibadet, dua ve diğer dini ritüellerin anadilde yapılması gerekmektedir. Farz ve Sünnete uyan Aleviler de dua ve dini ibadetlerini anadillerinde yapmaktadırlar. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Kur'an'ın Türkçeleştirilmesi de bu anlayıştan kaynaklanmıştır.

Luther'in İncil'i Almanca'ya çevirip Protestanlığı kurması ile Atatürk'ün Türkçe Kar'an ve Ezan uygulamasını aynı kategoride algılamak ve yorumlamak, "Türk Protestanlığı" olarak nitelemek büyük bir yanlışlıktır. Alevilikle Atatürk'ün uygulamalarını özdeşleştirerek "Türk İslamı" söylemini "Türk Dünyası"na şamil ederek yaygınlaştırmak "Turancı" bir anlayıştır. Kitabı Mukaddes (Tevrat-Zebur-İncil) 2090 dil ve lehçeye çevrilmiştir. Kur'an'ın da bu kadar çevirisi yapılmış olsaydı, o kadar halkın kendi anadilinde ibadetleri gerçekleşecekti. Gerici bir anlayıştan dolayı anadilde ibadete sürekli set çekilmiştir. Devletin 1950 yılından itibaren "resmi din" olarak Sünniliği destekleyip geliştirmesi ve milliyetçiliği palazlandırması 28 Şubat sürecine değin getirmiştir. Şimdi ise yine başka bir dini söylemle hata yapılmaktadır.

Türkiye homojen bir ülke olmayıp; kırk civarında kültürel, etnik ve dini topluluklar vardır. Böylesi bir mozaikte devletin, vatandaşlarına eşit mesafede olması gerekmez mi? Ayrıca, İslam dini ırk esasına dayanmamaktadır, enternasyonalist ümmet toplumunu baz kabul etmektedir. Bu açıdan baktığımızda da "Türk İslamı" diye bir kavram olamaz. Ülkemizin tüm Müslüman topluluklarını kapsayan "Türkiye Müslümanlığı" kavramıyla Anadolu'da İslamiyetin yaratılmasını ve uygulamasını açıklayabiliriz.

SON SÖZ

Devlet öncelikle "yasakçı kanun devleti" anlayışını bırakarak "Hukuk Devleti" olmalıdır. Devlet yasal düzenlemeler yaparak dinden elini (kademeli olarak) çekmelidir. Siyasiler dini, mezhepleri, tarikatları ideolojilerine alet etmemeliler ve çıkarları için kullanmamalıdır. İnanan insanlar birbirlerine karşı manipülasyona getirilmemelidir. Alevilik, sağa-sola çekilmeden, bulunduğu "tarihsel mecrası"nda bırakılarak, yoluna devam etmelidir ●

"Türk Müslümanlığı" (mı?):

İNANCIN MİLLİYETİ OLMAZ

Mustafa ÖZCİVAN

Hacıbektaş Bld. Bşk.

Son yıllarda inançlar üzerinde oynanan oyunların boyutları ve çeşitleri değişmektedir. Bu bağlamda, yıllardır söylediğimiz Anadolu Kültürünü, Aleviliği milliyetçilik (ırkçılık) kulvarına çekerek "Türk Aleviliği", ardından da "Türk Müslümanlığı"nı yaratma gayretine düşmüşlerdir.

Alevilik Türklerin ve Anadolu'nun diğer halklarının kültürü ile İslamın Anadolu topraklarında yorumlanmasıyla ortaya çıkmış bir inanç ve yaşam biçimidir.

Son yıllarda, siyasal iktidarlara ve yönetimlere güdümlü Alevi-Bektaşî dernek ve vakıfları Alevileri sağ siyasal kulvara çekmek için özellikle, Alevi literatürüne "Alevi İslamı" ile "Türk Müslümanlığı" kavramlarını yerleştirme gayretindedirler. Bunun bir amacı da, Alevilik sanki İslam dışıymış ya da illegalmış gibi gösterilerek, sözümona onu "yasal konuma" getirme çabası içindedirler. Bu düşüncede olanlara Selçuklunun, Osmanlının ya da Cumhuriyetin kuruluşunu anımsatmak isterim.

Bundan 79 yıl önce (22 Aralık 1919'da) Mustafa Kemal Hacıbektaş'a geldiğinde, bugün Ortodoks İslamın savunuculuğunu yapanlar (ama Cumhuriyetin nimetlerinden faydalananlar) Mustafa Kemal'in karşısında idiler. Alevi-Bektaşî toplumu Mustafa Kemal'e tam destek verirken ve bağımsız Türkiye'den yana olurken, Amerikan mandacılığını ya da İngiliz egemenliğini savunanlar, kendilerini "sıkı Müslüman" olarak gören kesim ya da örgütlerdi.

Dünyadaki ulusların inançları ve gelenek-görenekleri tartışılmaz. Bugün Arabistan'daki İslam anlayışı ile İran'daki İslam anlayışı; Afganistan'daki İslam anlayışı ile Libya'daki ya da Kanada'daki ile İskandinav'daki İslam anlayışı (temeli ve özü dışında) mutlak dünya görüşü, yaşam biçimi bakımından farklıdır.

İşte bu fark, Anadolu'ya taşınan İslam ile Anadolu'daki medeniyetlerin ve de Orta Asya Türk kültürünün sentezi ile oluşmuş olan Aleviliği (sanki Anadolu'da İslam'dan ve Türklerden başka yaşam belirtisi yokmuş gibi algılanarak) "Türk Aleviliği" ya da "Türk Müslümanlığı" çerçevesine oturtmak, yeniden (ırkçı) bir inanç yaratma biçiminde sunulmaktadır. Bununla, bir yandan inançları bir milletle sınırlayıp ırkçılığı körüklerken, diğer yandan da Aleviliği asimile etme ve onu devlete yedekleme çabası güdülmektedir. Maalesef bizlerin içindeki güdümlü ve yönetimlere şirin görünmek isteyen örgüt yöneticilerimiz de bu oyuna gelmektedirler. Ama yüzyılların toplumsal kültür birikimine sahip Alevi-Bektaşî toplumu bu oyunları da boşa çıkaracaktır. Ve, Alevi-Sünnisiyle tüm laik, ilerici, demokrat ve emekten yana evrensel güçler bu oyunu bozacaktır. ●

Yurttan Sesler Korosu

Sabri YÜCEL

Son on yıldır ülkemizin en çok tartışılan, konuşulan, irdelenen toplumsal sorunlarından biri **Alevilik-Bektaşilik** sorunudur. Bir sorunu enine boyuna tartışmak, tartışmalardan doğru ve iyi sonuçlar çıkarmak elbette ki arzulanan bir şeydir. Ama her nedense bu bizde öyle olmuyor. Tersine, tartışmalarımızın çoğunda pis bir batağa saplanıyor, orada debelenip duruyoruz.

Bizim, ulus olarak toplumsal bir zaafımız var galiba: Ele aldığımız bir konuyu önce ciddi ciddi tartışır, daha sonra tartıştığımız konunun çıkını çıkarmaya başlarız, ki sonuçta her şey arapsaçına döner. Onun içindir ki, bir atasözümüz "İngiliz gibi başlayıp-Türk gibi bitirmek"ten söz eder. Alevilik-Bektaşilik konusundaki tartışmalarımızda da durum aynen öyle oldu. (Oluyor.)

Konunun tartışmaya açıldığı yıllarda her şey iyi başla dı ama, bugün gelinen nokta hiç de iç açıcı görünmüyor.

Ön Asya'da, Anadolu'da ulu bir çınar gibi bin yıldır varlığını sürdüren ve Anadolu (Balkan) halklarının inançsal, düşünsel, toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel ve sanatsal yaşamlarını şöyle ya da böyle, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkilemiş olan Alevilik-Bektaşilik olgusu öyle garip, öyle acayip tartışmalara sahne oldu ki (oluyor ki), bu tartışmalara tanık olan ya da konuyu yakından izleyenlerin çoğu söylenenler/yazılanlar (yapılanlar) karşısında hayretten hayrete düştüler...

Aman efendim aman, şu bizim yüzyıllara dayanan Alevi-Bektaşiliğimiz neymiş de, bizim haberimiz yokmuş... Bu konuda neler neler söylenmedi ki canlar!

Dilimizde çok güzel bir deyim vardır: "Arapça değil mi, uydur uydur söyle" diye. Buradaki "Arapça" sözcüğü yerine "Alevilik-Bektaşilik" terimini koyup yineleyelim deymi: "Alevilik-Bektaşilik değil mi, uydur uydur söyle." Evet, uydurup uydurup söylüyor millet. Sonuçta iş, giderek körlerin fil tanımına dönüştü büsbütün. Hani her kör filin neresine ellediyse, hayvancağızı ona göre tanımlamış ya, işte o hesap. Alevilik-Bektaşilik de körlerin eline düşmüş bir fil sanki. Zavalılığı, hortumunu elleyen-büyük bir yılan, bacağını elleyen-büyük bir sütuna, karnını elleyen-büyük bir tepeye, kuyruğunu elleyen-büyük bir fareye benzetip duruyor ki, bu bapta tanım bolluğundan geçilmiyor; ağız olan konuşuyor yani. Aleviliği-Bektaşiliği "Gerçek Müslümanlık" sayandan onu "İslam dışı" sayana, Aleviliği "Ali'siz" algılayandan onu "Meşrep" olarak görene, "yaşam biçimidir" diyenden "felsefedir" diyene, "cümbüştür"

diye niteleyenden "Mumsöndücülüktür" diye karalayana dek bereketli(!) bir tanım/yorum furyası almış başını gidiyor.

Eh ne diyelim, vatandaş bu; tanımlar tanımlar yorumlar yorumlar! Memlekette demokrasi var, düşünce özgürlüğü var! İsteyen istediği gibi tanımlar da, yorumlar da. Nasıl olsa bu işin algısı yok, vergisi yok anasını satıim. Körlere, neden fili öyle tanımlıyorsunuz diye kızıyor muyuz?

Bu ne idüğü belirsiz tanım-yorum furyası süredursun, son günlerde kimileri de Alevi-Bektaşiliği Nasreddin Hoca'nın "malûm kuşu"na benzetmek için var güçleriyle didinip duruyorlar.

Bilirsiniz canım, sevgili Hoca'mız eline geçen leyleği beğenmeyip orasından burasından makaslıyor da, "Hah işte şimdi kuşa benzedi" diyor ya. işte o öykü. Önceleri sinsi sinsi yürütülen, şimdilerde ise açıktan açığa -ve kimi Alevi-Bektaşî dönelerin de himmetiyle-Alevi-Bektaşiliği Sünnilikle harmanlayıp (nasıl olacaksa bu iş) yeni bir "**Türk Müslümanlığı**" yaratma girişimlerinden söz ediyorum. Bu hinoğlu hin çevreler/odaklar Aleviliğin-Bektaşiliğin içini boşaltıp, Hoca'mızın tıraşlanmış kuşuna benzer bir ucube oluşturma sevdasındadırlar. Muhteremler eğer bunu başarabilirlerse, bir taşla iki kuş birden vurmuş olacaklar. Bir yandan Alevi-Bektaşî kurumunu bi-güzel yozlaştıracaklar, diğer yandan da irticanın kaynağı saydıkları Arap-Acem Müslümanlığına alternatif "Türk Müslümanlığı" tesis edip Şeriatçı-Siyasal İslamcı yükselişin önünü kesecekler akılları sıra. Eyyi hesap vallahi!

Hesap gayet eyyi olmasına eyyi de, tutar mı acaba? Kanımız odur ki, bu uçuk hesapların hiçbirini tutmaz. Bize göre Aleviliği-Bektaşiliği körlerin fili tanımlaması gibi tanımlayanlar da, Hoca'nın kese biçme kuşa çevirdiği leylek gibi görenler de büyük yanılğı içindedirler.

Bu inanç ve düşünce kurumu Anadolu'muzun bin yıllık tarihsel gerçeğidir. O "nev-zuhur bir oluşum" değildir ki, her isteyen onu canının istediği kalıba soksun. Alevilik-Bektaşilik yüzyılların savaşım süzgecinden süzüle süzüle bugünlere ulaşmış, nice nice engelleri aşı aşı çağımızla buluşmuş bir inanç ve düşünce dizgesidir. Onun kendine özgü ilkeleri, kuralları, yapı taşları vardır. Felsefesi, dünya görüşü, sosyolojisi, ideolojisi, öğretisi vardır. Hiç kimse abuk sabuk tanımlarla, çarpık çurpuk yorumlarla Alevi-Bektaşiliği anlamaya/anlatmaya kalkışmasın boşuna. Bu işin sonu kötü bir hüsrandır çünkü. Tarihte Emevî, Abbasi, Selçuklu, Osmanlı egemenleri yapabilmemiş mi ki, sizler yapabilesiniz?

Evet sevgili canlar, bütün bunlar şunu gösteriyor ki Alevilik-Bektaşilik konusundaki tartışmalar giderek "*Yurttan Sesler Korosu*"na dönüştü/dönüştürüldü. Konuyu bilen de, bilmeyen de bol keseden ahkâm kesiyor. Bu zamana değin yığın yığın tanımlama, yorumlama, çözümleme, irdeleme ve değerlendirmeler yapıldı, (yapılıyor da hâlâ) konu hakkında. Ama dikkatimizi çeken bir önemli nokta var ki, konuyu tartışanların çoğu Alevi-Bektaşî kurumunun temel özelliğine, gerçek yüzüne değinmekten kaçınıyor, sakınıyor, uzak duruyor ya da gerçekleri örtmeye, gizlemeye. Tersyüz etmeye çalışıyor.

Alevi-Bektaşî olgusuyla ilgili temel bir gerçek var ki, onu hiç kimse yadsıyamaz. O gerçek, başlangıcından bugüne değin Alevi-Bektaşî inanç ve düşüncesini benimseyen insanların/yığınların ezilen çoğunluğunun emekten ve emek güçlerinden yana tavır koymalarıdır. Bu kurum, doğuşundan beri hep ezilen güçlerin, yoksulların, mazlumların, sömürülüp soyulan göçer, yarı-göçer, işçi-köylü, esnaf-sanatkar emekçilerin (zümrelerinin) yanında saf tutmuş ve devrin aristokrat, teokrat, feodal egemenlerine ölümüne muhalefet etmiş ve de zaman zaman da zalim egemenlerin zulmüne başkaldırıp onbinlerce şehit vermiş soylu bir halk hareketidir.

Bu diyalektik bağlamda, Alevi-Bektaşî öğretisiyle çağdaş sol-sosyalist ideolojiler arasında yakın bir akrabalıktan sözedilebilir. Dünyada sınıfsal savaşımın "Köleci Toplum"daki beri sürdüğüne göre, bizim tarihimizde de sınıf kavgaları belli dönemlerde dinsel-mezhepsel bir kılıf altında sürüp gelmiştir. Yoksa İslam toplumlarında Dört Halife, Emevî, Abbasi, Selçuklu, Osmanlı ve diğer İslam devletlerinde başgösteren halk hareketlerini, isyanları (Örneğin bizim tarihimizdeki Babai, Şeyh Bedrettin, Kalender Çelebi, Pir Sultan vb. ayaklanmalarını) kolay kolay açıklayamazsınız. Alevi-Bektaşî tarihi Anadolu'muzda yaşanan birçok toplumsal olayın açıklamasının ipuçlarını verebilecek niteliktedir. Resmi tarihin okuduğu mavallarla tarihin anlaşılması olası değildir.

Öyle ise Alevi-Bektaşî (ve diğer heterodoks akımların) olgusunun bu niteliğine özel vurgu yapmak ve konuyu asıl temelinden saptırmak isteyen odaklara karşı ödünsüz bir savaşım vermek gerekir. Bu alanda herkese, tüm Alevi-Bektaşî canlara, dinli-dinsiz bütün ilerici, devrimci, demokrat, sosyal demokrat, sosyalist ve komünistlere büyük görevler düşmektedir.

Evet, akordu bozulmuş bu yurttan sesler korosunun hezeyanları artık durdurulmalıdır! ●

Alevilik Bir Bilgelik Öğretisi ya da Felsefi Bir Dindir

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nin 22-24 Ekim 1998'de Ankara'da düzenlediği I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu'na **Esat Korkmaz**'ın sunduğu bu Bilidir'i, özetleyerek yayımlıyoruz.

Esat KORKMAZ

Batınlık son tektanrıci din olan İslamiyeti "Doğatanrıçılık" ve "İnsan-tanrıçılık" zemininde felsefeleşirken "vahyi" ve vahiyle ilgili "tüm kutsal kimlikleri" yadsıdı; bunu yaparken "umut" ile "sezgi" ayaklarına kanatlar taktı. Bâtını felsefeye "uçmayı" öğreten şey ise "umut" ve "sezgi" beslemesiyle yaratılan "söylence" oldu; söylenceyle ayakları yerden kesilen erenler, evliyalar, evrenin "ezgisini" kendi içinde söylemeye ve onu, akıl yürütme'yle ulaşılan kavramlar halinde dışa vurmaya başladı. Hem âlemin, hem Tanrı'nın "kanıtı" olarak insanı öne taşıdı. Bizler, işte bu "insanın" görüşünün sözcüleriyiz.

Bugün Alevilik egemen sınıfların gelecek projelerinde "kullanılmak" üzere özellikle "din-inanç" ayağından yakalanarak "devlet katına", "resmi dünya"ya taşınmak isteniyor ya da Aleviler tanımladıkları kimlikleriyle "resmi" dünyaya adımlarını atıyor. *Nasıl bir Alevilik?*

Alevi zeminde "sağdan-sola" gezindiğimizde, Aleviliğin farklı farklı tanımlandığına tanık oluyoruz: "Alevi İslam" diyenlerimiz var; "asıl Müslüman biziz" algısını pekiştirmek istiyorlar; Arap Yarımadası'na "bağlı" bir Aleviliği öne çıkarıyorlar. Aleviliği İslam heterodoksisinin bir ürünü olarak görenler, kendilerini hangi ilerici konuma yerleştirseler yerleştirsinler son tahlilde Arap Yarımadası'na bağlanmaktan kurtulamıyorlar. "Sol" a doğru gezimizi sürdürdüğümüzde Aleviliğin bir "Anadolu İslamı" ya da "İslamiyetin Anadolulaşmış biçimi" olarak tanımlandığını görüyoruz. Kimilerimiz "yaşama biçimi"; kimilerimiz "kültür"; kimilerimiz "İslamın dışında bağımsız bir din"; kimilerimiz ise "felsefe" diyoruz. Hangisi doğru? Bilen yok ya da herkesin kendisine göre bir "doğrusu" var.

Aleviliğin "devlet katı"nda ya da "resmi dünya"da seslendirilmesine koşut olarak Alevi kesim dışında da tartışmalar yoğunlaşmış durumda: Sözelimi 8 Eylül 1998 tarihli Cumhuriyet'te **İlhan Selçuk** "Anadolu Müslümanlığı" başlıklı yazısında, "Türk Müslümanlığı olur mu?.. Olmaz mı? Son günlerde bu tartışma dallanıp budaklanıyor; bağnazlar hop oturup hop kalkıyor. Neden?.. Çünkü kafaca bir ümmetin kulluğuna talim eden kişi

için 'kavmiyetçilik' kötüdür, bölücüdür. Ancak dinlerin çeşitli coğrafyalarda çeşitli renklere büründüğü de bir gerçek...". diyor. 7 Eylül 1998 tarihli *Radikal*'de **Hasan Bülent Kahraman** "Devletin yeni resmi dini; Alevilik" adlı yazısında şu görüşlere yer veriyor: "Cumhuriyet'le birlikte başlayan İslam protestanlığı oluşturma süreci yeni bir aşamaya ulaşmış gözükmetedir. İlk günden beri bu kadar açıkça olmasa da desteklenen Alevilik bu oluşuma eklenmek istenmekte, Alevilik, devletin 'resmi mezhebi' hatta dini haline getirilmeye çalışılmaktadır...". Yine 7 Eylül 1998 tarihli *Milliyet*'te Ruşen Çakır'ın 'Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi'nin yazarı İsmail Kara ile yaptığı bir söyleşi var: Söyleşide **İsmail Kara**, "Ha Türk Müslümanlığı, ha Türk-İslam Sentezi". diyor.

Çıkabilirsen çık işin içinden. Öncelikle kendimize bakalım: "Savunma amaçlı" olarak geliştirilen ya da aydın katkısıyla üretilen, "Alevilik İslam'ın Anadolulaşmış biçimidir; Alevilik Anadolu Müslümanlığıdır; Alevilik Türk Müslümanlığıdır; vb." tanımlar Aleviliği anlatmaktan uzaktır. Aleviliği "vahiyli" bir din olarak tanımlamak da bu felsefeyi çarpıtmaktır. Bu tanımlar, Aleviliğin asimilasyonunda "merdiven basamağı" görevi görmektedir. Bu tanım ya da terimlerle anlatılmaya çalışılan Alevilik, asimile bir Aleviliktir. Böylesi bir Alevilik resmi dünyaya taşınırsa ya da girerse, kendine özgü olan ortodoks inançları/dinleri 'dönüşüme uğratıp felsefeleştirme, insanı ve doğayı şeriat-tan özgürleştirme' işlevini yerine getiremez. "Terbiye edilmiş", "uslu" bir Alevilik, "yumuşatılmış" ve "etik yanı" baskın duruma getirilmiş bir Sünniliği besler. Kendimizi kendimize anlatamazsak, başkaları bizi hiç anlamaz. Anlaşılmadığı, yukarıdaki alıntılardan belli.

Öyleyse gelin şimdi Aleviliğin ne olup olmadığına yönelik olarak özlü bir tartışma yapalım.

ALEVİLİK BİR BİLGELİK ÖĞRETİSİDİR

İlkçağ Anadolu-Yunan kültürü, bir bakıma hem Batı, hem de Doğu'nun kaynağı oldu. Yerleşik yaşamla birlikte beliren toplumsal yabancılaşmaya koşut, bu yabancılaşmadan esin alarak yapılanıp biçimlenen "ters ilahi bilinç" nedeniyle medeni insan, İlkçağ'ın bu "basit" gerçeğini bir türlü

anlayamadı(1). Anlamaya başladığında Batı'da Rönesans doğdu; Doğu'da ise yasaklı olarak batinında yaşamak zorunda kaldı.

Felsefi Bilgelik: Alevilik-Bektaşilik temelde, Anadolu halkının "geleneksel" düşüncesinin felsefesidir; bu bağlamda bir sözel "bilgelik ya da eren öğretisi"dir;(2) bir "halk sufiligi"dir. Bu öğreti, adı öne çıkan ya da çıkarılan kimi bilgelerin, erenlerin felsefesi olarak algılanmasına karşın gerçekte, adı anılmayan sayısız erenlerin, bilgenin katkılarını da kapsar. Bu yönüyle "felsefi bir bilgelik"tir. Ve son tektanrıci din İslamiyeti "felsefe" durumuna dönüştüren asıl kaynaktır. Örneğin *Dört Kapı Kırk Makam* öğretisi, Hacı Bektaş Veli adına bağlanan "felsefi bir bilgelik" ürünüdür. Bu bağlamda Alevilik-Bektaşilik Anadolu halkının evrensel düşüncesinin bir simgesi olarak ulusal sınırları aşar: Düşünen halk bir "aynaya" yansır düşüncesini; işte bu "ayna" Alevilik-Bektaşiliktir.

İslamiyeti "felsefe" durumuna dönüştüren asıl kaynak durumundaki *Dört Kapı Kırk Makam* ile yakalanan aydınlanma; insanlığın akılla açtığı temel kanaldır. Felsefi ve teorik düzeyde ya da davranışlar boyutunda gerçeklerin evrenidir; nesnel süreçte yaşama geçirilen düşüncenin evrim dünyasıdır.

Halk Bilgeliliği (Folk Felsefe): "Felsefi bilgelik" ötesinde Alevilik-Bektaşilik, tarihin uzak geçmişinde yaratılan ve geleceğe esin kaynağı olmak üzere gönüllerde yaşatılacak gelen "halk bilgeliliği"dir(folk felsefe).

Sözlü Gelenekten Yazılı Geleneğe: Alevilik-Bektaşilik bugün bir başkaldırı içindedir.

Peki kime karşı?

Hem başkasına, hem de kendine karşı.

Neden kendine karşı?

Çünkü sözel kültürden, yazılı kültür haline dönüşüyor da ondan.

Anonim yani egemen olan bu felsefe, ağırlıklı sözeldir. Yazılı yani, kimi otantik yapıtların sayfalarında gizil durumda saklıdır. Ve ancak bir aydın katkısıyla açığa çıkarılabilir. Daha doğrusu, Alevi-Bektaşî felsefesini bir Anadolu felsefesi olarak öne çıkarmanın yolu, Anadolu'ya, Anadolu insanına ilişkin konular ve sorunlar üzerine felsefe yapmaktan geçer.

Büyük ölçüde sözlü bir gelenek olan Alevilik-Bektaşilik, yazılı bir gelenek durumuna dönüştürülürken bu, bir altüst oluş getirecektir tabi. Toplumsal tarihte her başkaldırının bir "bedeli" vardır. Bu altüst oluş da bir "bedel" ister.

Yapılması gereken, sözel geleneğinin taşıyıcısı olan "bellek" körelmeden, aydın katkısıyla bilgelik öğretisini sözel malzemeden süzüp-yazılı malzeme durumuna getirmek. Bunu başarabilirsek Alevi-Bektaşî felsefesi, dünya felsefe literatürünün bir parçası olacaktır.

ALEVİLİK FELSEFİ BİR DİNDİR

Bu felsefenin hakkını vermezsek, felsefenin kendisi, kendisi için tehlikeli olmaya başlar. Kültürü ve anlatı birliğini sağlayamadığımız için, felsefe için ne yapacağımızı bilemeyiz: Alevi felsefesi oradan oraya koşuşturan aydınların "süsü" ya da söylencelerden çıkardıkları tartışmaya kapalı "sonuçların" peşinde koşan yığınların gözünde aydın bedenine girmiş "şeytan" olur.

Dinin felsefeleşmesi: Şimdi bu dönüşümü, yani akıldan inanca atlama, akıl yürütmeyi terketme ve dogmalara teslim olma olgusunu, "yakıcı" sonuçlarıyla tartışalım.

Alevi şeriatı felsefi düzlemde: köktendinci şeriata karşı, maddeci düşünce temelinde ve aklın yol göstericiliğinde, bireysel/toplumsal etiketten de beslenerek yapılanıp biçimlenmiş bir başkaldırıdır. Bu bağlamda Alevi-Bektaşî şeriatı üç biçimde tanımlanır:

1. "Kutsal köken" in bir yansıması ya da "tanrısal öz"ün görünüşe çıkmış biçimi olarak algılanan görünür nesnel-toplumsal dünya.

2. Bu nesnel-toplumsal dünyaya ilişkin insan kararları, yeni insan aklının sonuçları.

3. Kaynağını bu nesnel-toplumsal dünyadan alan ve kolektif bir ürün durumunda bulunan gelenek-görenekler.(3)

Bir felsefi bilgelik ürünü olan Dört Kapı Kırk Makam öğretisi, şeriatı öğretiye uygun biçimde açıklamaya çalışır. Öğretiye göre *şeriat kapısı*, "yol kurallarına, yol erkânı ya da yol ulularına ilişkin bilgi" anlamına gelir. Ortodoks Sünnilikteki şeriat anlamının tam karşısında bir duruş alır.(4)

Alevilik-Bektaşilikte bu türden felsefi bir tasarım, dinin "felsefeleşmesini" sağlamış ve aydınlanmanın temel kanalını açmıştır. Ortodoks dinin özü olan "*vahyin*" yerine *aklı* koymuş; "*vahiy*" ve "*inanma*" üzerine yapılan ortodoks dinin/dinlerin, yani ortodoks tanrıbilimin karşısına, "*düşünme*" ve "*akıl yürütme*" üzerine yapılan felsefeyi yerleştirmiştir. Bir bakıma bir "*akıl dini*" yaratmıştır.(5)

Süreç içinde felsefe tanrıbilimden, tanrısal kayra(6) doğadan, insan inançtan bağımsızlaşmış; doğa ve insan özgürleştirilmiştir.

Anadolu Aleviliğinin ulaştığı bu noktayı yüzyıllar sonra Hegel daha çerçeveli olarak tasarlamıştır. Doğanın düşünce tarafından "kurulduğunu" söyleyen Hegel öğretisi; tanrıbilimsel öğretinin felsefe diline çevrilmesinden başka bir şey değildir.(7)

Yine felsefi bir din kurmaya çalışan Feuerbach; düşlem konusu dinsel dünyadan gerçek dünyayı özgürleştirmeye çalışmıştır.(8) Bu özgürleştirme çabasını Anadolu Aleviliği yüzyıllar öncesinden yakalamış görünüyor.

Özellikle Tanrı düşüncesi "varlığa" karşı

büyük bir çıkış oldu; bu nedenle Aleviler-Bektaşiler doğaüstü ve insanüstü bir Tanrı'yı yadsımakla dünyayı ve insanı kurtarmış oldu. Alevi-Bektaşî felsefesinde doğrudan doğanın kendisi Tanrı'dır; doğanın yazgısını elinde bulunduran, ona hükmeden bir doğa Tanrı yoktur. Alevi-Bektaşî felsefesi bu yaklaşımıyla doğaya "özgürlüğünü" vermiştir. Doğanın yazgısı doğanın kendisindedir. Tektanrı dinlerin Tanrısının doğa üzerindeki "tasallutuna" son vermiştir.

Yine Alevi-Bektaşî felsefesinde doğrudan insanın kendisi Tanrı'dır; insanın yazgısını elinde bulunduran, insan ötesi bir Tanrı yoktur. Bu yaklaşımıyla insana özgürlüğünü vermiştir; insanın özgürlüğü insanın kendisindedir. Bu yolla tektanrı dinlerin tanrısının, insan üzerindeki "tasallutuna" son vermiştir.

Bu bağlamda Alevi-Bektaşî felsefesi bir bakıma düşünce araçları olan ve yoğunlaştırılmış dil olarak algılanan nefesleri, atasözleri, söylenceleri, inanç ritüelleri, türküleri, semahları, töreleri, gelenekleri vb. ile "tanrısız bir doğaya" ve "tanrısız bir insana" yönelik bir ağıttır. Daha düne kadar benim toprağında

*Daha düne kadar benim
toprağında metafizik düşünceyi
dönüştürmede temel ve biricik
kaynak olan bu felsefe, bu kolektif
bilgelik öğretisi ağıt olmaktan
çıkıp, Sünni tanrıbilimin
hizmetinde ilahi resmi bir söylem
haline geliyor. Acı değil mi?*

metafizik düşünceyi dönüştürmede temel ve biricik kaynak olan bu felsefe, bu kolektif bilgelik öğretisi ağıt olmaktan çıkıp, Sünni tanrıbilimin hizmetinde ilahi resmi bir söylem haline geliyor. Acı değil mi?

Sünni İslamın etkisiyle bilgelik öğretisindeki tanrılar(dogatanrıcilik ve çoktanrıcilik gereği) ve aşkın varlıklar(ruhlar), çeşitlilikten kesin bir tek tanrıcilığa uyarlandı. Tek bir tanrıya inanmaya "ilerlendiğinde" Tanrı'nın tekliği, Tanrı'ya tapınmanın da tekliğini getirdi. Ardından inananların birliği yaşama geçti. Tanrı'nın tekliği, tapınmanın tekliği ve yaşama birliğinin tekliği şeriatın ürünü olarak belirdi. İşte Alevi-Bektaşiler bu "tekliği" felsefelerinin aracılığıyla kafa tuttular.

"Batı dünyasını karanlık çağ'dan, sınırsız gelişmelerle dolu uygarlık çağ'ına çıkaran şey, insan aklının vahiy'lerin köleliğinden kurtarılıp özgürlüğe kavuşturulması ve düşünme özgürlüğü sayesinde yaratıcı nitelikte iş görebilir duruma sokulmasıdır; yani 'gerçeklere vahiy'lerle ya da vahiy'lerin yorumlanmasıyla değil, fakat aklın özgürlüğü ve rehberliği ile gidilir' zihniyetine erişilmiş bulunmasıdır. Bu tür akılcılık, başlı başına bir aşama ve mutluluktur ki henüz bizlere nasip olmamıştır. Çünkü

bizler aklın vahye tabi olmasının nasıl bir felaket olduğunu bir türlü anlayamamışızdır. Bir türlü kavrayamamışızdır ki akıl, vahiy'lere bağlı kaldığı an, ilim yapamaz hale gelir. Zira ilim denen şey, aklın bağımsız faaliyetleriyle ve deney ve eleştiri yolları ile elde edilebilen bir şeldir. ..'yaratıcı zeka' bağımsız aklın ve özgür düşüncenin ürünüdür ki beşer ve doğa olaylarındaki 'sebepler' ve 'illet' ilişkilerinin akılcı bir eyleme vurabilmesiyle ve 'olay' ile 'sonuç' arasındaki ilişkilerin 'nedensel' açıdan değerlendirilebilmesiyle mümkündür. Eğer bu ilişkiler, gökten indiği söylenen 'yaptırımlar' şeklinde kabul edilecek olursa, insan aklı için yaratıcılık değil gelişmezlik, miskinlik, gerilik ve ilkelik söz konusu olur. Bundan dolayıdır ki akılcılığın yerleşmediği ve düşüncenin özgürlüğe erişemediği ülkeler bugün yeryüzünün en geri ülkeleri olarak kalmışlardır. Bunların başını şeriat ülkeleri çekmektedir, çünkü şeriat eğiliminde akıl, 'olay' ile 'sonuç' arasındaki ilişkiyi 'nedensellik' açısından araştırmak için değil, fakat 'vahiy'leri, hiçbir zahmete katlanmadan bellek için var sayılır. Akıl için vahiy'leri değiştirmek ya da yoketmek söz konusu değildir. Olsa olsa belli bir ölçüde ve belli sınırlar içinde yorumlamak mümkündür. Oysa şartlı 'yorum', fikrî gelişmeyi ve akılcı düşünmeyi sağlamaya yeterli değildir. Çünkü şartlı yorum, her ne kadar belli bir vahyin uygulanmasına değişiklik getirebilir ise de vahyin ortadan silinmesini sağlamaz... Sadece şunu eklemekle yetineyim ki, akla özgürlük tanımayan şeriat sistemiyle, fikrî gelişme ve uygarlık sağlanmaz."(9)

Anadolu doğumlu olan Alevilik-Bektaşilik, herşeyden önce hümanist bir evren görüşüdür. Bu evren görüşünün görevi, yaşamın ve toplumun entellektüel ilkelerini araştırmaktır. Halk adına dünyayı yorumlamak, dünyanın ve yaşamın anlamını temellendirmek ama bütün bunları felsefeleştirilmiş bir din aracılığıyla, yani mistik bir mayayla sunmak ●

Kaynaklar

- 1- Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe (Çev.: Nusret Hızır); Friedrich Nietzsche; Kabalcı Yayınları; 2. Baskı. İstanbul-1992
- 2- Afrika'da Felsefe/Afrika Felsefesi (Çev. Mustafa Tüzel); Kimmerle HEINZ; Kabalcı Yayınevi; İstanbul-1995
- 3- Alevi Felsefesi; Esat Korkmaz, Pencere Yayınları. İstanbul-1997
- 4- Dört Kapı Kırk Makam; Esat Korkmaz, Şahkulu Sultan Dergâh Yayınları. 2. Baskı, İstanbul-1998. Sf. 34-35
- 5- Nejat Bozkurt: Felsefeleştirilmiş Bir Din Olanaklı mı? Felsefelogos 3, 1998/2
- 6- Tanrı'nın nesneler dünyasını yöneten yetkin gücü.
- 7- Hegeli Okumak (Derleyen ve Çeviren: Tülin Bumin); Kabalcı Yayınları, 2. Baskı. İstanbul 1993, Sf. 44-45
- 8- Sinan Özbek, Feuerbach'ın Din Anlayışı. Felsefelogos 3-1998/2, Sf. 42
- 9- O. Hancerlioğlu.

Devşirme Aleviler ve Pir Sultan Aleviliği

Hıdır Ali BİNGÖL / Berlin

Dünya kardeşliğini savunan, yüreğiyle/beyniyle yanımızda olan evrensel insanlar merhaba!

Merhaba olsun özgürlük, barış, kardeşlik ve yaşam mücadelesi için haklı davalarından ötürü tutsak olmuş ya da hüküm giymiş, işkencede-kayıplar listesinde yitmiş, cezaevlerinde baskı ve her türlü insanlık dışı muamele görmüş tüm dünya insanına merhaba!

Yiğit doğuran analar, özgürlük için savaşan bacılar; yüreğimizle, beynimizle sizlerin yanındayız, sizlere merhaba!

* * *

Bugün Türkiye'de Alevi mücadelesi; demokrasi ve insan hakları mücadelesiyle iç içe geçmiştir. Aleviler nasıl; zalime karşı mazlumun, ezilenin, sömürülenin yanındaysa, insanlıktan yana olan herkesin de Alevillerin yanında olması gerekiyor.

Demokrasiyi savunmak nasıl bir insani görevse; bir gönül ibadeti, bir hizmet aşkı olan Aleviliği ve Alevilerin demokratik, inançsal haklarını savunmak da aynı insani görevdir.

Alevilik; yaptırımcı ve üretici toplum olarak her zaman dünü eleştirmiş; yarına, aydınlığa giden yoldan taviz vermemiştir. Türkiye'de sayıları 20-25 milyon olarak ifade edilen Alevi toplumunda, gönül Aleviliğine bağlı olmayan; dayatmacı, sabit düşünceliler de olabilir! Aleviliği kendi siyasi ve kişisel kimliği, dar gurup çıkarları için kullanmayan bütün duyarlı insanlar birlik olmak zorundadırlar.

Bugün, şeriatçı gelişme karşısında kendilerini tehlikede gören Kemalistler, bu tehlike karşısında kendilerini yetersiz gördüklerinden, gene pazarlıklarını Aleviler üzerinde yapmaya çalışırlar.

Ama, öte yandan:

Aleviler; artık bu oyuna gelmemelidirler!

Aleviler; artık ağıt yakmaktan vazgeçmelidirler.

Aleviler; Cenaze kaldırmaya, yürüyüş eylemlerine son vermelidirler.

Aleviler; Kendi bağımsız ve demokratik örgütlerini geliştirerek, partilerüstü örgütlenip, artık birilerinin silindiri gibi üstlerinden geçmelerine izin vermemelidirler!..

Sistemler; her kuşaktan, her kesimden, her ulusa mensup kişilerden, her inanç ve dinden kendilerine bağlı kurumlar kurar ve onlarla kendi varlıklarını sürdürmeye devam ederler. Bunların örneklerini TBBM'den tutun da, aynı düşünceye hizmet eden bekçiye kadar görebil-

iriz. Bir diğeri de, etnik guruplardan yarattıkları Alevilerden de düzenbez yaratmaya son hızla devam edeceklerdir!

Kendilerine uyum sağlayan; en iyi Türk, en iyi Müslüman, "Vatan-Millet-Sakarya" nidalarıyla yola çıkmak, ancak belirsiz kişilere uygun düşer. Alevi diyemeyeceğimiz bazı kişileri cemevlerinden camilere taşıyarak, istedikleri **Devşirme Aleviler** yaratma somut şartların tahlili olarak değerlendirilse de, Devşirmelere Alevi demek, bir faşiste insan demek gibi bir şeydir.

Aleviler Devşirme Alevilere karşı, Anadolu Aleviliğini, yani Pir Sultan Aleviliğini savunmaya ve hayata geçirmeye devam edeceklerdir.

Devletin, İran Şiası'nın, ırkçı ve milliyetçilerin yarattığı Devşirme Alevilik; Anadolu Aleviliği, yani Pir Sultan Aleviliği olamaz!..

Ser verip-sır vermeyen Aleviler, Anadolu'nun yetiştirdiği Pir Sultan Alevileridir.

Bugün Türkiye'de herkes Alevilere bağladığı umutlarla siyasi çalışmalarına devam ediyor. Türkiye'de yaşanan "*Devlet-Mafya-Çete-Şeriat*" dörtlemisinin ortakları Alevileri çembere sıkıştırarak siyasi hedeflerini belirlemektedirler. İstedikleri sayıda Devşirme Alevi yaratamayacaklarını da iyi biliyorlar.

Korktukları asırlardır başlarına gelmelerine rağmen, hâlâ Alevilerden, bağnaz ve düzenle bütünleşen, *Türk İslam Sentezi*'ne uygun biçilmiş kaftanlar giydirilerek, faşist ve Suudi kafataslı, yani Arap hükümdarlığının sürdürüleceği bir düzen için Aleviler de bu guruhlara ortak edilmek isteniyor. Çok basit ve herkesin yakinen bildiği örneklerle bunları ifade etmek mümkündür. Diyanet İşleri Başkanlığı, zorunlu din dersleri, Alevi köylerine yapılan camiler, Tunceli'ye yapılan gıda ambargosu bunların basit örnekleridir.

Yarım asıra yaklaşan siyasi geçmişi olan ve bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin başında bulunan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, 19 Mayıs 1998'de Ankara'nın Dikmen semtinde açılışını yaptığı Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nın bahçesinde binlerce insana, otuz yıl önce söylediklerinin aynısını seslendi:

"Aranıza fitne sokmayın. Kin ve nefreti atın içinizden."

Sayın Demirel'e sormalı; acaba fitneyi soka kendileri mi, yoksa Aleviler mi? Sayın Demirel bunları camilerde söyleyebiliyor mu?

Yine aynı Vakfın açılış töreninde Başbakan Mesut Yılmaz'ın; Alevi ulularından söz

ederken, dersini iyi çalıştığı da gözden kaçmıyordu. Demirel gibi Yılmaz da iki şeyden korkuyordu(!):

Birincisi; "Alevi" kelimesini ağzına alma korkusuydu.

İkincisi ise; konuşmasında birçok Alevi uluları ve önderlerinden söz ederken, Pir Sultan'dan korkuyordu. Pir Sultan'ı da Alevi sözcüğü gibi alınamaya özen gösteriyor ve hele bir de Pir Sultan Aleviliği onu korkutmuş olmalı ki, kendince, Pir Sultan boşluğunu doldurduğunu sanmıştı.

Alevilerden korksa da, Alevi öğretisinin bazı tespitlerinde tam isabetli davranmıştı. Sonundaysa: "Devletimiz bir, ulusumuz bir, bayrağımız bir, vatanımız bir, hepimiz Türk ve ülkenin %99'u Müslümandır" sözleri oldu.

Siyasi geleceklerini Alevilere bağlayanların başında gelen CHP Başkanı Deniz Baykal da, Alevi etkinliklerinde boy gösteriyor, ancak Partisi içindeki Alevileri de birbirine karşı kullanabiliyor, istediğini kolayca başarabiliyor.

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in bunlardan geri kalmadığı gibi, daha tehlikeli olduğunu da vurgulamakta yarar var.

Türkiye genelinde oy oranları %0.2 olan İP (İşçi Partisi) ve Genel Başkanı Doğu Perinçek'in ise, yukarıdakilerden daha tehlikeli olması yetmiyor!..

İP taraftarlarının, gerek Türkiye ve gerekse de Avrupa'nın çeşitli kentlerinde sayıları bir elin parmaklarını geçmez. Bunların Alevi derneklerinde kendilerine taban arama çalışmalarının yanı sıra, Alevi örgütlülüğünü parçalamak ve dağıtmak için çalışmalarından taviz vermezler. İşçi Partisi olarak neden işçileri örgütleyemediklerini kendileri de bilmezler. Sadece, tabela partisi konumlarını yitirmemek için Alevi derneklerinde yaşamaya çalıştıklarını da iyi bilirler. Bilinçli Alevi örgütlenmesi bunları safdışı edecektir.

Gerek devletin, gerek siyasi iktidarın ve gerekse de siyasi partilerin yaratacakları Devşirme Alevilere karşı Alevi toplumu: Pir Sultan Aleviliğini hayata geçirecek ve kafalarına bir balyoz gibi inecektir.

Gün; bölgecilik, siyasi, maddi-manevi her türden çıkarıcılığın önüne set olma günüdür.

Gün; inançsal, kültürel, felsefi, yaşam biçimiyle siyasal ve bağımsızlık doğrultusunda örgütlenme günüdür.

Gün; demokrasiden, barıştan, insan haklarından, özgürlükten ve bağımsızlıktan yana ve birlik olma günüdür ●

NELER OLUYOR?

İsmail YILDIRIM

Ülkede son günlerde yaşanan gelişmeleri hepimiz yakından izliyoruz. Düzenin üzerine oturduğu ve her gün bir yenisi ayyuka çıkan pislikleri ortalığı iyice kokutuyor. Çete-devlet-hükümet-parti bağlantıları (pis çıkar ilişkileri), Susurluk sürecinin -yeniden üretilerek- devam ettiğini gösteriyor. Çünkü, bu saydığımız güç odaklarının varlık koşulları, onların çıkar ilişkilerinin bir dayanışma halinde iç içe geçerek sürdürebilmesine koşullanmış; et tırnaktan ayrılmaz'casına... Gerisi halka söylenen yalan-hile-aldatmacadan ibaret. Hükümet düştü! Toplumun kanallı edilmeye çalışıldığı Nisan-'99 seçimleri ortalığı-bu pisliği temizler mi(!)? Temizlemez. Düzen aynı düzen, onun kadroları (bürokrasi, burjuva partiler) aynı kadro. Bu ortamı bu düzen ve onun bu kadroları oluşturmamı? Peki çare ne, nerede, kimde?..

Bütün bunlar, burjuva devletin Cumhuriyet dönemi boyunca içinden geçtiği en büyük ekonomik (ve ona eşlik eden siyasi) kriz ortamında oluyor. Açlık sınırında gezinen halk, kendisine yüklenen bu ortamın faturasını sırtından atmaya çalışıyor...

Son günlerde Kürt sorunundan dolayı yaşanan PKK-Apo-İtalya sorununda, burjuva düzen cibilliyetini iyice ortaya sermiş. Bir yandan bu olayı, ülkenin yukarıda değindiğimiz ortamını perdelemekte kullanırken, diğer yandan Kürt düşmanlığı temelinde TC, tüm medyayla el birliği içinde, ülkede yoğun bir şovenizm propagandasına girişti. Çok planlı biçimde başlatılan Kürt düşmanlığı temelindeki milliyetçilik rüzgarları, ülkenin dört bir yanında estiriliyor. Yürütülen saldırıları protesto eden halkın üzerine devlet, 'halk' diye, polis desteğinde faşistleri saldırtıyor.

Ülkede bunlar yaşanırken, Aleviler ve Alevi örgütleri ne yapıyor?

Bu gidişe bir tutum alıyorlar mı? Bu rezil bir gidiştir, diyorlar mı? Tüm toplumu ve bir halkı böyle karalayıp ezemezsiniz, diyorlar mı? Bizim inancımız-kültürümüz ezilenden yana olmayı öğütüyor, diyebiliyorlar mı? Yoksa, bunlar tarihte kaldı, mı diyorlar? Şimdi kimin kılıcını çalışıyorlar? Kimin türküsünü söylüyorlar? Merak ediyoruz!?

Üzülerek söyleyelim ki, çoğu Alevi derneği, vakfı vb., düzenin ehlileştirilmiş birer kurumuna dönüştürülmeye çalışılıyor, yer yer mesafe de alınmış. Bugün bu örgütlerin başında kimler var? Aleviliği nasıl algılıyorlar? Kimin değirmenine su taşımaya çalışıyorlar? Aleviliği hangi dönüşüme uğratıp, kime hizmet etmeye çalışıyorlar?

Bunu görmek gerekiyor. Çünkü Alevilikte geline aşama giderek kaygı verecek boyutlardadır. Dernekler, vakıflar neye endekslenmiş, gündem-

lerinde neler var? Aleviliğe ve Alevi toplumunun inançsal-kültürel gereksinmelerine yanıt vermeye çalışıyorlar mı? Yoksa, düzenin; onlara emrettiği sınırlarda mı geziniyorlar? Adı konmamış ve ayyuka çıkmayan bir protokol mü var aralarında?

Alevi örgütlerinin sık sık devlet, hükümet, siyasi partiler vb.'leriyle görüştüklerini; bunlardan maddi ya da aynî yardım, söz ya da taahhüt aldıklarını biliyoruz, duyuyoruz. Buna benzer yardım ve ilişkiler sonucunda da resmi makamlara çeşitli sözler, taahhütler verildiğini, Alevileri yerel ya da merkezi düzeyde oralara angaje etme çabaları içinde olunduğunu biliyoruz. Resmi kurum ve kişilerle ilişkilerde Alevi örgüt yöneticilerinin bazen birbirleriyle nispet ettikleri, birbirinden habersiz (gizli) ilişki yürüttükleri de oluyor. Devletin önlerine yem(lik) niyetine attığı 425 milyar liranın, kendi aralarında ne kadar çok konuşulduğunu, bu paracığın paylaşımında örgütlerarası çekişmelerin ne boyutta yaşandığını da gözliyoruz. Bu ilişkiler sonucunda bilmem hangi Alevi örgüt yöneticisinin ANAP'a, bir diğerinin falanca partiye geçtikleri ve seçimlerde o partilerden aday olacakları söylentileri -ortalığı kokuturcasına- dolaşıyor.

Dernek ve Vakıf kurultaylarında yaşanan liste çekişmeleri (demokratça hak ve tavrın dışında) hangi hesaplar üzerine kuruluyor? Yeni ve taze bir alanda, çıkar guruplarının çatışmasından başka bir şeyi anlatmıyor bu. "Alevilik pastası" paylaşılıyor adeta. Tam burjuva pislikleri, Bizans entrikaları... Sivil alanda yeni bir örgütlülük alanı sayılabilecek Alevi örgütlülüğüne ne de çabuk bulaştı bu burjuva pislikler. Alevilik öğretisi mi buna elverişli(!), yoksa bazı "Alevilere" münhasır durum mudur bu? Bu mudur Alevilik?

Alevilik kültüründen uzaklaşmış, çıkarları doğrultusunda hareket eden sözde Alevinin tutumudur bu. Müteahhit, fabrikatör ve çeşitli çapta işletme sahibi "Alevi" portresidir bu. Yani, belli bir gelir gurubuna ait kesim. (Buna bazı Alevi yazarlarını da dahil edebiliriz.) Şimdi, böylesi bir çıkar gurubuyla, "sıradan" Alevi emekçisinin çıkarlarının ve Alevice bakışlarının aynılığından söz edebilir miyiz? Biri Alevi, diğeri Alevilikten geçinen! Biri, işçi-emekçi; diğeri değil. Çıkarlar farklı; "anlayış farklı-kültür farklı-felsefesi farklı. Fark burada!" Bunların düzenle bir sorunları yoktur. Aleviliğin tarihsel Kızılbaş misyonuyla, Alevi kültürü ve ilkeleriyle de bağdaşır yanları kalmamıştır bunların. Bu nesnel bir durumdur. Ve bundan dolayı böylesi kişilerin Alevi toplumuna, Aleviliğin içtihiadı doğrultusunda yöneticilik yapabilmeleri imkân dahilinde değildir. Alevi toplumunun, kendi örgütlerini yöneten bu şahseyetleri daha yakından görmesi, tanınması, değerlendirmesi ve yeniden tutum belirlemesi gerekmektedir.

İki Toplantı...

Geçtiğimiz aylarda yapılan iki toplantı (sempozyum) Alevilik süreci açısından önemliydi. Önemi, hedeflerinden ve çizgilerinden gelmekteydi. Sonuçta, ikisi de Aleviliği devletçi çizgide buluşturmaya hedefleyen toplantılardı.

1) Cem Vakfı Toplantısı

Cem Vakfı'nın "Anadolu İnanç Önderleri Birinci Toplantısı" adıyla 16-19 Ekim'de İstanbul'da düzenlediği toplantı. Toplantı davet kitapçığının ilk sayfasındaki "İzzettin Doğan" imzalı yazıda, toplantının amacı ve neye hizmet etmek istediği ortaya çıkıyor: "...İslam'ın yüce değerlerinin tüm insanlığa ulaştırılması için... Devletimiz'in, Aleviliği ve Alevileri anlamaya ve tanımaya başladığına tanıklasınız. Tanrı ve insanı iç içe gören İslam anlayışı (hangi İslam -İ.Y); yeniden dini, ırkı, rengi, cinsi, dili ne olursa olsun İnsanı kucaklamaya başlıyor. (...) Haydi el ele verip, Orta Asya ve Anadolu Türk İslamı'nı yeniden ayağa kaldıralım..."

Bu toplantı, Cem gurubunun diğer Alevi örgütlerinin, yukarıda sıraladığımız nedenlerin yarattığı boşluktan da yararlanarak, başta Dedelik Kurumu olmak üzere, Alevi-Bektaşî toplumunun Cem Vakfı şemsiyesi altında toplanıp, o çizgide yönlendirilmesini amaçlıyordu kuşkusuz. Tam olmasa da, Toplantı, bu amacına biraz yaklaştı.

Sayın Prof. İzzettin Doğan "tüm Dedelerin (ve giderek tüm Alevi toplumunun) Mürşidi olacak, toplumun bu şemsiye altında örgütlendiği kanıtlanacak; ve böylece devletle ilişkiler düzeyinde Alevi toplumunu temsil(!) 'hakkı' elde edilecek..." Cem Vakfı'nın Alevilikte temsil ettiği çizgi de gözönünde tutulduğunda bu, devletçi, Türk İslamcı, sağcı ve gerici bir girişimdir. Bu toplantı, devletin bugünlerde ortaya attığı "Türk Müslümanlığı" projesine hizmet eden bir girişimdir.

2) Gazi Üniversitesi Toplantısı

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nce düzenlenen, "İ. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu"adlı toplantı 22-24 Ekim'de Gazi Üniversitesi Rektörlük binası toplantı salonlarında yapıldı. Sempozyum'a çok sayıda konuşmacı katılıp, tebliğ sundu. Katılanların çoğunun "Türk İslam Sentezi" çizgisi misyonunu temsil etmeleri, önemli kısmının İlahiyat fakültelerinden öğretim üyeleri oluşu dikkat çekti. Azımsanmayacak sayıda Alevi kökenli yazar ve örgüt yöneticisinin sempozyuma katılması da kayda değer bir olgudur. Özellikle bu şahsiyetler bu gibi toplantılara katılmakla, devletin Alevilik üzerindeki politikalarına icazet vermiş olmuyorlar mı?

Toplantıda Alevilik; "Türk Kültürü", Pir'inin Şeyh Ahmet Yesevi ve Aleviliğin "Türk Müslümanlığı"nın önemli bir ayağı olduğu vurgulanarak işlendi ●

Proto (Ön)-Alevilik ve Aleviler VI

IV-İMAM BAKIR VE CAFER ÇEVRESİNDEKİ HETERODOKS İSLAM (PROTO-ALEVİLİK) KÜMELEŞMELERİ VE SİYASİ MUHALFET HAREKETLERİYLE İLİŞKİLERİ

İsmail KAYGUSUZ

1) Bayaniler (Bayaniyya)

Bunlar, Ali'nin Muhammed Hanefi'den torunu olan Haşim'i imam tanımaktadır. Başlarında Tamim kabilesinden Saman oğlu Bayan vardır. Bayan Ali'nin tanrılığına inanıyordu. Tezini şu terimlerle geliştirdi: *"Tanrılığın, Ali'de cisimleşmiş ve onun dünyasal vücuduyla birleşmiştir. Bu tanrısız parçası sayesinde Ali gizli sırları biliyor ve gelecek hakkında yanlış düşmeden konuşabiliyordu. Sahip olduğu bu tanrısız nur (ışık) parçasıyla kafirlerle savaşıyor ve zaferinden her zaman emin olabiliyordu. Bu sayededir ki, Hayber Kalesi'nin kapısını bir hamlede koparıp atmıştır. Bizzat kendisi, 'vallahı bu kapıyı koparışım, benim vücudumun ve ruhumun sahip olduğu güçle olmamıştır. Kullandığım güç Rahmanın ve onun meleklerindir.' demişti. Ali'nin bu meleklerle özgü gücü, onun vücudunun fitilinde tutuşmuş bir alevdi. Alevin içinde parıldayan ise tanrısız ışıktı, nurdu."*

Bayan, Ali'nin yeryüzünde zaman zaman ortaya çıkıp kendisini gösterdiğini söylüyor. Bu olayın Kur'an'daki, *"Onlar, Tanrının uygun bir buluda bürünüp onun gölgesinde kendilerine gelmesini mi bekliyorlar?"* diyen ayetin (Süre II, Ayet 210) yorumu olduğunu kabul ediyordu. Bayan'a göre Ali bir bulutla örtünmüş; sesi gök gürültüsü, gülüşü şimşekti. Bu durum, ondaki aynı tanrısız parçanın özel bir biçim altında yeniden ortaya çıkışı, tezahürüdür. Adem'in varlığında, meleklerin tapınmasına layık olan işte bu aynı tanrısız ışık parçasıydı. Üstelik, Bayan'ın ortaya attığı (inançsal) öğretiyeye göre, tapınılması gerekli olan tanrı, tamamıyla insan görünümlü ve organları ve vücut hatlarıyla insana benzer. Bunun ispatı için, *"onun sıfatı dışında herşey mahvolacak"* diyen Kur'an ayetini (Sure XXVIII, 88) hatırlıyordu. Bayan, davasına destek vermesini rica ederek, İmam Muhammed Bakır'a (676-735) bir yazı göndermeyi de ihmal etmedi. Yazı şu bildiriye taşıyordu: *"Doğru inancı kucakla ve kurtulmak amacıyla kurtarmış olacaksın. Böyle daha da yükselirsin. Zira seni bir Tanrının peygamber seçmek istediğini bilmiyorsun"*. Muhammed Bakır buna olumlu yanıt vermedi. Bayan otoritesini ve kurmuş olduğu inanç öğretisini tanıyanlardan örgütlü bir güç oluşturup başkaldırdı. Vali Halid b. Abdullah al Kasri tarafından hepsi yakalanıp öldürüldü. (Al Shahrastani, *Al Milal*, s.267-68)

2) Albailer-Ulailer (Albaiyya-Ulaiyya) ve Mukammisa

Alba bin Dhira al Dawsî'nin taraftarlarıdır bunlar. (bazılarına göre Al Asadi'nin) Bu kişi Ali'yi Muhammed'den üstün tutuyordu. Alba, *"Muhammed'i gönderen"* ifadesiyle kesin bir biçimde Ali'yi işaret etmekte ve bunun için Ali'yi

tanrı olarak görmekteydi. Öbür yandan, insanları kendisini izlemeye çağırırken, Ali'nin yerine geçtiği yönünde onu suçlayarak, Peygamberin yaptıkları üzerinde eleştiriler yayıyorlardı. İşte bu eleştirilerden ötürü, kendilerine 'Ayıplayanlar' (Ahammiyya) partisi deniliyordu.

Bu partinin içinde aynı zamanda sırayla, Ali ve Muhammed'e tanrı olarak inanma da vardı. Ali'nin tanrısallığını Muhammed'inkinden üstün tutanlara Ayniyya (Ayn partisi, Aynçılar) deniliyordu. Tersine, bazıları Muhammed ve Ali'yi bir görüyor ve bir başkası Muhammed'in tanrısallığını Ali'ninki üzerinde biliyor ve bunlara Mimiyya (Mim partisi, Mimciler) deniyor ve Muhammed'i tanrı olarak algılıyorlardı. Bu üçüncü parti, Beşler Kümesine, *"Manto altındakiler"* denilen Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'e, yani Ehlibeyt'e tanrısallık atfediyordu. Bu Beş Kişi, eşit olarak katıldıkları aynı gerçeklik ve ruhla tek birlik oluşturuyor; *"Manto yoldaşları ya da Manto altındakiler"* in biri, diğerinden üstün görülüyordu. Bu nedenden ötürü, Fatıma'ya da onun belirleyici dişiliği verilmiyor ve adının son harfi atılarak ona "Fatim" diye çağrılıyor. İnancın ozanlarından biri şöyle yazıyordu:

"Tanrıdan sonra hen dinimi şu beş kişi üzerinde kurdum: Bir Peygamber; iki patriach (Hasan ve Hüseyin -İ.K.), onların saygıdeğer öğretmenleri (Ali -İ.K.) ve onunla birlikte Fatimi" (Al Shahrastani, agy.s.294)

Al- Kummî'ye (Al-Makalat, s.55-60, 63) göre ise, 8. yüzyılın ikinci yarısında Küfe'de gelişip ortaya çıkan Şii Gullat'tan (aşırı Şii) Mukhammisa'nın Pendatisler, Beşçiler, beşler kümesi) bir çeşidi olan Ulyai ya Albailer, İmam Cafer Sadık tarafından reddedildiği söylenen Küfe'li aşırı Şii Bashshar al-Shairi'nin izleyicileridir. Ulyailerin inançları, Muhammed b. Nusayri'den (Ö. 883) sonra Nusayriler adını alan gurubun temelini oluşturur. Onlarda Ali Tanrılık makamında, Muhammed onun Peygamberi, Salman ise ikisi arasında kapıdır. Ali mana (ilk ve gerçek anlam), Muhammed ism (bu gerçeğin adı), Salman bab (açıklayan, gerçeğe götüren kapı) olarak nitelendirilir. Bu üçlem Nusayri Alevilerde *Ayn-Mim-Sin* (A-M-S) başlangıç harfleriyle ifade edilip kutsanır. (Farhad Daftary, *The Isma'ilis, Their history and doctines*, 2. Baskı, Cambridge University Press-1992, s.100-101, Dipnot. 53, 54)

3) Mugiriler (Mughiriyya)

Mugiriler, Mugira b. Said al-Ijli'nin partizanlarıydı. Mugira, 5. İmam Muhammed Bakır'dan (Ö. 735) İmamlığın, yaklaşık yirmi il sonra, Medine'de ayaklanmış olan İmam Hasan'ın torunlarından ve *'Pak Ruh'* sıfatıyla anılan (ve henüz 17 yaşındaki) Muhammed'e(1) geçtiğini ileri

sürüyordu. Mugira'nın anlattıklarına göre, o hep yaşamakta ve hiçbir zaman ölmemişti. Mugira Halid b. Abd al-Kasr'ın azatlı kölesiydi. Bu kişi, imamının yok olmasının arkasından kendisi imamlığı üstlendi. Daha sonra da peygamberliğini ileri sürdü ve tapınmasını Ali'ye yönelterek, tüm yasakları ortadan kaldırmada bundan yararlandı. Mugira kararlı bir antropomorfist, yani insanbiçimci idi. Mutlak tanrı ona göre, görülebilir biçimde ve alfabenin harflerine benzer organları olan bir bedene sahiptir. Bu biçim, başında nurdan bir taç taşıyan ve kalbinde bilgelik kaynağı bulunan ışıktan bir adam biçimiydi. Al Mugira, dünyanın yaratılışı üzerine bir yorum geliştirdi:

Tanrı kendi yüce adını seslendirdi. Bu ad uçan bir kuşa dönüştü ve başına konmak için hemen bir taç biçimi aldı. Mugira'ya göre işte burada, Kuran'daki ayetin (Sura 57, 1: *Evreni ahenkli olarak yaratmış ve biçim vermiş olan yüce Tanrının adını heyecanla kutsayın, övün!*) içanlamı yatmaktadır. Bundan sonra Tanrı, sağ eli üzerinde yazılı bulduğu inananların işleri üzerine eğilecektir. O, insanların yorumladıkları günahlar hakkında büyük bir öfkeye kapılacak ve bol bol terlemeye koyulacaktır. Bu tanrısız terden, biri acı sulu, diğeri tatlı sulu iki deniz doğmuştur. Tatlı sudan ışıklar, tuzlu-acı suların ise 'karanlıklar' oluştu. Bakışlarını ışıklar denizine daldıran Tanrı, içinde kendi gölgesinin farkına vardı. Güneşi ve ayı yapmak için denizden bu gölgenin cevherini topladı. Sonra bu gölgenin geri kalanını, 'Benden başka bir tanrı olmamalı. Bir Tanrı varsa o da benim.' diye bağırarak ortadan kaldırdı. İşte yaratıklarına biçim vermesi bu ışık denizlerinden sonradır; inananları yaratması da ışık denizinden sonradır. Tanrının bunların içinden yarattığı ilk şey gölgeleriydi. Ve yaratılan ilk gölgeler de Muhammed ile Ali'ninkiydi. Onların ortaya çıkışı, zuhuru bütün insan cinsine öncülük etti. Sonra Tanrı göklere, yeryüzüne ve dağlara imamlık emanetini taşımalarını önerdi. Fakat onlar özellikle Ali İbn Talib'den gelenlerin tümünü reddettiler. Tanrının bu teklifini geri çevirdiler. Sonra aynı öneri insanlara yapıldı. Buna rağmen Ömer b. Khattab Abubekir'e angaje oldu. İkisi de Ali'ye ihanet ettiler... Mugira'ya göre Kur'an'ın 33, 72. Ayetindeki, *"...İnsan tek başına emaneti taşıma sorumluluğunu yükledi. Ancak insan hem adaletsiz hem de bilgisizdi."* Açıklaması bunu gösterir. Yine Mugira'ya göre Kur'an'ın 59. Suresindeki 16. ayet, *"Şeytanın insana, Tanrıyı yadsı' deyip, onu kandırdığı zaman da, 'senin bu eylemin beni hiç ilgilendirmiyor' diye söylediği biçimde"* hareket eden biri olarak Ömer'i tanımlamaktadır.

Mugira ölünce yandaşları bölündüler. Bir kısmı onun yeniden dönüşünü beklemekte ısrar

ettiler. Bazıları ise Muhammed Bakır'dan gelen İmamlara inandılar. Zaten Mugira baştan Muhammed Bakır'ın imamlığını tanımış, sonra bu inancı imamın tanrılığını iddia ettiği bir aşırılığa ulaşmıştı. Bu yüzden İmam Bakır ondan yüz çevirmişti. Al Mugira kendisine inanan yandaşlarına bir yazı bırakmış ve bu yazıda imamın geri döneceğini söylemiştir. Bu dönüş Cebrail ile Mikail'in eşliğinde, Kâbe'nin önünde, İsmail'in anıtı ile bu tapınağın güney köşesinde olacaktır. (Al Shahrastani, *al Milal*, s.294-296)

Şimdi Mugirilik ve Mugira hakkında Farhad Daftary'nin diğer Heresiograflar'ın (Heterodoksie ve Heresie, yani aykırı dinsel inanç ve sapkın tarihçileri) yazılarından derledikleri bilgi ve yorumları özetleyelim: Muhammed Bakır birçok gulat (aşırı) kuramcıyı yanına çekmiş, Hüseyin çizgisinden ilk imamdır. Bunlardan al Mugira b. Said, İjli kabilesine mensup bir Arap ya da yabancı azatlı köle olarak iki şekilde açıklanmaktadır. Hesiograflar, Mugira'nın yaydığı inanç ve düşünceler üzerinde pek çok ayrıntı vermektedir. Bazı çelişkili bilgileri rağmen onun, Ortadoğu'nun İslam öncesi inançlarını kendi öğretisi içinde birleştirdiği görülür. Bunlar, özellikle Mandeian (Saben), Manicheist gnostik etkisinin yansımalarıdır. Gerçekten al Mugira, yaydığı spiritüalizmi ve açıkladığı düalizmi ile ilk Şii Gnostizminin (marifetçilik) yaratılması sağlamıştır. Öğretisinin en ayırdedici özelliği tanrı tanımlamasının anthropomorfik (insan-biçimli) oluşudur. Onun, tanrının başında ışıktan bir taç taşıyan bir adam olduğu betimlemesi, Nur Kral olarak gösterilen Mandeia (Saben) tanrılık kavramına çok yakından benzerlik göstermektedir. Arap edebiyatında al-Sabi'a (Sabenler) olarak tanınan Mandealar, al Mugira zamanında Güney Irak'ta çok sayıda bulunuyorlardı. Pek azı da Güneybatı İran'da yaşamaktaydılar. Mugira'nı bunlarla yakın ilişkileri olduğu anlaşıyor.

Ayrıca Mugira, Tanrının ışıktan harflerden oluşan organlara sahip olduğu ve bu harfler yaratılış anında konuşan En Büyük Tanrı isminden düşen harflerdir. Bu düşünce, Grek harfleriyle "en yüce gerçeği (Aletheia)" belirleyen (Valentinus Gnostisizminin örneklerinden biri olan) Marcos gnostik öğretisini açıkça anımsatmaktadır. Ayrıca al Mugira, dünyanın ve ilk varlıkların yaratılışı konusunda da aynı derecede söz ediyor. Onun kozmogonisi dahi, tıpkı antropomorfizminde olduğu gibi anti gnostik sistemin etkisini yansıtıyor. Ayrıca Kur'an ayetlerini simgesel mecazi yorumlarından da esinlenmiş gözüküyor. Ama Mugira kozmogonisinin esas görünüşü, Manicheizm'in temel inancı ışık ve karanlığın arasındaki ebedi mücadele ile özellik kazanan ve iyilik ve kötülükte simgeleşen gnostik düalizminden alınmıştır.

Al-Mugira, zaman içinde Küfe'de hem Araplar hem de Mevali (yabancı köle ve azatlılar) arasından çok taraftar kazandı. O, yandaşlarını liderlerine ölümüne bağlılık ve müstesna duygularla doldurmuştu. Kendilerine *Wusafa*, yani Hizmetçiler, hizmet edenler deniliyordu. Aşırı Şiiler arasında inançsal elitizmin kökenini,

Mugiriler'de aramak gerekir. Mugiriler'deki seçkin (elitist) duyguları, onlara inanç militanlığının temelini attırıştır. Kaynaklar, Mugiriler tarafından terörist yöntemlerin kullanılmasına ve Abu Mansur gurubunun daha karakteristik olan mücadele yöntemlerine tanıklık etmektedir. (İslam Heresiograflarından Al-Nawbakhti (*Firak*, s.37, 52, 54-55), Al-Kummi (*al-Makalat*, s. 43-77), Al-Ashari (*Makalat*, s.6-9, 23-24), (Al-Malati (Kitab al-Tanbih, s. 123 v.d.), Al-Bagdadi, (al-Fark, s. 229-233 v.d.), İbn Hazm'dan (al-Hazm'dan (al-Fisal vol.4, s. 184-185) aktaran Farhad Daftary, *The İsmailis...* s. 72-73 ve 588-589)

Mugira'nın 737'de vali Halid İbn Abdullah al-Kasr tarafından (bazı yazarlara göre) Bayaniliğin kurucusu Bayan İbn Saman'la aynı günde, yakılarak taraftarlarıyla birlikte yakılarak öldürülmüştür. Mugira'nın ölümünden sonra Mugiriler, Muhammed an-Nefs az-Zakiyya'ya (Saf-Pak Ruhi) bağlanmışlardır. (M.Momen, agy. S.52)

4) Mansuriler (Mansuriyya)

Söz konusu olan, Bayaniler ve Mugirilerle aynı inançları paylaşan Abu Mansur'un partizanlarıdır. Okuma yazmasız olduğu söylenen Abu Mansur başlangıçta Muhammed Bakır'ı İman tanıyor ve onun çevresinde bulunuyordu. Ancak aşırılığı bahanesiyle, imam ondan desteğini çekti ve çevresinden uzaklaştırdı. Bakır'ın ölümünden sonra, yerine kendisini İmam tayin ettiğini ilan etti. Düşüncelerini de sır olmaktan çıkardı. Küfe'deki güçlü Banu Kinda partisini isyana teşvik etmede başarılı oldu. Sonra peygamberliğini ileri sürerek inancının propagandasını yapmaya başlayınca, Halife Haşim b. Abdülmelik'in valisi Yusuf b. Omar al-Sakafi tarafından çarmlıha gerilerek öldürüldü.

Abu Mansur al-İjli'ye göre, Kur'an'ın bir ayetinde (52, 44) "*Dönen gökyüzünden (düşen) bu parça*" diye konuşulan Ali'den başkası değildir. Bunu demekle onun tanrı olduğunu söylüyordu. İmamlığı aldıktan sonra Muhammed Peygamber gibi göğe yükselmiş, orada Tanrı'yla görüşmüş ve Tanrı başını okşayarak ona, "*oğlum yere in ve mesajlarımı orada yay!*" demiş. Yere inince Kuran'da denildiği gibi "*dönen gökyüzünün parçası*" olarak yerdeki görevine dönmüş oluyordu. İnsanın gökten düşen ve tanrıdan bir parça olduğuna inanmaları dolayısıyla Mansuriyya'nın (Mansurilik) diğer adı '*parçacılık*' anlamına gelen Kisfiyya'dır. Al-Mansur'un peygamberliğinin varoluşu yeryüzüne inmesiyle hedefine ulaşır. Cennet, Kuran'da konuşulan ve gökten indirilmeye karar verilmiş kişide partiyi kucaklayandan başkası değildir, yani çağın İmamıdır. Aynı şekilde cehennem ise, İmamın rakibi olduğu için, partisine sürekli düşmanlık gösteren kişiydi... Mansuriler böylelikle öbür dünyayı, kıyamet gününü inkâr ediyor; cennet ve cehennemi bu dünya deneyimlerinin söylemi içinde yorumluyorlardı. Partisinin adamlarının rakiplerini acımasızca (boğarak ve kafalarını odun parçasıyla kırarak) öldürdükleri söylenir.

Ayrıca haklarında söylenen bir başka olay da, onların özel mülkiyet tanımadıkları, mallarını ve kazançlarını aralarında paylaşıp, ortaklaşa kullandıklarıdır. Tahmin edileceği gibi, kadınları paylaştıklarını söylemeden geçmiyorlar. Al Shahrastani: "*Mansuriler*" diyor, "*kendi öz adlarını değiştirir gibi, dinin yasakları ve zorunluluklarını (koşulları, farz ve sünneti İ.K.) kaldırmaktan başka amaçları olmayan Hurramitler'di. Bu kişiler tarafından yazılmış metinlerde belirtilen, onların tanrısız buyrukları artık uygulamamaları ya da daha aza indirmeleri idi. Asıl istedikleri ise bütün dinsel yasalara bağlılıktan uzak ve özgür kalmaktı. Soruyorlardı: Böyle cennete gidilmez miydi ve bu sayede mükemmeye ulaşmaz mıydı? Belirtelim ki, Mansur al-İjli'nin inancına göre, Tanrının ellerinden ilk çıkan yaratıkların Mervem oğlu İsa ile Talib oğlu Ali'dir.*" (Shahrastani, *al-Milal*, s.294-298; Farhad Daftary, agy. s. 73-75 ve 589 dipnt. 74; M.Momen, agy. s.52)

5) Hattabiler (Khattapiyya)

Hattabiler, Abi Zeynep al-Asadi al-Ajda oğlu Abu-l-Khattab Muhammed'den gelirler. Abu-l-Khattab, Cafer Sadık'ın çok yakın dostuydu. Fakat Cafer onun aşırı düşünce ve inançlarını tanıdığı zaman, ondan desteğini çekti. Hatta onu lanetledi. Abu-l-Khattab Muhammed'in yandaşlarına da uzaklaşmalarını söyleyerek, onunla ilişkisini kesti. Bunun üzerine o da bizzat imamlığını ilan etti

Abu-l-Khattab, imamların yalnız peygamberler değil, aynı zamanda tanrılar olduğunu söylüyordu. Kendisinden önce, Peygamber ailesinden diğer atalarının bu sığata sahip olduğu gibi, bizzat İmam Cafer Sadık da ona göre tanrıydı. Onun için, bu imamlar Tanrının çocukları ve çok sevdikleriydi. (Kur'an V, 18'de Yahudilerin 'Biz Tanrının oğulları ve sevgilileriyiz' iddialarıyla eşleştiriliyor.)

Abu-l-Khattab için, peygamberliğin seçildiği tanrısallık ışığı, aynı zamanda imamlığın da seçildiği ışıktır. Ona göre yeryüzü, eğer ışıktan varlıkların oluşturduğu yukarıdaki dünyanın yansımalarından yoksun kalırsa, yaşayacak yer olamaz. Abu-l-Khattab İmam Cafer'i, zamanın tanrısı olarak tanıyor. Ama gözlerimizin görebildiği ve duyularımızın algılamak zorunda kaldığı varlığı, bu isimle göstermek istemiyordu. Tersine, bu aşağı dünyaya, yani yeryüzüne düşme anında Cafer'in, insanların tanyacağı biçime dönüşmüş olduğuna inanıyordu. Halife al-Mansur'un valisi İsa b. Musa, Abu l-Khattab'ın yaydığı düşünce ve öğütlerdeki kendileri için tehlikeli olacak önermelerin farkına varınca, Küfe yakınındaki tuzlalarda onu yakalatıp öldürttü. Başkanlarının öldürülmesinden sonra Khattabiler birçok kollara ayrıldılar. ahrastani, agy. s.297-298)

5.1. Hattabilik üzerine Henry Corbin'in görüş ve yorumları

Abu l-Khattab ilk kez olarak, batını tipte, yani esoterique hareketi tasarlayan ve örgütleyen bir kişi olarak 8. yüzyılda ortaya çıktı. Kendisi, red-

dedildiği noktaya kadar. İmam Bakır ve İmam Cafer Sadık'ın çok yakın arkadaşıydı. Aralarında geçtiği anlatılan ciddi bir olay, bu arkadaşlığın yakınlığını belirlemektedir. İmam Cafer Abu l-Khattab'ın göğsüne elini koyarak ona şunları söylüyor: "İyi hatırla ve asla unutma! Sen gizli olan şeyi biliyorsun. Sırrımın yüklendiği yer olan bilgimin kasketisin sen. Sana hayatımızı ve ölümümüzü emanet ettim."

Hattabi öğretisinin büyük bölümü, "İmamın bilgisinin kasketi" ilan edilmiş olan Abu l-Khattab'a aittir ve İsmailizmin temel düşüncesiyle yakından ilişkilidir. Ayrıca Şii Gnosism'inin aşırıları (Ghulat, Kızılbaşlık...) tarafından inanılan görüşler ve bunlara uyum gösteren diğer doktrinler de Abu l-Khattab'a atfedilir. Örneğin, Alamut reformuna ait son yazmalarda ortaya çıkanlar, bu öğretilerin izleridir. Ayrıca Sufi terminolojisine de girmiştir.

Abu l-Khattab'ın İmam Cafer'in oğlu İsmail'in 'manevi yol babası' olduğu, bunun da Muhammed'in Salman al Farisi için "anta minna ahl al-Bayt (Sen benim ev halkımdansın)" söylediği hadise dayandığı söylenmektedir. Adı da Abu l-İsmail (İsmail'in babası) olarak geçmektedir metinlerde. Hattabilerin verdikleri kurbanlar ve onları coşkulu ruhlarının verdiği esinler, genç İsmail'i onları desteklemeye götürdü. Hattabilerle ilişkilerinden ötürü Cafer'i, oğlu İsmail'i yadsıma noktasına götürmesi, dehşeti daha da yükseltti. Küfe'deki camide toplanmış 70 kadar Ab l-Khattab yandaşı valinin orada öldürüldü. 762'de Abu l-Khattab'ın kendisi yakalanıp idam edildi. Hayatta kalanlar İsmail'e katıldılar ve Khattabiler İsmaililerle aynılaştılar. Kaynakların verdiği göre, samimi bir konuşmasında Cafer, Abu l-Khattab için gözyaşı dökerek aralarında geçeni anlatmış. Ama sır dramının ne olduğunu bilen yoktur. (2)

Abu l-Khattab'ın öğretileri ve Hattabilik ekolü, sonraki yazımızda genişçe açıklayacağımız **Umm al-Kitab**'da zamanımıza kadar korunmuştur. Orada İsmaili Aleviliğinin, İmam Cafer oğlu İmam İsmail canlarını veren Khattabi'nin çocukları (farzandan), yani onu izleyen yetiştirdiği çömezleri tarafından kurulduğu özellikle ifade edilmektedir. (Henri Corbin, "Nasır-ı Khusrav and Iranian İsmailism" *The Cambridge History of Iran IV*, Cambridge University Press-975, s.526-528; *Histoire de la Philosophie İslamique*, Paris-1974, s.116; M.Momen, agy. s.52-53; F.Daftary, agy. s.111-112)

5.2 Mu'ammariyer (Muammariyya)

Abu l-Khattab'dan sonra bazıları imamlığın Mu'ammâr İbn Khaytham adında, hububat satıcısı bir kişiye geçtiğine inanıyor. Abu l-Khattab'a duydukları sevgi, bağlılık ve inancı ona gösteriyorlardı. Mu'ammâr'ın partizanları, dünyanın sonsuzluğuna inanıyor ve bu aşağı dünyada, yani yeryüzünde tadılabilen sağlıklı yaşam, başarı ve mutluluk dışında bir cennet bulunmadığını ileri sürüyorlardı. Ayrıca dünyamızdaki mutsuzluklar, acılar ve kötülüklerin yarattığı cehennemi tersine çevirmeyi, yok etmeyi düşünüyorlardı. Şarap

kullanma ve zina gibi kaldırmış oldukları dinsel yasakların hiçbirinden dolayı kimseyi cezalandırmazlardı. Namazı ve diğer ibadetleri ortadan kaldıran bir inanç oluşturmuş. Adını Mu'ammariyya (Mu'ammariyelik) takmışlardı.

5.3 Buzaygiller (Buzahgiyya)

Abu l-Khattab'dan sonra Buzaygh b.Musa'yı imam tanıyan diğer bir gurup vardı. Bunlar da Cafer'in tanrı olduğunu ve insanlara görünmek için insan biçimi aldığını söylüyorlardı.

Onlar bütün insanların tanrısal esin (vahiy) almaya uygun olduklarını söylüyorlardı. Kur'an'ın (X, 100) "Hiç kimse Tanrı izin vermeden inanmaz. O akıllarını kullanmayanları murdar kılar" ayetini yorumlayarak bu anlamı çıkarıyorlardı. Burada bir çeşit vahiy vardır demek istiyorlar. Buzaygh bundan başka Kur'an'ın (XI, 68?) "Ve Tanrınız arılara bile esen ilham verdi" ayetini de anımsatmaktadır. Aynı zamanda o, kendisini izleyen yoldaşları arasında Cebrail ve Mikail gibi meleklerle tercih edilebilir insanlar bulunabileceğini onaylamaktadır. O ayrıca, mükemmelliğe ulaşan bir adamın da ölebileceğini söylemekteydi. Sonuçta, yollarının sonuna ulaşmış ve tam gerçek insanlık boyutunu (plein-vrai stature du Fils de l'home=insanoğlunun gerçek boyutu, Paulinisme'de, sonsuz ışık dünyasıdır) elde etmiş olanlar, ölümleri esnasında göksel krallığa geçmekten başka şey yapabilirlerdi. Bütün Buzaygh partizanları, ölmüş olanlarla ticaret (pazarlık) yaptıkları ve onları 'günün başlangıcından sonuna kadar' (Kur'an XIX, 11) ten gözleriyle gördüklerini iddia etmekteydiler. (Al-Sharistani, agy. s. 298)

5.4 Umayriler ya da İjliler (Umayriyya-İjliyya)

Abu l-Khattab'dan sonra bir başka gurup, Umayr b. Bayan al-Ijli'yi izleyenlerden oluşuyordu. Kendisi Küfe'li bir saman satıcısıydı. İjli'nin öğretisi Buzaygh'ından hiç de farklı değildi. O da imamların öldüğünü kabul ediyordu. Geri kalan bu ayrılıkçılar, Küfe halk meydanının ortasında, içerisinde Cafer Sadık'a tapındıkları bir çadır kurmuşlardı. Yezid (b.Umar) b.Hubayra hükümetine ihbar edildiler. Onun buyruğu üzerine Umayr yakalanıp Küfe meydanının ortasında darağacına asıldı. (Al-Shahristani, agy. s.299)

5.5 Mufaddaliler (Mufaddaliyya)

Hattabiler içinde son bir kol daha vardı; Mufaddal al-Sayrafi'nin partizanlarıydı bunlar. Kendisinin sarraf olduğu ve bazı kitapları bulunduğu bilinmektedir. Mufaddal al-Sayrafi'ye atfedilen yapıtlardan en tanınmış "Kitab al-haft wa'l-azilla" İmam Cafer'in görüşlerini yansıtmaktadır. Bunlar da Caferi, peygamberden daha üstün, yani Tanrı gibi görüyorlardı. Bu kola Mufaddaliyya denilmekteydi. Gerçek olan şu ki, İmam Cafer bu ayrılıkçı aşırıları çevresinden uzaklaştırıp, onlardan desteğini çekmiş ve hatta lanetlemiştir. (Al-Shahristani, agy. ibid.)

5.6 Gurabiler (Ghurabiyya)

Al-Shahristani'de geçmeyen bir Hattabi gurubundan daha söz etmektedir bazı kaynaklar. M.Momen'in (agy. s.53) tesbitine göre Gurabiler, Muhammed ile Ali'nin, bir kuzgunun diğerinden ayrılamayacağı gibi ikisini bir tutarlar. Adları da bu ghub (kuzgun) sözcüğünden gelmektedir. İnanışlarına göre Cebrail, Tanrıdan Ali için vahiy getirdiği zaman yanlışlıkla Muhammed'e vermiştir. (sürecek...)

(1) 758'de Halife Mansur'un babaları Abdullahı tutuklamasıyla kardeşiyle birlikte Medine, Basra ve Mısır'da isyanlar çıkaran Muhammed ve kardeşi İbrahim hakkında bkz. İ. Kaygusuz, 'Alevi İnanç, Kültür, Siyaset Tarihi ve Uluları I', İstanbul-1996, s.59-60.

(2) Bizce bu sır dramının (sırrı), Henry Corbin'in bir başka yapıtında anlattığı başka bir olayda saklıdır. Cafer'in Abu l-Khattab'a emanet ettiği, hem ölümünün hem de yaşamının bağlı olduğu sır, Ehlibeyt soyunun ve bizzat kendisinin tanrısalılığı kabul etmesi; Tanrıyı gökyüzünden indirip insanlaştırmış olmasıdır. Aslında yukarıda adlarını verdiğimiz Ortodoks İslama aykırı aşırı inançların yaratıcılarının İmam Bakır ve Cafer'in de çevresinde yetişmiş olması çok şeyi açıklamaktadır. Yetiştiriyor, sırlarını veriyor. Ancak açıklamalarını istemiyorlar. Baba ve oğul, kendi yaratıkları 'Takryye' (kendilerini ortodoks örtüsü altında saklama) ilkesine sığınmayı tercih ediyorlardı. H. Corbin'in, Shihabeddin Shah Hosayni'nin 'Risala dar Hakikat-e Din' kitabından aktardığı İmam Caferi Sadık'la ilgili bir anekdot, bunu açıkça gösteriyor: "İmam Cafer Sadık kendisine, 'Kıyamet gününde Tanrının herkese görüneceği doğru mu?' diye soran adama şöyle yanıt verir: 'Tanrı, ben sizin Tanrınız değil miyim? (Kur'an VII, 172) diye sorduğundan beri, Kıyametten önce de görünmektedir. Gerçek inananlar onu bu dünyada bile gördü. Sen onu görmüyor musun?' Adam yanıt olarak: 'Ey yüce Tanrım, işte seni görüyorum. İzin ver, başkalarına da bunu bildireyim.' İmam: 'Hayır, dedi, hiç kimseye birşey söylemeyeceksin. Çünkü onlar karacahil, aptal insanlardır. İnanmazlar ve seni lanetlerler.'" (H. Corbin, *Temps Cyclique et Gnose İsmaelienne*, Paris-1982, s.144)

✓ Hiçbir milleti

ayıplamayın

✓ Yetmişüç millete

aynı nazarla bakın

Alevi Toplumunu Peşkeş Çekmek İstiyorlar

Aşık Mahsuni ŞERİF

Hacı Bektaş Veli kültürü, benim doğup geldiğim/içinde büyüdüğüm ata kültürüm, kök kültürümdür. O'na ters olmam, o kültürün dışında yapay bir yenilik düşünmem sözkonusu değildir. Çünkü Alevi ve Bektaşî kültürü, bütün çağdaş kültürlerden aşağı kalmayacak kadar güçlü ve geniştir.

Durum böyleyken, bu kültür adına kurulan bir vakıfta yaşanan kurultaya üzülmeyi söylesem, bu da bir ikiye-zlülük olur.

Olağan kurultaydan önce, benim de aralarında bulunduğum 20 kişilik kurucu üyeler heyeti özel bir istişare toplantısı yapıp, olağanüstü kurultaya gitmesi için vakıf yönetim kuruluna bir bildiri sundu. Bu bildiride; Vakıf satınalma komüsyonunda doğan birtakım yolsuzluk kuşkuvarı, Vakıf binasındaki ünitelerde Alevi-Bektaşî toplumuna verilen sözlerin aksine-farklı işlemlerin yerine getirilmesi... Örneğin, Cemevi'ne Dedelerin sokulmaması, kurban kesiminin yasaklanması... Firmalardan alınan malların karşılığında verilmesi gereken faturalarda doğan şaibe.

Konferans salonunun yanında diğer salonların (sağlık, düğün, basın vb. salonların), sadece Genel Sekreterliğin keyfine göre kiraya verilip, bu konuda Kurucuların onayının alınmaması gibi nedenlerle, olağanüstü toplantı konu edilmişti.

Ne varki, bu kararın altına atılan imzalar-
tan sonra, yani bir tarih yanlışlığından dolayı, karar gününden çok önce bir tarih koyarak bazı arkadaşların hırslı davranması, genel kurulda düşüncemi otomatikman değiştirdi. Yasal Yönetim Kurulu'ndaki birtakım hataları görmüş ve duymuş olmama rağmen, kendimi bu ikircikli didişmenin içine koyamazdım. Ayrıca böylesine müstesna bir kültürün insanlarında nifak olmaması için, Genel Kurulda, yönetimden konuşmacı olanların yalanlarını dahi yutmak zorunda kaldım.

Bir kere, Vakıf binasının yeri için Çankaya Belediyesi'nden satın alarak yapacağımız Kültür Merkezi için şart gösterilen 1 milyar TL. üzerindeki parayı verme gücümüz yoktu. Daha önce Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği Ankara Şubesi olarak, bütçemizde buna müsait miktarda paramız birikmiş değildi. Aynı tarihlerde benim öncülüğümde, benim yaptığım bir (yemekli) konserle, bu paranın hemen hemen tamamına yakını temin edilmişti. (Bugün Genel Sekreterliği yürüten Ahmet Şahin, paraları toplayarak Çankaya Belediyesi'ne vermiştir.)

O günkü dosyalara göz atıldığında,

bugünkü yönetim kadrosunda bulunanların hemen hiçbirinin -Ali Doğan hariç-, 50 milyon TL'ye varan bir teberruları dahi görülmez. Yani bir anlamda, bu binanın temelinde benim konserlerimin katkısı (alın terim) yatmaktadır. Bununla da kalmadı; bütün binanın inşaatı sürecinde, radyo ve televizyonların hemen tümüne çıkıp Vakfı ben tanıttım. Programlarının tününde halkı yardıma çağırdım. Bu yetmiyormuş gibi, Avrupa'ya gidip konserler verdim; ücretlerini almayarak, oradaki Alevi dernekleri eliyle -parça parça gelen paralarla- Vakfa gönderilmesini sağladım. 77 bin Mark ve ona ilaveten 1 Milyar 100 küsur milyon TL'yi, yani bugünkü değeriyle 11 Milyar TL'yi Mahzuni Şerif olarak kazanıp vermiş oldum. Genel kurulda, bu paradan 52 bin Markın AABF tarafından ikram edildiği lanse edildi. Oysa Federasyondan gelen bu para, benim ağır hastalığım için Federasyon için açılan kampanyada bana ödenmeyip gönderilen paradır.

Kurultayda, esen bu ve benzeri havaya rağmen aldığım sözle, birleştirici ve bütünleştirici doğrultuda şiirler okuyup, bu doğrultuda konuştum. Bunu şimdi kendime yalancılık ve ikiyüzlülük olarak görüyorum. Ama bende ağır basan düşünce "Alevilerin birbirlerine düştüler" imajını yaratmama düşünce ve kaygısıydı. Öte yandan, üstelik yeni yönetime talip olduğumuz halde, gerek kuruculardan gerekse Hacı Bektaş Veli derneklerinden hiçbirimiz kabul edilmedik. Bir şeye itiraz ettiğimiz zaman, Sayın Başkan Ali Doğan ve Ahmet Şahin'in ilk sorusu şu olmaktadır: "Burada bir baklava tepsisi var da, en büyük dilimi için mi uğraşıyoruz?" Peki bir baklava tepsisi yoksa, neden yerini daha genç, daha dinamik kadrolara, hizmet için devretmiyorlar?

Etmezler! Çünkü;

Devletle muhatap olmanın iyi bir kapısını buldular. Başbakanlığı, bakanlıkları ve Cumhurbaşkanlığı makamını rüyalarında bile göremeyenler şimdi, bu makamlarla haşır neşirdirler. Özellikle yönetim kurulunda inşaat misyonerliği ağır bastığından, ihaleler, rantlar daha yasal, daha rahat, daha avantajla kotarılabilir.

Etmezler! Çünkü;

Dün ev kirasını veremeyenler -bu Vakıf sayesinde- evlatlarına ayrı ayrı yerlerden en lüks daireler alabilmekte, dolmuş parasını kısararak harcayanlar son model Vektra'lara binmektedirler.

Ev ev dolaşarak Alevilerden deri

toplayanlar, şimdi bu milletin kurbanlarını burada kesme isteklerini reddetmektedirler.

Bu toplumun Dedelerini, Aşıklarını para toplamaya seferber edenler, şimdi ne Dedeleri ne de Aşıkları Vakfa sokmuyorlar.

Ben bu durumlara üzülmez de, ne ederim?

Bir taraftan, Diyanetin kaldırılmasını -göstermelik- haykıranlar, şimdi o kurumun verdiği paralarla, o kurumun hizmetine Alevi toplumunu peşkeş çekmek istiyorlar. Başka bir deyimle, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, bir Alevi kültür merkezinden ziyade, çağa yatkın bir Diyanet/Sünnilik kuruluşu gibi bir öz taşımaktadır.

Ben sağ oldukça buna mücadele etmeyeceğim!

Apaçık görülüyor ki, bu Merkez, devletin Sünni ideoloji yapısında asimile ettiği son yuvalardan biri durumuna gelmektedir. Aslında ben yönetimden istifamı vermeden önce, Tansu Çiller'den alınan 50 milyar liranın sekreter Ahmet Şahin tarafından hangi hizmetlere kullanıldığını da bilmemekteyim. Benim gibi, bunları sormak isteyen Kâzım Dede, Sabri Çiftçi, Kemal Soyer, Kamber Sönmez, Kasım Özcan ve nice kurucu arkadaşlarımdan hepsi hain(!) ilan edilmiş, devre dışı bırakılmışlardır.

Ben bunları söylemek durumundayım; yarın, Mahzuni bunları biliyordu da niçin halkına söylemedi, demesinler.

Saygılarımla ●

Şeriatı ve Şeriatçıyı "Tehlike" Olmaktan Çıkarmanın Yolu

Prof. Dr. İlhan ARSEL

Seriatı ve onu uygulamaya çalışan şeriatçıyı, giderek büyüyen bir tehlike olmaktan çıkarmanın başlıca yolu, şeriatın içyüzünü gözler önüne serip akılcı eleştiriden geçirmektir. Bu yapılacak olursa, akli başında hiçbir insanın "şeriat" yanlısı olmasına imkân kalmayacak ve şeriatçı ile savaşım, olumlu sonuç sağlayacaktır.

Bu inancımın doğruluğunu, başımdan geçen nice olaylarla kanıtlamam mümkün. Bunlardan biri şöyle: İlk kez 1987 yılında basılan ve 1998 yılına kadar 16 baskı yapan ve en azından 70 bin satan "Şeriat ve Kadın" adlı kitabım, genellikle Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarında yer alan kaynaklara dayalı olarak şeriatın kadını aşağılayan hükümlerini sergilemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu hükümler arasında kadının "dinen ve aklen dün" olduğundan tutunuz da, iki kadının tanıklığının bir erkeğin tanıklığına bedel olduğuna, sutresiz namaz kılanın önünden eşek, köpek ya da kadın geçtiğinde namazın bozulacağına, kadına dayak atılabileceğine, uğursuzluğun ev'de, at'ta ve kadında bulunduğuna, cehennem halkının çoğunluğunun kadınlardan oluştuğuna dair olanları ve daha nice benzerleri vardır.

1988 yılında kitabın ikinci baskısına geçilirken, yayınevi dizgi işini hanım memurlardan birine havale ediyor. Bu genç kızımız, çok çalışkan, iş bilincine sahip, görevinde titiz ve fakat pek muhtemelen ailesinin (ya da kocasının) baskısıyla, çatkısız şokağa çıkmayan, yüzünü boyamayan ve kendi patronu dahil erkek eli sıkmayan bir kimse! Ancak ne var ki, bilgisayarla kitabı dizmeye başladıktan az sonra, daha doğrusu kitabın sonlarına geldiğinde, birden bire yaşam geleneğini değiştiriyor: İş yerine gelirken çatkısız, başı açık olarak gelmeye başlıyor. Bununla da kalmayıp, dudaklarını ye yanaklarını hafiften boyamaya, giyimine dikkat etmeye, saçlarına biçim vermeye özen duyuyor; ve bütün bunlar bir yana, günün birinde erkek eli sıkar oluyor. Kuşku edilemez ki bu hanım kızımız, İslam şeriatının içyüzünü öğrenir oldukça, bu verilerin kendi düşüncelerindeki bilinçaltı değerlere ters düştüğünü keşfedip akılcılığa yönelmekte güçlük çekmemiştir. Şeriat diye kendisine bel-

letilen şeylerin isyan ettirici yönlerini akılcı gözle izlemek, onu bambaşka bir insan yapıvermiştir.

Söylemek isterim ki, benzeri bir değişikliği ben de, henüz genç denebilecek bir yaşta iken geçirmiş idim. Şeriat'ın öz itibarıyla iyi ve fakat bilgisiz din adamları yüzünden "kötü" uygulamaya sokulduğunu sankimakta iken, merak saikiyle araştırmalara giriştikçe, gerçeklerin böyle olmadığını ve asıl kötü olan şeyin, doğrudan doğruya bu "öz" olduğunu anlamıştım. Çünkü akılcı eleştirilerim bana şunu öğretmişti ki, hoşgörüsüzlük, bağnazlık, insan varlığına saygısızlık, akli dışlamışık, özgür düşünceye yabancılaşma vs... gibi her türlü olumsuzluk bu "öz" de yatmaktadır.

Araştırmalarım sayesinde bilgim arttıkça, mensup bulunduğum toplumun geri kalmışlığının nedenlerinin hep bu "öz"de gizlendiğini her gün biraz daha görür oldum. Ve şuna inandım ki, kötü olan bu "öz"ü eleştiri yoluyla gözler önüne sermek bir insanlık görevidir. Şeriat ve Kadın adlı kitabım bu düşüncemin ürünlerinden biridir. Hemen eklemeliyim ki, kitabımın yukarıda değindiğim sonucu yaratmış olması, yani genç bir kıza rehberlik sağlaması, yaşamımın en tatlı anlarından biri olmuştur. Ve bu mutluluğum, benzeri örneklerin çoğalmasına tanık olmakla, giderek artmıştır. Ne yazık ki on yılı içine alan

bu gelişme, bir gecenin sabahında "rüya" oluverdi: 16. baskıya ulaşmış olan kitabım toplatılıverdi. Belli ki, aydınlanma yoluna

yönelen insanımızın uykudan uyanması, şeriatçıları ürkütmüştü; kitabın okunması daha kim bilir kimleri uyandırabilirdi ve bu nedenle kitabı toplamak gerekirdi.

Şeriatın içyüzünü öğrenmek, şeriatçıya karşı savaşım vermek ve onu susturmak bakımından da yararlıdır. Şu nedenledir ki, şeriatçılar şeriatın olumsuzluklarını "olumlu" imiş ya da "yokmuş" gibi göstermek hususunda çok ustadırlar. Bundan dolayıdır ki, akli dışlar nitelikteki şeriat verilerini sergilediğimiz şeyleri, çoğu zaman "böyle şey yok, uyduruyorsun!" deyip, size küfürlerle saldırırlar. Fikre karşı akılcı yoldan karşılık vermekten aciz bulundukları için, selameti küfür ve hakaret etmekte bulurlar. Sayısız kez muhattap kaldığım bu tür saldırganlıklardan bir örnek şöyle: Bir süre önce **internette** U... adı ile yazan biri, şeriatta mevcut olmadığını iddia ettiği bir hükmü, varmış gibi gösterip eleştirdiğimi öne sürerek; "*Yalanından utan İlhan Arsel, bu yaptığın sahtekârlıktır*" diye bana saldırmakta idi. Fakat bunu yaparken, hakkımda sarfettiği küfürleri kendi ağızıyla kendisine yöneltmiş olduğunun farkında değildi. Şu bakımdan ki, "şeratta böyle şey yoktur" dediği hüküm, güneşin kızgın olduğu zamanlarda öğle namazının serinliğe bırakılmasıyla ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınlarında yer almıştı ve aşnen şöyle idi: "...sıcak şiddetlendiği vakitte satat (-i zuhrü) serinliğe bırakınız. Zira sıcaklığın şiddeti Cehennem'in kaynamasındandır...". Görüldüğü gibi bu şeriat hükmü, yaz sıcaklarının şiddetinin, cehennem kaynatılması nedeninden doğduğunu ve bu vakitlerde namazın serinliğe bırakılması gerektiğini anlatmaktadır. Ve işte bana saldıran şeriatçı kişi, İslam'da böyle bir şey olmadığını öne sürerek şöyle böbürlenmekteydi: "*Bu hangi Ayet ve Hadis'te var? Epey araştırdım bulamadım... Hayır işin ilginç yanı ilmen fakir de değiliz. Bizim burdaki Dijital sistemde toplam 700 gige byt olarak 5000'in üzerinde kitap var hafızada. 30 saniyede 300 kitabı baştan sona okuyor. Böyle bir şey çıkmadı ki. Eğer burda çıkmazsa o yoktur. Fakat, hani dedik ki, gel biz, bizim Altınbaş'lara soralım, ekibimizin içindeki iki arkadaşımız Mısır'da El Ezher Yüksek Şeriat İlimleri Akademisi'nden mezun. -Hiç duymadık'- dediler. Eh bu kadar araştırmadan sonra (İlhan Arsel'e): -'Yalanından utan, bu sahtekarlıktır'- diyebiliriz*".

Evet böyle diyordu şeriatçı efendimiz: "700 byt'lık Digital" syskem'inde böyle bir şey olmadığını ya da Altınbaş'ların ya da El Ezher'den mezun olmuş arkadaşlarının böyle bir şey duymadıklarını iddia ederek, veryansın saldırmaktaydı bana. Bütün bunları yapacağına, burnunun ucunda duran Diyanet kaynaklarına göz atsa idi, kuşkusuz gülünç ve zavallı durumlara düşmezdi. Çünkü "yoktur"

dediği yukardaki sözler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın **Sahih-I Buhari Tecrid-I Sarih Tercemesi** adlı yayınlarının ikinci cildinin 476-7 sayfalarında 321 sayılı hadis olarak yer almıştır. Ve Diyanet bu hükmü, Muhammed'in şu sözlerine dayalı olarak insanlarımızı belletir: "Sıcak şiddetlendiği vakitte satât (ı- Zuhru) serinliğe bırakınız. Zirâ sıcaklığın şiddeti Cehennem'in kaynamasındandır. Nar (ı- Cehennem) Rabbine arz-ı şekvâ etti; -'Ya Rab, beni ben yiyorum -' (izin ver) '- dedi. Allâhu Teâlâ da iki defa nefes almasına izin verdi. Nefesin biri kışın, diğeri yazın. En çok ma'ruz olduğumuz sıcak ile sizi en ziyâde üşüten zemherir (ışte budur)".

Görülüyor ki Diyanet'in belletmesine göre, mevsimlerin sıcak ya da soğuk oluşlarının nedeni, Cehennem'in "kaynamasından" ve nefes "alması"dır; Cehennem'in kaynaması, şiddetli sıcaklara sebep olmaktadır. Öte yandan fazla kaynamaktan dolayı Cehennem, kendi kendisini yemeğe, kemirmeğe başlar ve Tanrı'ya şikayette bulunur: "Ya Rab" der, "Beni ben yiyorum!". Ve Cehennem'in bu şikayeti üzerine Tanrı ona, iki kez nefes alması için izin verir, ki bu da sıcak ve soğuk mevsimleri oluşturur! Ve işte din adamlarımız, Diyanet yayınlarında yer alan şeriat hükümlerine göre kış ve yaz aylarının oluşumunu, müspet bilim verilerini askıya alan bu tür hükümlerle insanlarımızı öğretirler. Hemen ekleyeyim ki, şeriat kaynaklarında buna benzer hükümlerin sayısı, sınırsız denebilecek kadar çoktur; sırf fikir edinmek için bu yukardaki şeriat hükümünü pekiştiren bir örnek daha vereyim:

Namazla ilgili olarak insanlarımızı belletilen odur ki Cehennem, Cuma'dan gayri hergün parlatılmaktadır; ve patlatıldığı sırada güneş zevâl vaktinde bulunmuş olur. Yani güneş zevâl vaktinde iken yeryüzünün sıcak oluşu, Cehennem'in o sırada parlatılmakta oluşundandır. Bundan dolayıdır ki güneş zevâl vaktinde iken namaz kılınması yasaklanmıştır. Buna karşılık Cehennem sadece Cum'a günü parlatılmaz; parlatılmadığı içindir ki güneş zevâl vaktinde iken namaz kılmakta sakınca yoktur. Öte yandan Kur'an'da, Cehennem'in Tanrı ile sık sık konuştuğu ve Tanrıdan sorularını cevaplandığı yazılıdır. Örneğin Kaf suresinin Tanrı'nın Cehennem'e "Doldun mu?" diye sorduğu ve cehennem'in de bu soruya: "(Hayır dolmadım) Daha var mı?" diye cevap verdiği anlaşılmıştır. (K. 50 Kaf Sûresi, âyet 30). Anlaşılan Cehennem insanları yemekten pek hoşlanıyor olmalı ki, bir türlü doyamamaktadır.

İnsanlarımızı belletilen sayısız denecek kadar çok bu tür verilerin, aydınlar tarafından eleştiri konusu yapılabileceğini düşünen şeriatçılar, bir takım kurnazlıklara başvurlar; bir kısmı "İslam şeria'tında böyle şey yoktur!" deyip işin içinden çıkarlar. Bir kısmı ise, yeryüzündeki sıcaklığın "Cehennem kaynaması yüzünden olmasının" ya da Cehennem'in "şikayette bulunup nefes almasının" sadece "kinâye ve mecaz" kabilinden şeyler olabileceğini belirtirler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yetkilileri bu görüştedirler. Fakat bu söylediklerine kendileri de pek inanmadıkları için: "Maahâza bunların hakikat olmasına da hiçbir manî-i akli yoktur" demekten kendilerini alamazlar. Yani Cehennem'in yukardaki şekilde konuşup Tanrı ile sohbet etmesinin, ona şikayette bulunmasının pekala mümkün olduğunu anlatırlar ve insandan gayri "mevcûdâtın" konuşabileceğini, "fikir ederek" düşünebileceğini, yani "natık ve müdrik" olmalarının mümkün olduğunu söylerler. (Bkz. Sahih-I Duhari Muhtasarı, Tecrid-I Sarih Tercemesi, Diyanet yayınları, cilt II, sh. 478).

İnsanlarımızı bu ve daha buna benzer nice şeriat verileriyle eğiten Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 1999 yılı için 172 trilyon 760 milyar liralık ödenek verildiğini ve bu ödeneğin, dev kadrolu beş bakanlık bütçesine denk bulunduğunu düşünecek olursak, toplum olarak çılgınlığımızın derecesi hakkında kısaca fikir edinmiş oluruz!●

BEKTAŞİLİK=ALEVİLİK=KIZILBAŞLIK

Anadolu insanının yaşam biçimi olan Alevilik nedense, "Bektaşî-Kızılbaş" gibi, sonradan yakıştırmalarla ayrı bir inançmış gibi gösterilmeye çalışılıyor.

"Şalvarı şaltak Osmanlı

Eyeri kaltak Osmanlı

Ekende yok biçende yok

Yemede ortak Osmanlı"

Yukarıdaki dörtlükle Osmanlı'nın halkın ekmeğine-aşına ortak oluşu anlatılırken, Alevi hareketinin Anadolu'da Hak'tan-Emekten ve Halktan yana bir hareket olduğu, Osmanlı tarihi de incelenirse ortaya çıkar.

Haa bu Bektaşî veya Bektaşilik nereden geliyor?

Tabi ki Hacı Bektaşî Veli'den geliyor. Ama aslı Alevi veya Kızılbaşlık'tır.

Bektaşilik yumuşatılarak, ayrı bir inanç biçimi imiş gibi gösterilmesin.

Osmanlı'nın kurnazca ortaya koyduğu bir şeydir.

Özellikle Balkanlar'da-Trakya'da Osmanlı yönetimine karşı olan ve Anadolu kökenli Alevilere, "siz Bektaşisiniz" diyerek asimile yoluna gidilmiş.

Merkezi otoriteye yakın olan yerler daha çabuk Sünnileştirilmiş. Diğer dağlık bölgelerdekilere ulaşamadığı için buradaki halk, hâlâ o Alevi insanındaki özelliklerini, yaşam ve davranış biçimlerini sessiz olarak sürdürmektedirler.

Söylenmesi gereken; Bektaşilik, Alevi veya Kızılbaşlık'tan ayrı bir inanç, mezhep veya tarikat olarak görülmesin.

Osmanlı'nın zulmüne karşı Anadolu halkı daha radikal. O nedenle Osmanlı, bu halk hareketini kırmak için kentleştirdiği ve Balkanlara sürgün ettiği Alevi Türkleri "siz Bektaşisiniz, sizin yeriniz ayırdır" diyerek, "hoşgörü" davranıp bir taraftan asimile yoluna giderken, diğer yandan düzenle barışık hale getirmeyi ve saltanatının devamı için toplumsal hareketi kırmıştır.

Şeyh Bedrettin Olayı; Kendisi Osmanlı'nın kadısıdır. Ama başkaldırısı Osmanlı zulmüne karşıdır. Destegi yine, Urum Erenleri ve Türkmen boylarıdır.

Kurtcebe Noyan kardeşimize, Balkanların Türkleşmesi ile ilgili eserleri incelemesini salık veririm.

Sonuç olarak söylemek istediğim şudur: Bektaşilik Alevilikten ayrı bir mezhep veya bir inanç biçimi olarak gösterilemez. Nasılki Kızılbaşlık = Alevilik ise, Bektaşilik (de)=Aleviliktir.

Kızılbaşlık "Alevilik" göre daha lanetlenmiş olarak gösterildiği için, Alevilik kimlik olarak daha açık ve kabullenilir. Bektaşilik devlet, yani Osman-ı Ala'da daha yasal hale getirilmiştir.

Günümüzde, engin folkloru/kültürü ile dünyaya nerede ise hakim olan Çingene'ye "Çingene" denmiyor da, neden Roman deniyor(?):

Çingene → Aşağılanmış

Roman → Sosyetik hali (kimlik gizleme)

Kendisini ayrı tanımlayan veya ayrı görmeye çalışan insanların yaşam tarzlarına baktığınızda, birbirlerinden o kadar habersiz ve yüzyıllardır ayrı yaşamalarına rağmen, Alevi felsefesi kokuyor.

(Eline-Beline-Diline konusunu ileriki yazılarımda, yaşadığım örneklerle daha açık şekilde anlatmaya çalışacağım.)

Kervan'ın yolunun bilimin-doğrunun ve haklının yolu olması dileğiyle...

A.Burhan ERŞAHAN / Eğitimci.

Alevilikte Yerleşim, Yerleşim Örüntüsü, Mimari ve Konut Üzerine

Her inanç tarzı kendisine özgü kültür elemanlarını oluşturduğu gibi mekânı, yerleşimi ve yerleşim örüntüsünü, konut tiplerini de oluşturmaktadır. Anadolu, bu açıdan Hristiyanlığı ve Müslümanlığı içeren sayısız örneklerle doludur. Günümüzde Türkiye Aleviliği üzerine birçok araştırma, inceleme, derleme, anı, seyahatname, roman, öykü vb. olmasını karşın, genel anlamda en az ele alınan, belki de hiç ele alınmayan konulardan birisi **yerleşim, yerleşim örüntüsü, mimari ve konuttur**. Esasen bu çalışma da Alevi kimliği ile yerleşim, yerleşim örüntüsü, mimari ve konut arasındaki ilişkiler üzerine, üzerinde durulması gerekli olan kimi noktaları ortaya koymak amacıyla yazılmıştır.

1980'li yılların ortalarından itibaren Aleviliği konu edinen -veya *Günkut Akın*'ın gibi dar bir alanda kısmen ona da değinen- akademik çalışmalarda görülen artışla birlikte, onun yerleşim örüntüsü, mimarisi ve konutu üzerine kimi bilgiler yoğunlaşmaya başlamıştır. Ancak, bu yoğunlaşma, yeterli karşılaştırmaları ve genellemeleri yapabilecek verileri içermekten oldukça uzaktır.

1980'li yılların ortalarından önce, *Reidar Grønhaug'un*, *Peter Alford Andrews'in* -ki onun çalışmasını, bu zaman dilimi içerisinde görmekteyiz-, *Attila Erden'in* ve *Ali Rıza Yalman/Yalgın'ın* yaptığı gibi zaman zaman bilinçli, çoğu zaman ise bilinçsiz bir şekilde ele alınan, göçebe ya da yarı göçebe -Türkmen- kültürünü ortaya koymaya yönelik çalışmalarda, doğrudan içermese de Alevi konutu, diğer bir deyişle çadırı ve çadır tipi ve(ya) barakası üzerinde durulmuştur.

Buna karşın, yerleşik aşamadaki yerleşim örüntüsü, akademik çalışmalarda kısmen *Nermin Erdentuğ*, *Kemal Özbayrı* ve *Mehmet Eröz* dışında, pek ele alınmamakla birlikte, bu konu üzerine *Abdurrahman Yılmaz*, *Rıza Yetişen*, *Veli Asan* gibi derlemecilerin yapmış oldukları derlemelerde kimi karşılaştırmaları yapmaya olanak sağlayabilecek veriler yer almaktadır.

Alevilik üzerine yapılan ya da içerdiği konu itibarıyla ona da değinmek zorunda kalan araştırmalar ve derlemeler göstermektedir ki, Türkiye'de Alevilerin hangi yerleşim örüntüsüne sahip olduklarını tam

olarak bilmiyoruz: Osmanlı döneminde tarihsel çekingenliklerden ve baskılardan kaynaklanan nedenlerle Alevilerin, *kuş uçmaz kervan geçmez* yerlerde barındıklarını biliyoruz. Ancak, günümüzde bu nasıl bir hal halini aldı? Alevilerde ova, dağ yerleşimi mi var? Alevi köyleri toplu veya dağınık bir yerleşim biçimine mi sahipler? Yoksa yol boyu, su boyu-kenarı yerleşimi mi egemen? Hâlâ tarihsel çekingenlikler Alevilerin yerleşim yerleri-örüntüsü üzerinde etkili mi? Alevilerde mezra, kom, mahalle, köy, kasaba, semt, kent yerleşimi, sokaklar ve silueti nasıl? Örneğin Sünni ya da Şii öğretiyi içeren Müslümanlık inancının yaygın olduğu bir yerleşim yeri, çok uzaktan silueti ile ayırt edilmektedir. Gerçi 1980'li yılların başlarında devlet tarafından birçok Alevi köyüne cami yaptırılması politikası izlemiştir; ancak, buna karşı cami yaptırılmayan Alevi yerleşim yerlerinin silueti üzerine bilgilerimiz yok denecek kadar azdır.

Sünni ya da Şii öğretiyi içeren Müslümanlık inancının yaygın olduğu toplu yerleşim yerlerinde, cami genel olarak yerleşim örüntüsü açısından, kuvvetli bir çekim merkezidir. Böyle bir çekim merkezi olarak cami, etrafında alışveriş yapılabilecek dükkanları, kahvehaneleri, berberleri, çeşmeyi vb. de kompleks olarak barındırmaktadır. O halde, caminin bulunmadığını bildiğimiz Alevi yerleşim yerlerinde yerleşim merkezi nedir? Su kaynağı, çeşme, yatır, dergâh ya da mürşid-pir evi midir? Yapılan çalışmalarda, genelde bu konular üzerine hiç değinilmediği görülmektedir.

Yine mürşid-pir, dede-talip, müshab ilişkileri yerleşim örüntüsünü etkiliyor mu? Etkiliyorsa, nasıl etkiliyor? Farklı etnik yapılar ile ocaklar, sözkonusu yerleşimi ve yerleşim örüntüsünü nasıl yönlendiriyor? Yerleşim (ve konut) düşüncesinin biçimlenip kişilik ve kimlik kazanması nasıl olabilir; bunda hangi etkenler aktif veya pasif olarak rol oynadı? Bunları yeterince bilemiyoruz. Çünkü, bu konularda henüz çalışılmadı ve bu soruların yanıtları bilimsel olarak yeterince -belki de hiç- araştırılmadı. Aleviliğin senkretik yapısında yerleşimin (ve konutun) önemi ve rolü ne? Semboller, yerleşimi ve yerleşim örüntüsünü; yerleşim örüntüsü de ekonomiyi ve ekonomik

Dr. İsmail ENGİN

uğraşları -ya da tam tersine- nasıl etkiledi? Bu tür ve bunlara benzer sorularla yanıtları üzerinde, Alevi kimliğinin oluşum, gelişim ve değişim süreçlerini sağlıklı olarak ortaya koyabilmek için, durmaya-çalışmaya şiddetle ihtiyaç vardır.

Türkiye'de "*ev alma-komşu al*" diye bir atasözü vardır. Buradan hareketle, Aleviler ev/konut alırken ve(ya) yaparken nelere dikkat ederler? Örneğin, konut yapımı için temel atılırken kurban kesilir mi? Alevilerde yerleşim mekânı, konut neye göre seçilip, tasarlanır ve kullanılır? Konutların tasarlanmaları içten dışa doğru mu, yoksa dıştan içe doğru mudur? Konutta taş, kerpiç, tuğla, tahta gibi hangi yapı gereç(ler)i kullanılır ve(ya) kullanılmaz? Biliyoruz ki, bazı Alevi topluluklarda örneğin, Tahtacılar da Ardıc ağacı kutsaldır. Yapı gereçlerinde yakın-uzak çevre ilişkisi nasıldır? Örneğin, ören yerlerinden yapı malzemesi olarak yararlanılır mı? Bu ören yerleri arasında yıkılmış, Aleviler için kutsal kabul edilen dergâhlar ya da türbeler varsa, bunların malzemeleri kullanılır mı? Kutsal kabul edilen dağlardan, tepelerden yapı malzemesi getirilir mi?

Bunların yanı sıra Aleviler, yerleşimde ve konutta mekânın kullanımını neye göre belirler? Odalarda hangi belirli işlevler yoğunlaşır. Örneğin, Ayin-ı Cemler hangi odalarda yapılır ya da odalarda geleneksel Sünni öğretiyi içeren Müslümanlığa yönelik olarak ortaya çıkan "*haremlik*"-"*selamlık*" ayrımı var mıdır? Odanın/odaların çevresinde hizmet alanları var mıdır? Hizmet alanlarının işlevleri nelerdir? Ayin-ı Cemlerde lokma pişirilen mutfak ile Cemevi olarak kullanılan oda arasında hizmet alanı var mıdır? Oda(lar) neye göre ve nasıl döşenir? Pencere, kapılar, kapı kolları-tokmakları ve tavan nasıldır? Geleneksel Sünni öğretiyi içeren Müslümanlığa yönelik olarak oluşan ve kimi pencerelerin sokağa bakan kısımlarını ağ şeklinde ağaçtan yapılmış yapı malzemesiyle kaplayan, dışarıdan bakıldığında pencerenin arkasında bulunanı görmeyi engelleyen bir tür korumalık var mıdır? Konutta ve odalarda belirli

DİNSEL PARADİGMALARDA ORTODOKS DİNSEL EPİSTEMİK TOPLULUKLARIN ROLÜ

Ali AKTAS

Sosyolog

semboller yer almakta mıdır? Ayin-i Cemler, erkân yürütme oda ve konut içi mekân düzenlemesini etkilemekte midir? Alevilerde bahçe ve bahçe düzenlemesinde, neler gözönünde tutulur? Konutta hangi ekler bulunur; onlar hangi işlevleri niçin yüklenir ve birbirleriyle işlevsel ilişki içinde midirler? Aleviliğe yönelik bu sorular da yukarıdakiler gibi, bugün için, bilimsel olarak yanıtızsızdır.

1990'lı yıllar, birdenbire köy, kasaba, kent -mahalle ve semt- dokusunda Cemevlerinin kendisine özgü mimari özelliklerle bir kültür kompleksi şeklinde oluşturulmaya ve yapılmaya başlandığı (!?); gerek Türkiye'de ve gerekse Türkiye dışında -Almanya örneğinde olduğu gibi- Aleviliğe özgü kültürün bir dışa vurumu şeklinde silüetini gösterdiği yıllardır. Sözü edilen zaman diliminde, değişik Alevi kurum ve kuruluşlarının artan bir şekilde Cemevi -ya da Cem Kültür Evi- yapısına yöneldiği görülmektedir. Nitekim Cem Vakfı Cem Kültür Evi konusunda ilk kez bir mimari proje yarışması düzenlemiş ve 84 eser bu yarışmaya katılmıştır. Böylece, elde ilk kez Cemevlerine yönelik mimari projeler kataloğu oluşturulmuştur. Ancak, bu projelerde ödül alanların bile, Ayin'i Cem'de yer alan kimi uygulamalardan kısmen -kurban kesme gibi- habersiz olduğu veya bu tür uygulamaları göz önüne almadığı görülmüş; böylelikle Cemevi projelerinde kullanılabilecek konuyla ilgili araştırma, inceleme ve derlemeyi içeren malzemenin -ve envanterin- bile henüz yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bütün bunlar, bir yandan Aleviliğin gerek yerleşim ve yerleşim örüntüsü, gerekse mimarisi ve konutu üzerine karşılaştırmalar yapabilmek, varsa farklılıkları ortaya koyabilmek; Türkiye geneline yönelik birşeyler söyleyebilmek, dolayısıyla Cemevlerine yönelik, geleneklere ve ayinlere uygun işlevsel mimari tasarımları oluşturabilmek için, eldeki envanterin oldukça yetersiz ve zayıf, hatta hemen hemen yok denecek kadar az olduğunu ortaya koyarken; diğer yandan Alevi kimliğinin muhtevasının kapsadığı kültür elemanlarını gözler önüne serebilmek için yeterli malzeme olmadığının da göstergeleridir. Bu nedenle, konu üzerine özel çalışma alanlarının oluşturulması gerekmektedir ve Alevilik bu konu kümeleri kapsamında bir an önce ele alınmalıdır ●.

Bilgi, kavrama, anlama, yorumlama ve değerlendirme anlamında bir güçtür. Yani insan topluluklarının bugüne ulaşmasında olumlu veya olumsuz etkileri -düşünsel alana kazandırdığı ivmeyle keşifler, buluşlar vb. gibi katkıları, düşünceye getirdiği yasaklar/dogmalarla gelişmeyi engelleyici yapısı- ile bilgi, meşruiyet aramağan edilmiş güç olma özelliğini taşır. Tarihsel süreç içinde bilginin algılanması ve kavranmasında mitik, dini ve bilimsel epistemik topluluklar görev yapmıştır/yapmaktadır. Tarihsel açıdan bakıldığında mitik ve dini epistemik toplulukların, bilimsel epistemik topluluktan önce geldiği görülmektedir.

Bir bilme, bilgi kavrama, anlama topluluğu olan "epistemik topluluk"; bilgiyi inşaa eden, işleyen, geliştiren ve daha sonraki kuşaklara aktaran, bilgiyi taşıyan insanlar topluluğudur. Farklı alanlardaki bilginin üretiminde, farklı epistemik topluluklar etkin bir işlev görmektedir. Örneğin, mitlerin üretilmesinde ve bu çeşit bilginin inşa edilmesinde, geliştirilmesinde ve aktarılmasında "mitik epistemik topluluk"; dinsel bilgi de "dinsel epistemik topluluk"; bilimsel bilginin üretilmesinde "bilimsel epistemik topluluk" etkin bir işlev görmektedir.

Her bilgi gibi, dinsel bilgi de bir güçtür. Ancak dinsel bilgi, geçmişten günümüze kadar dönüştüğü gibi gücünü "yaratıcı"dan almaz; dinsel bilgiyi inşa eden ve işleyen "dinsel epistemik topluluğun" konumundan alır. Dinsel bilginin kaynağı genelde "yaratıcı"ya dayandırılarak; dinsel bilgi adı altında, yaratıcı, yaratılan, yaratılış ve yaşam hakkında bilgi verilmeye çalışılır. Fakat bu dinsel bilgiye meşruiyetini "yaratıcı" vermez. Çünkü, dinsel bilginin inşasında "yaratıcı"nın rolü, birinci dereceden bir rol değildir. "Yaratıcı", dinsel metinleri doğrudan doğruya kendisi hazırlamaz, söz konusu bilgiye de dolaylı olarak etkili(!) olur. (Örneğin, vahiy ve ilham gibi katkıdan söz edilir.)

"Yaratıcı" ile "insan" arasında ve "yaratıcı" ile dinsel bilginin yer aldığı "dinsel metinler" arasında dinsel faaliyetini icra eden, dinsel bilgiyi inşa eden "dinsel epistemik topluluk" vardır. Bundan dolayı dinsel bilgiler, insanlara ve metinlere kınıldıktan sonra ve tahrif olduktan sonra ulaşmaktadır. Dinsel bilgideki tahrifat, bilginin "dinsel epistemik topluluğun" normlarına, standartlarına, gelenek ve dogmalarına, diline, amaç, ilgi, çıkar ve en önemlisi "dinsel epistemik topluluğun" ihtilaflarına göre biçimlendikten sonra insanlara ve metinlere yansımaktadır. Bundan dolayı, insanlara ve dinsel metinlere yansıyan bilgi, "gerçek bilgi" değildir, inşa edilmiş bilgidir.

Ortodoks dinsel epistemik topluluğun inşa ettiği iki bilgi vardır: Birincisi, dinsel epistemik topluluğun ihtilaflarını sona erdirmeye süreci içinde inşa edildikten sonra bize ulaşan "inşa edilmiş bilgi" ("hazır dinsel bilgi" veya "ortodoksinin bilgisi"); ikincisi, dinsel epistemik topluluğun üyesi din adamlarının ihtilaflarını gidermek için "üzerinde çalıştıkları bilgi"dir. Birincisi, hazır dinsel ortodoksinin veya dinsel statükonun bilgisi, yani üreticileri tarafından evrensel veya objektif bilgi olarak sunulmaya çalışan paradigmalara dolu bir bilgidir. Yine ikincisi ise, birincisi ile nitelik bakımından aynı dar kapsamlı içeriğe sahiptir. Ancak ikincisi "uygulamadaki ihtilaflı dini bilgi" yani

"relatif bilgi" veya subjektif bilgidir. Her ne kadar kendileri birincisini evrensel/objektif bilgi; ikincisini de relatif/subjektif bilgi olarak tanımlasalar da, ortodoks epistemik topluluğun inşa ettiği iki bilgi de paradigmalara dolu, tartışmalı ve görece gerçeklerden oluşan bilgilerdir.

Bundan dolayı dinsel bilginin evrenselliğinden ve evrensel dinsel yöntemin varlığından söz eden ve de "Tanrı yasaları" adıyla sunulan yasaların evrensel ve değişmez yasalar olduklarını belirten dinsel bilgiler sistemi metafizik alanında bile tartışılan paradigmalardır. Evrensellik iddiası, güçlü bir ortodoks epistemik topluluğun kendini meşrulaştırmak için kullandığı stratejinin adıdır.

Ortodoks dinsel epistemik topluluk, "dinsel statükoyu"/"dinsel ortodoksiyi" bu strateji ile meşrulaştırır. Evrensellik dogması, yerinde bir ifade ile, dinsel epistemik topluluğun, kendini meşrulaştırmak için başvurduğu silahtır.

Dinsel epistemik topluluk ise, merkezi bir yapının çevresinde yer alan uydu biçimindeki diğer küçük epistemik topluluklardan oluşmaktadır. Merkezi dinsel epistemik topluluğun çevresinde yer alan güçsüz ve uydu durumundaki dinsel epistemik toplulukların, bu "evrensellik" iddiasını kabul etmeleri, bir dinsel statükonun içinde yer aldıkları ve bir dinsel ortodoksiyi kabul ettikleri anlamına gelmektedir. Eğer bu doğru değilse, uydu durumundaki dinsel epistemik toplulukların, merkezi dinsel epistemik topluluğun inşa ettiği bilginin "evrensel" bilgi olduğunu iddia etmeleri kadar, buna inanıyor gözükmeleri de yalnızca bir yanılsamadır.

Merkezi dinsel epistemik topluluklar bir yandan "evrensel bilgi" ve "evrensel değerler"den söz ederken, diğer yandan da "yaratıcı" adını kullanarak elde ettiği meşruiyetle, tüm evrensel değerlere saldırmakta ve yok edilmektedir. (Ortaçağ Avrupa'sındaki gibi.) Bu güçlü merkezi topluluklar, kendilerine bağlı güçsüz ve uydu durumunda topluluklar üzerinde etki sağlamak amacıyla her tür yöntemi mübah sayabilmektedirler. (Afarozlar, kıyımlar vb. gibi)

Dahası bu merkezi topluluklar dinsel bilginin her şeyin üzerinde olduğu öngörüsünden hareketle, bilimsel gerçekleri geçersiz kılma çabası içinde olması, dinsel epistemik topluluğun sorgulanmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu sorgulama yalnız "merkezi dinsel epistemik toplulukları" değil, aynı zamanda bu toplulukların "inşa ettiği" ve "üzerinde çalıştığı" bilgileri de kapsamaktadır.

Ortodoks anlayışı da beraberinde taşıyan merkezi dinsel epistemik toplulukların, "inşa ettiği" ve "üzerinde çalıştığı" bilgilerin gözden geçirilmesi ve yeniden üreilmesi gerekmektedir. Merkeze bağlı güçsüz ve uydu durumundaki toplulukların sağlıklı bilgiye ulaşabilmesi ve sağlıklı bilgi üretebilmesi için, merkeze bağımlılıktan ve bilginin üreilmesi sırasında var olan paradigmalardan kurtulması ile olanaklıdır.

Dinsel bilginin, bilimsel bilgi süzgecinden geçirilmesi, İslami merkezi epistemik topluluğun kimilerine göre etki alanında, kimilerine göre ise dışında kalan Kızılbaşlık/Alevi-Bektaşilik için de çok önem taşımaktadır ●

Alevi-Bektaşî Müziğinde DEYİŞLER

Ali YAMAN

Ne yazık ki, bugüne kadar Alevilik konusu bilim çevrelerinden (üniversiteler) gerekli ilgiyi görmemiş ve bu alan adeta spekülatif, tarafgir araştırmacıların, deyim yerindeyse cirit attığı bir alan haline gelmiştir. Çoğu sosyal bilimler metodolojisinden habersiz olan bu sözde araştırmacılar, ideolojik düşüncelerini Alevilik-Bektaşîlik kitapları aracılığıyla kamuoyuna aktarmışlar ve böylece çok hassas olan bu konuda kamuoyu yanlış bilgilerle donatılmıştır. Ayrıca bu araştırmaların(!) çoğu Alevi-Sünni kesimlerin karşılıklı önyargılarının devamını sağlayıcı bir yönde rol oynadıkları da söylenmelidir.

Ancak şunu mutlulukla söyleyebiliriz ki, dünyanın değişik üniversitelerinde "Alevilik" konusunda doktora ve master çalışmaları yürüten araştırmacıların sayısında yaşanan artış, sözde araştırmacıların "Alevilik" konusundaki saptırmalarını pek yakında daha etkisiz hale getirecektir inancındayız. Ayrıca çeşitli bilimsel sempozyumların(1) yapılmaya ve Araştırma kurumlarının(2) kurulmaya başlanması da oldukça olumlu gelişmelerdir. Türkiye'de Aleviliğe hizmet ettikleri iddiası taşıyan dernek ve vakıflarımız ise bu konuda duyarsız durumdadırlar.

Bu makalede, anahatlarıyla tanıtmayı amaçladığım Melih Duygulu'nun "Alevi-Bektaşî Müziğinde Deyişler" adlı yoğun emek ürünü çalışması da, son yıllarda Alevilik konusunda yayınlanan nadir akademik çalışmalardandır. Yurtiçinde ve yurtdışında yayınlanan bu tür akademik çalışmaların sayısında yavaş da olsa görülen kıpırdanma bizi oldukça sevindirmektedir. Kitaba yönelik değerlendirmelerimize geçmeden önce Alevilik'ten ne anlamamız gerektiğine dair genel bir çerçeve sunmak yararlı olacaktır sanıyorum:

Anadolu Aleviliği incelenirken dikkate alınması gereken ve bilimsel araştırmacılarca artık kesinlik kazanmış bulunan şu nokta, konuya nasıl yaklaşılabileceğini göstermek bakımından oldukça önemlidir. Çünkü bu önemli nokta kavranmaksızın, Anadolu'da Alevilik konusu anlaşılamayacağı gibi, bu yanlış temel

üzerinde bina edilecek açıklamalar da doğal olarak bilimsellikten uzak, yanlış bilgileri içerecektir. Anadolu'da Alevilik-Bektaşîlik konusu ancak, Türk kitlelerin anayurtlarında, göç etmeleri sırasında ve son olarak geldikleri Küçük Asya'da yani, Anadolu'da karşılaşmış bulundukları dinsel ve kültürel akımlar anlaşılacak suretiyle ele alınabilir. Demek ki, Anadolu'da Alevilik-Bektaşîlik'in kökenini yalnız Sünni-Şii bölünmesine kaynaklık eden olaylarda aramak tarihsel ve sosyolojik olarak hiçbir geçerliliğe sahip bulunmamaktadır. Konu üzerinde yerli-yabancı bilimsel araştırmaların bugün ulaştığı sonuç budur.(3) Türk kitlelerin yüzyıllara yayılan zaman sürecinde ve farklı coğrafyalarda, farklı inançlara ve kültürlere sahip halklarla ilişkide bulunmaları sonucu oluşan bu dinsel ve kültürel senkretizm(4) Aleviliğin anlaşılabilmesinin yegâne anahtarıdır.

Kısaca tanımlamak gerekirse, Anadolu Aleviliği, işte bu senkretizm sonucunda oluşmuş bulunan heterodoks(5) bir İslam anlayışıdır. Bu heterodoks İslam anlayışı, tarihsel ve sosyal koşulların bir sonucu olarak, kitabi olmaktan çok sözlü bir geleneğe dayalı, eski inançların ve mitolojinin İslami şekiller altında yaşamaya devam

ettiği bir halk İslamıdır. İkininli yıllara girmek üzere olduğumuz şu yıllarda Alevilik konusunun gerektiği gibi ele alınmamasının tarihsel ve sosyolojik kökenleri olduğu da bir gerçektir. Osmanlı'dan bu yana iktidarlar (Özellikle 16.yy.dan itibaren) büyük ölçüde siyasal nedenlerle, Alevi-Bektaşî kitlelerin, bırakın gereksinimleri dikkate almayı, bizatihi varlıklarını potansiyel bir tehdit olarak algılayagelmışler, onlara Sünni kitlelerden farklı bir yaklaşım içinde olmuşlardır. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaşayan bu kitleler de merkezi idareden uzak ve kendi içlerine kapalı bir toplumsal yapı geliştirerek yaşamayı sürdürdüler. Şüphesiz bu toplumsal yapının yaşamasını sağlayan, daha çok dedeler/aşıklar aracılığıyla aktarılan sözlü gelenek olmuştur. Böylece, Anadolu Aleviliği toplumsal koşulların doğal bir sonucu olarak, çok güçlü bir halk edebiyatı yaratmıştır.

Bu güçlü halk edebiyatı yazılı ve sözlü kaynaklar olmak üzere, günümüze iki şekilde ulaşmıştır. Daha çok sözlü gelenek yoluyla nesilden nesile aktararak günümüze gelmiştir. Alevi edebiyatında düzyazıdan çok, şiir gelişmiştir. Elyazması kitaplarla birçok deyiş, mersiye ve nefeslerin günümüze ulaştığı görülmektedir. Bu halk edebiyatının geçmişi IX-X yüzyıllara kadar uzanmaktadır. Bugün Anadolu'da yaşayan insanların ataları sayılan halklar arasında da ozan geleneği yaygın durumdaydı. Sazın atası olan kopuz ile çeşitli konuları içeren şiirler dile getirildi. O dönemde yaşamış bulunan Dede Korkut bu geleneğin en tanınmış temsilcisi durumundaydı. İslam dininin benimsenmesi ve Anadolu'ya göçler sonrasında bu gelenek, yeni unsurlar da eklenmek suretiyle devam ettirildi. Sünni geleneğin, dinsel katılığın etkisiyle müziğe karşı olumsuz tutumunun aksine, Alevilerde saz ve söz birlikteliğine dayanan bir halk edebiyatı ortaya çıktı. Özellikle XIV. yüzyıldan itibaren Arapça-Farsça-Türkçe karışımı bir dille ve halkın duygularını yansıtmayan konuları ele alan sarayın ve ulemanın kullandığı divan edebiyatıyla, halk edebiyatı tamamen ayrıldı. Çünkü bu edebiyat halkın diline, duygusuna,

müziğine ve düşüncesine yabancıydı. Kaynağını büyük ölçüde ozanlık geleneğinden alan Alevi Edebiyatı, Anadolu'nun engin inanç ve kültür ikliminden, acılarla dolu sosyal-siyasal ortamından beslenerek Yunus Emreleri, Şah Hatayileri, Pir Sultanları ve adları sayılmakla bitmez Hak aşıklarını yarattı. Bu Hak aşıkları Anadolu insanının adeta gözü, kulağı ve haklarının yılmaz savunucuları oldular. Öyle ki kimi zaman bu uğurda canlarını vermekten bile çekinmediler. Onların bu canla başla sürdürdükleri mücadele sonucundadır ki, Alevilik ve onun coşkulu edebiyatı günümüze kadar gelebildi. Alevi Dedeleri de Anadolu'nun her yanını karış karış dolaşarak bu coşkulu halk edebiyatını yaymakta büyük hizmet görmüşlerdir. Bugün Anadolu'da varolan halk edebiyatı, halk müziği varlığını büyük ölçüde Anadolu'daki Alevilere borçludur. Radyo ve televizyonlarda yer alan ve en çok sevilen deyişleri Pir Sultan, Şah Hatayi ve diğer Alevi Ozanlarının deyişleri oluşturuyor.

Yaşam koşullarının doğal bir sonucu olarak daha çok sözlü bir gelenek yoluyla günümüze ulaşan Alevilik, bu zengin ve eşsiz halk edebiyatında ifadesini bulur. Alevi inancı ve kültürü bu şekilde günümüze ulaşmıştır. Örneğin Oniki İmamlar, dede, talip, rehber, müshap gibi kavramlar, Kerbela, Pir Sultan'ın asılması, Peygamberin miracı gibi olaylar, nefesler ve menkıbeler yoluyla bugüne gelmiştir. Alevi ozanların nefeslerinin dili, halkın kullandığı öztürkçedir. Halkın dili olması nedeniyle ki, yüzyıllar önce söylenmiş bulunan bu edebiyat ürünleri bugün bile rahatça halk tarafından anlaşılabilir. Alevi-Bektaşî Edebiyatı ve müziğine yönelik, geçmişte Prof. Fuat Köprülü, Vahit Lütfi Salcı, Sadettin Nüzhet Ergun, Abdülbaki Gölpınarlı, Cahit Öztelli ve İbrahim Aslanoglu gibi değerli araştırmacıların önemli katkılarda bulunduklarını biliyoruz. Ancak bu kuşakların ardından bu konudaki araştırmalar adeta duraklama dönemine girmiştir. Bu konuda neler yapılacaksa bir an önce yapılmalıdır. Çünkü özellikle 1960'lardan itibaren Türkiye'nin yaşadığı toplumsal dönüşüm halk edebiyatına kaynaklık edebilecek unsurların gittikçe azalmasına yol açmaktadır. Dedeler, Aşıklar ve deyişlerin yeraldığı eskiyazı "cönk" kitaplarını bulabilmek, gün geçtikçe daha da zorlaşmaktadır. Halk edebiyatına ilişkin kaynaklara en büyük darbeyi köyden kente göç olgusu vurmuştur. Bu bakımdan vakit geçirilmeden Anadolu'nun çeşitli yörelerinde hâlâ varolan halk edebiyatı ve müziğine ilişkin kay-

naklarımız belgelenerek günışığına çıkarılmalıdır. **Melih Duygulu'nun** çalışması bu doğrultuda yapılmış çok değerli bir hizmettir.

Melih Duygulu'nun(6) bu çalışmasında Alevi-Bektaşî deyişlerinin bilimsel yöntem doğrultusunda objektif olarak ele alındığını biliyoruz. Çalışmayı önemli kılan bir diğer yanı da, Melih Duygulu'nun yoğun bir çaba harcayarak gerçekleştirdiği alan araştırmalarından oluşuyor olması. Duygulu'nun bu çalışmaları, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yapılan bu alan araştırmaları, üniversiteler ve devletin ilgili kurumlarınca kaderlerine terkedilmiş olan Anadolu'nun edebi ve müzikal hazinelerinin yitip gitmesini önlemek gibi çok önemli bir görevi de yerine getiriyor. Anadolu Aleviliğinin günümüze ulaşmasını sağlamada birinci rol üstlenmiş olan sözlü gelenek ne yazık ki layık olduğu önemde ele alınmamaktadır. Bu bakımdan, umarım Duygulu'nun bu çalışmasını başka çalışmalar izler ve Anadolu'nun engin halk kültürünü örten sırlar yavaş yavaş aydınlatılır.

Bu çalışma bir diğer açıdan da çok önemli bir işleve sahiptir. Yüzyıllar boyunca yazılı kültür ve eğitime yönelik kurumlaşma bakımından zayıf kalan Alevi toplumu sözlü geleneğe sarılmış ve halk, inanç ve toplumsal esaslara yönelik olarak dedeler/aşıklar kanalıyla bilgilendirilmiştir. Bu nedenle Aleviliğin doğru anlaşılabilmesi için, alan araştırmaları yoluyla sözlü tarih ve gelenek unsurları toplanmak zorundadır. Melih Duygulu bu önemli konuyu ele alarak öncülük yapmak suretiyle Alevilik araştırmalarına yönelik çok yararlı bir hizmette bulunmuştur. Çünkü, bu zamana kadar yapılmış çalışmalarda Alevi-Bektaşî müziği ve deyişleri konusu daha çok ihmale uğramış durumdaydı.

Melih Duygulu'nun çalışması esas olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar, "Alevi-Bektaşî kültüründe deyiş", "Alevi-Bektaşî deyişlerinde müzik, edebi yapı, konu(tema)" ve "Deyiş örnekleri" adlarını taşıyan bölümlerdir. Birinci bölümde Alevi-Bektaşî müziğinde türler, Aşık müziğinde ve edebiyatında deyiş ve Alevi-Bektaşî törenlerinde deyiş söyleme geleneği konuları ele alınmaktadır. İkinci bölümde deyişlerin müzik yapısı, deyişlerde edebi yapı, deyişlerde tema konuları ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise dini, tasavvufi, felsefi, didaktik ve lirik konuları ele alan deyiş örnekleri verilmektedir. Daha sonra "Notalar" bölümünde, derlenen illere göre sıralanan, Melih Duygulu tarafından notaya alınmış deyişleri görmektedir. Deyişlerin

derlendiği iller arasında Adıyaman, Çorum, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Tokat ve Tunceli illeri bulunmaktadır. Notalar bölümü özellikle genç araştırmacılara otantik deyişleri ulaştırma ve öğretme görevini görecektir.

Çalışmada yer alan deyişlerin "Aşık"ları hakkında bilgilerin yeraldığı bir bölümün yanı sıra, sözlük bölümü de bulunmaktadır. Bugün kullanılmayan bazı sözcük ve terimlerin anlaşılabilmesi bakımından sözlük oldukça yararlı olacaktır kanısındayım. Ayrıca sunulan bibliyografya da, konuyla ilgilenen genç araştırmacılar için bir kılavuz görevi görecektir.

Sonuç olarak bu çalışma, bu alanda varolan önemli bir boşluğu dolduracak ve konuyla ilgilenenlerin bu konuda doğru bilgilenmelerini sağlayacaktır. Umarız Melih Duygulu, bu çalışmalarını sürdürerek Alevi-Bektaşî müziğinin bilinmeyen yönlerini aydınlatmayı sürdürür ●

Dipnotlar:

1. Bu bilimsel sempozyumlardan üçünü belirteceğim: 1- "Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the Near East in the Past and Present", Berlin, 14-17 Nisan 1995. 2- "Şah İsmail ve Onun Devri", Bakü, 24-26 Eylül 1997. 3- "Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler ve Nusayriler", İstanbul, 21-23 Kasım 1997.

2. Alevilerce kurulan özel araştırma kurumlarının ikisi de Almanya'da kurulmuştur. Bunlar Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü ve Avrupa Alevi Akademisi adlı araştırma kurumlarıdır. Türkiye'deki dernek ve vakıfların araştırma çalışmalarına yönelik umursamaz tavırları kuşkusuz tarih sayfalarındaki yerini alacaktır.

3. Bu araştırmalardan, Fuad Köprülü, F. W. Hasluck, İrene Melikoff, Süreya Faruki ve Ahmet Yaşar Ocak gibi araştırmacıların araştırmalarını kastediyoruz. Mesela son yıllarda yayınlanmış, içinde çok değerli araştırmacıların makalelerinin bulunduğu şu yapıt oldukça doyurucu bilgiler sunmaktadır: Alexandre Popovic et Gilles Veinstein, BEKTACHİYYA Etudes sur l'ordre mystique des Bektachis et les groupes relevant de Hadji Bektash, İstanbul, 1995.

4. Senkretizm, bağdaştırmacılık anlamında kullanılmaktadır. Bu, birçok dinsel ve kültürel unsurların bağdaştırılması, içinde barındırmasını ifade eder. Bu konuda bkz. Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksizminin Teşekkülü, Gen.2. baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1996, ss.80-81.

5. Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'a dayanarak heterodoksi teriminin sosyal, siyasal ve dinsel üç ayrı cephesinin olduğunu söyleyebiliriz. Heterodoksi, kabul edilmiş din anlayışına yani, ortodoksiye karşıt, aykırı bir din anlayışını ifade eder. Heterodoksi, siyasi iktidarın desteğinden yoksundur ve çevrenin din anlayışını ifade eder. Ocak, agy, s.77.

6. Melih Duygulu'nun daha önce yayınlanmış bulunan "Gaziantep Türküleri" adlı bir çalışması daha bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli dergilerde ve ansiklopedilerde bu konuya yönelik birçok makalesi bulunmaktadır.

Alevilik-Bektaşilikte Kurban

ZKurban, Tanrı'ya manen yaklaşmak, sevgiyi belirtmek için O'na sunulan şey anlamına gelir. Tanrı'nın gazabından kurtulmak, bereket dilemek veya istediklerinin yerine gelmesi için kurban adanır; bu uğurda hayvanları ve çocukları keserlerdi.

Cahiliyet devrinde Kabe'de kurban kesilince kurbanın etlerini yere gömer kanlarını da sürerlerdi. "Onların etlerinde kanları da, hiç bir zaman Allah'a erişemez. Allah'a erişen sizin takvanızdır" (Hacc süresi, ayet 37) Ayetde de buyrulduğu gibi, kesilen kurban bir vesiledir, önemli olan insanın iç dünyası, inancı ve Tanrı'ya karşı olan sevgisidir. Kesilen kurbanın etini fakirlere dağıtmak gerekir, etini yere gömmekle ve kanını duvarlara sürmekle Allah'a yaklaşılmaz.

Kerbela çöllerinde insanlık ve inancı uğruna evlatları ve sevdikleriyle susuz şehit olan İmam Hüseyin (A.S.) insanlık aleminin ilk kurbanlığı kabul edilmiştir. İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail ve Şeybetül Hamdın oğlu Abdullah'ın kurbanlığından, Kerbela şehitlerinin sevabı daha büyüktür. Cem ayinlerinde kesilen koyun ise de, hakikatte bu kurbandan maksat, O insanın dostları uğrunda canını feda etmeye hazır olduğunu bildirmektedir. "Ey canlar, sizler de zamanı gelince kendinizi hak için kurban vermekten korkmayın, Desti Kerbela'yı düşünün" demektir.

Aslında eti yenilen tüm hayvanlar insanoğlunun kurbanıdır. Kurbanın özü teslimiyettir. Şeriat kapısında kurban tekbirlenir, kesilir ve çiğ olarak dağıtılır. Tarikat kapısında yine tekbirle kesilir, pişirilir. Pişmeden hiçbir şey kemalatını bulmaz. İnsanlar çağırılır, topluca dua edilir. Marifet kapısında hayvandan kurban kabul edilmez. Orada ancak CAN kurban olur. Hakka verecek tek şeyin, varlığıdır. Hakikat kapısında, ne hayvandan ne Can'dan kurban kabul olmaz. Mal, sahibine teslim edilmiştir. Her şey Tanrı'nındır.

Kurban, kesiliş açısından Oniki'dir. Bunu şöyle sıralayabiliriz:

1. Bayram kurbanı; Kurban bayramında kesilir.
2. Adakkurbanı; Kişinin özel durumuyla ilgili adadığı kurbandır.
3. Hızır kurbanı; Hıdırellez orucu sonunda kesilir.
4. Nevruz kurbanı; Nevruz bayramında kesilir.
5. Abdal Musa kurbanı; Bu kurban, yapılan Abdal Musa Cem'inde kesilir.
6. Konak kurbanı; Görgü Cem'i'ni başlatmak için kesilen kurbandır.
7. Tercüman kurbanı; Bu kurbanı musahip olanlar keser.
8. Can aşı kurbanı; Hakka yürüten canların, yedinci, kırkinci günü ve bir yıl sonra, cuma akşamları kesilir.
9. Dar kurbanı; Bu kurban musahip olan canın Hak'a yürüdüğünde, rızalık için kesilir.
10. Rüya kurbanı; Rüya da görülen bir olayla ilgili kesilen kurbandır.
11. Muharrem kurbanı; Muharrem orucu sonrası, İmam Zeynel Abidin sağ kurtulduğu için kesilir.
12. Köy kurbanı; Bu kurban Anadolu köylerinde belirli gün ve aylarda köyün birliği, bütünlüğü, kardeşliği için kesilir.

Bu sıraladığım oniki kurban Alevilikte-Bektaşilikte kesilen kurbanlardır. Her birinin ayrı ayrı inceliği, derinliği ve nitelikleri vardır. Özel amaç ve niyetlerle kesilen kurbanların dışında İslamda kurban kesmek

Kurban Bayramı'nda yerine getirilir.

Gürühu Naci yoluna teslimiyet gösterdikten sonra bir elma, bir kül gömbesi, kuru hoşaf dahi kurbandır. Alevilikte söylenen "kansız kurban" terimi bunu içermektedir. Herkes kendi emeğiyle kazandığı en kıymetli nimetlerini sunar. Çiftçi ise, (Kurban) buğday, darı ve bunlardan yapılan pişmiş yenmeye hazır unsurlardır. Tüccar ise para veya mesleğiyle ilgili eşyalardır.

Alevi-Bektaşî cemleri kurbansız olmaz. Buna kurban tığlamak veya kurban tekbirlemek denir. Cemde kesilecek kurbanın nişanı önemlidir. Kurban cem meydanına geldiğinde, Zakirler kurban nefeslerini okur. Bu nefesler adeta kutsal kitapların tefsiri ve yorumlarıdır. Kurban nefes okuyan zakirleri dinler, meydanda dolaşır, meler, silkinir, titrer, işer. Bu, kurbanın nişanı olarak değer kazanır ve kurbanın kabul olduğuna işarettir. Zahirde koç kurbandır. Gerçekte kurban edilen nefistir.

Ayini cemlerde kurban genellikle cuma akşamı yani, perşembe günü tığlanır. Önce kurbana abdest verilir. Sağ ayağı dizinden aşağı sıvazlanır. Sonra sol ayağı sıvazlanır. Yüzü yıkanır, arka ayakları su ile sıvazlanır. Kuyruğu yukarı kaldırılarak elle su serpilir. Abdest tamamlandıktan sonra su içirilir. Kurbana abdest veren canın da abdestli olması gerekir.

Cem meydanına getirildiğinde, kurbanlık koçun her iki boynuzuna da birer tane elma takılır. Kurbana tuz ve tahıl (buğday) yalattılır. Cem ayinindeki canların kurbana karşı büyük sevgileri vardır. Kesilen kurbanların sağlam ve yaşını doldurması gerekir. Kurbanı kurbanı cem meydanına getirdiğinde, kurbanın sol tarafında durup, kurbanın sağ ayağını gözü hizasında hafifçe kaldırır ve kendisi de sağ ayağının ucu ile sol ayağını mühürler yani, 'Dar-ı Fatıma' olur.

Mürşid-Dede; Kuran-ı Kerim'in Saffat suresi 103-107. ve En'am suresi 79-163. Ayetlerini okur ve kurbanla ilgili üç düvazıimam sürdükten sonra, "Bismi Şah Allah Allah!... Kurbanı Halil, Fermanı Celil, Canı İsmail, tığ-ı Cebrail, peyiği sultan, bir izni kurban!... Allahu Ekber... La ilahe ilallah-ü Vallahu ekber Allah-u ekber ve lillah-il hamd... (üç defa tekrar) Bundan sonra, kurbanın ayağı yere bırakılır. La fetta illa Ali la seyfe illa Zülfikar. La ilahe illallah Muhammed'ün resüllullah... Mürşid-i Kamil, kubbeyi devran, kabul-u kurban, duvazda Oniki İmam!... Oniki imam aşkına, itikat bütünlüğüne, cem birliğine diyelim Allah Allah!... Kurbanlarımız kabul ola, muratlarımız hasıl ola, tüyü başına sevap yazıla, kaza-ya kalkan, belaya bekçi ola, lokma sahipleri kurbanlarından şefaata bula, yüzünüz ak, gönlünüz pak ola, kurbanımız İsmail'e inen sakalak koçun sürüsüne katılmış ola. Hak Muhammed Ali yardımcımız ola. Oniki imam, ondört masum pak, Onyedî kemerbest katarından didarından ayırmaya. Üçlerin, beşlerin, yedilerin, erlerin evliyaların hayır-himmet sefa nazarları üzerimizde ola. Kurbanlarımızı dergâhı izzetinde kabul eyleye. Dil bizden, nefes pirimiz Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli'den ola. Nur-ı Nebi, Kerem-i Ali, Gülbank-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli. Gerçek erenler demine hu".

Kurbancı kurbana niyaz verir ve kurbanı kesmek için dışarı çıkarır. Yönünü kıbleye çevirir, ön iki ayağı

ile arka sol ayağını bağlar, arka sağ ayağı boşa kalır. Kurbancı üç defa Allah-ü Ekber der ve kurbanı keser. Kurbanın kanı daha önce kazılmış olan çukura akar. Ayaklar altında bırakılmaz, üzeri kapatılır. Kurbanın eritilmiş yağı bir kaba konur. Yanacak biçimde fitil yapılır ve cemlerde cuma geceleri çerağ olarak yakılır. Kurbanın kemikleri kırılmaz yere gömülüp üzeri kapatılması adettir. Bu, kurbana karşı duyulan manevi saygıdır. Postu kurutulur ve cemlerde mürşidin-dedenin oturduğu post olur.

Kurbanın ciğeri lokma olarak kavrulur, buna "ciğer lokması" denir. Dede "Bismi Şah Allah Allh!... Kurbanınız kabul ola... Her gönülde bir murat vardır, muradınızı Şahı merdan Ali vere. Her ne niyetle kesildi ise niyetiniz kabul ola. Hak didarda yazıla. Lokma hakkına, evliya keremine, gerçekler demine, cömertler cemine destur-u pir, izni mürşid yürüyenin lokması yürüye... gerçeğin demine hü..."

Duasını okuduktan sonra yenilir. Dede, ciğer lokmasından lokma verir canlara. Kurban destur verilmeden yenmez. Eğer yiyen olursa sitem (ceza) verilir. Kurbanın birlikte yenip içilmesinin belirli kuralları ve okunan gülbankları vardır. Kesilen kurbanlar pilav olarak pişirilir. Kurban pilavları yenmeden evvel Dede sofraya duasını okur. Herkes Allah Allah!.. der. Kurban yenildikten sonra dede bir gülbank okur, "Bismi Şah Allah Allah!... Lokmalar kabul ola, lokma sahipleri lokmalarından şefaata bula. Hak Muhammed Ali kabul eyleye. İmam Hasan, Şah Hüseyin, Hünkar Hacı Bektaş Veli defterine kayıt ola. Üçler, Beşler, Yediler, Oniki İmam efendilerimiz yardımcımız, şefaathımız ola. Dertlerimize derman, gönlümüze iman ola, gittiği yerler gam ve keğer görmeye. Hizmet sâhipleri hizmetlerinden şefaata bula. Nur-ı Nebi, Kerem-i Ali, pirimiz Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli... Gerçek erenler demine hü..."

Alevilerde-Bektaşilerde kurbanın önemi büyüktür. Cemler kurbansız olmaz. Diğer bir deyişle kurbansız cem olmaz. Kurbana getirilen her şey paylaşılır. Kurbanların, Alevi toplumunun birliği bütünlüğü, kardeşliği için sağladığı faydalar göz ardı edilemez. Ayin-i Cem'ler dışında, genellikle yakında bulunan bir ziyarete götürülür ve kesilir. Değişik inaçlı kişilerce yanlış anlaşılıyor. "Allah varken ölüye kurban kesiyorlar" diye. "Burada kesilen kurban oradaki yatıra değil Allah için kesilir, Orada kesilmesinin nedeni, o evliyanın yüzü suyu hürmetinedir."

Alevilerin kestiği yenmez diye iddia edenler, bunu hangi ayete, hadise ve hükme göre söylüyorlar acaba? Şeyhülislam bu tür fetvalar vermişlerdir. Hatta günümüzde dahi, bu fikri savunan insanlar vardır. Sorun Alevileri-Bektaşileri müslüman olarak görmemelerinden kaynaklanıyor. Halbuki, Aleviler-Bektaşiler kurban keserken İslami bir şekilde yani, ayet ve dualar okuyarak keserler. Durum böyleyken, Aleviler'in kestiği yenmez diyenler, bilgisiz cahil ve Aleviler'e düşman olan kimselerdir.

Muhiban canlara, Kızılbaşça Hu dost Gerçeğe HU! diyelim ●

Tahir ASLANDAŞ

Kervan Dergisi Yazışları Müdürlüğü'ne:

Cemal ŞENER'in yazısına açıklama;

Kervan Dergisi'nin son sayısında Cemal Şener'in "Necat Birdoğan'ı Tanımanın Dayanımlılığı" başlıklı yazıyı üzüntüyle okudum. Bir süreden beri gerek Nejat Birdoğan'ın gerekse Cemal Şener ve İsmail Onarlı'nın karşılıklı polemiklerini yine üzüntüyle izlemekteyim. Bu üzüntümü gerek Nejat Birdoğan'a gerekse Cemal Şener'e atışmalarının yeni başladığı dönemde ilettim. İki taraftan da "önce o kessin" yanıtını aldım.

Alevi hareketinin başlangıcından bu yana şahsıma yönelik zaman zaman seviyesiz sataşmalar olduğu halde bugüne kadar yanıt vermedim. Yanıt vermeme nedenim bana saldıranların defosuz olmalarından değil, benim mücadele yöntemimin farklılığıdır. Çünkü ben öncelikle aile içinde mektuplaşmanın yanlışlığına inananlardıyım. İkinci neden olarak da işlerle uğraşmak yerine düşünceyle uğraşmayı seçmemdir. Öyle ki Niyazi Öktem gibi seviyesi malum kişiye bile yanıt vermedim.

Cemal Şener, içinde beni de ilgilendiren yazısı yayınlanmadan bir hafta önce gazeteye ziyaretime geldi. Kendisinden bir daha bu tür polemiklere girmemesi konusunda dostluğumuza güvenerek tekrar ricada bulundum. Sevgili Cemal de bana "haklısın ama son bir yazı daha yazdım. Bundan sonra noktalıyorum" dedi. Ancak son yazısında benim ağzımdan verdiği ya da beni referans olarak gösterdiği bir bölümün olduğundan hiç söz etmedi. Dergiye okuyunca şaşkınlıktan donakaldım. En azından benim çok yakın arkadaşım, dostum Cemal Şener'in bu konuda benim görüşümü ve doğal olarak da iznimi alması gerekirdi. Bunu etik açıdan doğru bulmadığımı söylemek zorundayım. Şahsıma yapılmış bir nezaketsizlik olarak görüyorum.

İzin alınmasının ötesinde bazı yerlerde de -tahriyat meyeceğim çünkü bu, maksatlı olur- ancak sanırım

Cemal'in yanlış anımsadığı olaylar var. Şimdi bu olaylara istemediğim halde değinmek zorundayım.

Şeyh Bedrettin Komitesi adına şu anda gerçekten anımsamıyorum -Nejat Birdoğan ya da Rıza Zelyut olabilir- benden dostluğum nedeniyle dönemin Belediye Başkanı Nurettin Sözen'den randevu almam istendi. Randevuya kimlerin geleceğini sordum ve bana dört ya da beş kişilik bir isim listesi sayıldı. Randevu günü geldiğinde yalnızca Nejat Birdoğan'la rahmetli Battal Pehlivan'ı özel kalem bekleme odasında gördüm. Diğerleri nerde diye sorduğumda "onların gelmeyeceği" söylendi. Ben de "ama randevu bir komite adına alındı, iki kişiyle gitmek gayriciddilik olur" dedim ve gerçekten de Cemal Şener ve Rıza Zelyut'u arayarak komitenin tam kadro gelmesini istedim. Olay bundan ibaret.

Cemal Şener'in yazısında Nejat Birdoğan'ın Sözen'le görüşmesini kişisel amaç için kullanacağı kaygısını duyduğumu ve Birdoğan'ın Sözen Belediye Başkanı olduğu günden beri belediyede Kültür Müdürü olarak atanması için benden istekte bulunduğunu öne sürüyor.

Öncelikle düzeltiyim, ben Nejat Birdoğan'ı Sözen Belediye Başkanı olduktan çok sonra tanıdım. Belleğim beni yanıltmıyorsa sanırım ilk tanışmamız 1992 yılıydı. Nokta Dergisi'nde çalışırken "Yunus Emre" ile ilgili yapmayı düşündüğüm bir haber nedeniyle gittiğim evinde tanıştık. İkinci düzeltme, Belediyede Kültür Müdürlüğü diye bir departman yok. Üçüncü düzeltme ise, belediyede bir görev için benden ricada bulunan isimle ilgili. Nejat Birdoğan hiçbir şekilde benden bu tür bir istekte bulunmamıştır. Bu tür istekleriyle beni bunaltan ve Şeyh Bedrettin Komitesi'nde bulunan başka bir kişidir. Şu anda ucuz bir magazin gazetesinde köşe yazarlığı yapan kişi benden bu yönde taleplerde bulunmuştur

ve tarafımdan her seferinde "ben böyle işlere aracı olamam" yanıtını almıştır.

Nejat Birdoğan'ın bu görüşmeyi kişisel hesapları için kullanacağı konusuna gelince... Kullanır ya da kullanmaz, kafasında böyle bir hesap olur ya da olmaz doğrusu bu da beni hiç ilgilendirmmez. Bu, o hesapları kafasında yapan kişinin sorunudur. Benim Cemal Şener ve Rıza Zelyut'u toplantıya çağırma nedenim, gerçekten de Sayın Sözen'e daha önce beş kişiden ve kimlerden oluştuğu bilinen komitenin kendisini ziyaret edeceğini söylememe rağmen kadronun eksik gelerek Alevi hareketi adına gayriciddi bir durum yaratılmış olmasına engel olmak içindir. Komitede Cemal Şener ve Rıza Zelyut değil başka isimler olsaydı yine aynı şekilde haber verir ve toplantıya çağırırdım. Tabandaki Alevileri hiç ilgilendirmeyen bu tartışmaları kendi iç platformlarımızda yapmak varken bu savaşın kamuya açık sütunlardan yürütülmesine dün olduğu gibi bugün de karşıyım.

Alevi hareketi içinde dün yola çıktığımız insanlara şöyle bir dönüp baktığımda her birinin bir yerlere savrulduğunu görüyorum. Kimi siyasi parti koridorlarını arşınlayarak siyasi istikbal peşinde koşarken bir kısmı da ekonomik hesaplar peşine sürüklenmiş gidiyor. Şimdi bunların hepsinin açıklarını, yanlışlarını yazmaya kalksak piyasada bulunan bütün Alevi yayın organları biraraya getirseniz bile sayfaları yetmez. Tarihsel süreçte kimlerin dik, onurlu ve rüzgar gülü gibi her yöne eğilmeden yürüdüğü zaten ortaya çıkıyor ve çıkacaktır.

Gelin kişilerin eksiklerini, zaafalarını değil savunduğu düşüncelerin çarpıklığını, açmazını ve çelişkilerini ortaya koyalım.

Saygılarımla.

Miyase İLKUNUR -Gazeteci

Onar Köyü'nü Tanıyalım

Onar Köyü'nün Anadolu Selçuklu döneminden önce yerleşim bölgesi olduğu, harabelerden ve 22 tane tarihi mağaranın bulunmasından anlaşılmaktadır.

Orta Asya Türklerinin Anadolu'ya göç etmelerinde ve Anadolu Sulçuklu'sunu oluşturan boylardan Boyat Boyu Türkmenlerinden Şeyh Hasan Oner'in önce, şimdiki Karakaya Barajı'nın suları altında kalan Adaf bölgesine yerleştiği, oradan da oymağıyla birlikte, şu anda köyümüzün bulunduğu yerde yerleşik düzene geçip mekân tuttuğu, köyümüzden bir edebiyatçı ve araştırmacı olan İsmail Kaygusuz'un belgelerle kanıtlamasından anlaşılmaktadır.

Köyümüzün kurucusu Şeyh Hasan Oner yerleşik düzene geçtikten sonra, Alaattin Keykubat'ın Alanya kuşatmasında ecdadımızın göstermiş olduğu kahra-

Şeyh Hasan Oner Kulliyesi

manlıktan dolayı köyümüzü ziyarette bulunduklarında, 1224 yılında vakıf senediyle vakfeylediği arazinin halen köyümüzün elinde bulunduğu ve 773 senelik tarihe sahip olduğu tespitlidir.

Köylülerimiz, Cumhuriyet döneminden sonra her Anadolu köyü gibi göç verdiğinden, büyük çoğun-

luğu İstanbul'da işgal etmektedir.

Köylülerimiz sosyal faaliyetlerini sürdürebilmek için 1965 yılında İskender Paşa Havlucu Sokak'ta bulunan Bozkurt Hanı'nda Arapkir Onar Köyü Kalkındırma Derneği'ni kurmuşlardır. Kurulduğu tarihten bu güne köyümüzün ihtiyaçlarını gidermeye çalışan Derneğimiz, 24 Temmuz 1996 tarihinde devlet yöneticilerimizin katılımıyla Şeyh Hasan Oner Külliyesi'nin temelini atmıştır. 13 ay gibi kısa bir sürede 1240 m(kare) kapalı alan, 20 tane müstakil bölüm olan bu büyük projeyi gerçek-

leştirilmiş bulunuyoruz.

Hizmete açmış olduğumuz Külliye'nin tüm insanlığa hayırlı olmasını dileriz.

Arapkir Onar Köyü Kalkındırma Derneği
Yönetim Kurulu

Cem Vakfı Toplantıları

Cem Vakfı, "Anadolu İnanç Önderleri Birinci Toplantısı" adıyla bir toplantı düzenledi. Genelde Dedeleri kapsayan toplantı, adının "Dedeler

Kurultayı" ifadesiden kaçınılarak, "Anadolu İnanç Önderleri..." olarak ilan edildi. 16-19 Ekim 1998 tarihleri arasında İstanbul'da Taksim-AKM'da yapılan açılışına devlet, hükümet, siyasi partiler vb. çevrelerden kişilerin yoğun bir katılımı oldu.

Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan'ın konuşmasından sonra, hükümet adına Devlet Bakanı Cavit Kavak söz aldı. Cavit Kavak yaptığı konuşmada, Alevileri "laikliğin güvencesi" olarak tanımladıktan sonra özet olarak, "devletin ve hükümetin her türlü desteğiyle Cem Vakfı'nın yanında" olduğunu vurguladı. O sırada Ankara'daki önemli gelişmelerle meşgul olan -toplantıya davetli- Cumhurbaşkanı Demirel, Başbakan M. Yılmaz ve B. Ecevit toplantıya başarı mesajı yolladılar.

Daha sonra Yenibosna Kültür ve Cemevi'ne giden katılımcılar burada, üç gün sürecek toplantılara katıldılar.

Toplantılar ayrı salonlarda ve ayrı oturumlar halinde, üç gün sürdü. Toplantılara, çeşitli illerden gelen Dedeler, bazı Ozanlar ve yazarlar katıldılar. Son gün yapılması düşünülen "sonuç Bildirgesi" toplantısı ise iptal edildi. Yapılan açıklamada, toplantılarda yapılan konuşmaları kapsayan kitabın Vakıf tarafından hazırlanıp daha sonra yayınlanacağı belirtildi.

Toplantıya, genellikle Cem Vakfı eksenindeki Dede, yönetici, yazar vb.'nin yanı sıra, kamuoyunda Cem Vakfı ve İzzettin Doğan aleyhinde(!) bir tutum gösteren farklı kesimlerden bazı yazar, ozan vb.'lerinin de katıldığı gözlemlendi.

Devlet Üniversitesinde Alevilik Sempozyumu

Alevilik öğretisi ve Alevi-Bektaşî toplumunun geleceği ile ilgili yönlendirme ve girişimler sürüyor. Aleviliği akademik düzeyde ele alıp, üzerinde oynayıp fikri değişiklikler yaparak saptırmak ve devlete-dine çekmeye yönelik bir sempozyum yapıldı.

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nce "1. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu" yapıldı. 22-24 Ekim 1998 tarihinde yapılan Sempozyum, Ankara'da Gazi Üniversitesi Rektörlük binasındaki iki ayrı salonda oturumlar halinde yapıldı ve 3 gün sürdü. Sempozyumun açılışına Başbakan yardımcısı Bülent Ecevit ve İsmet Sezgin'le bazı milletvekilleri katıldı. Burada Bülent Ecevit, bir de konuşma yaptı.

Sempozyuma çok sayıda çağrılı konuşmacı katılıp hazırladıkları tebliğlerini (bildiri) sundular. Katılımcılar, genellikle çeşitli üniversitelerin İlahiyat ve diğer fakültelerinden Sünni-İslamcı ve Türkçü öğretim üyeleri idi. Bunun yanı sıra, Alevi kesimden de azımsanmayacak sayıda yazar, yönetici ve konuşmacılar katıldı. (İzzettin Doğan, Lütfi Kaleli, Nejat Birdoğan, Atilla Erden, Aziz Yalçın, İ. Zeki Eyüboğlu, Baki Öz, Esat Korkmaz, Mustafa Selmanpakoğlu, Ömer Uluçay, Hüseyin Bal, Şakir Keçeli, İsmail Engin, Ali Yaman, Ali Aktaş vb.)

Sunulan tebliğler ve yapılan konuşmaların içeriği ise, Aleviliği daha çok Türklüğe ("Türk Müslümanlığı") ve Sünni İslama çekmeye yönelikti. Bu yönde adeta, yoğun bir tasarım ve yönlendirme vardı. Bazı konuşmacılar, Kur'an'dan referanslarla Aleviliği ortodoks İslam'a çekmeye çalışırken, bir kısım yazarlar ise sürekli "Ahmet Yesevi-Lokman Perende-Hacı Bektaş Veli" kurgulamasıyla Aleviliği Türk inancı olarak ileri sürüp-"Türk Müslümanlığı" teorisine zemin yaratmaya çalıştılar.

Kısaca, bu sempozyum Alevilere "Türk Müslümanlığı" zehrini aşılama için hazırlanmış bir girişim oldu.

Bilindiği gibi, Gazi Üniversitesi bünyesinde oluşturulan "Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi", 1980'lerin sonlarına doğru Alevi toplumunda yaşanan hareketlilikle birlikte kurulan ve Aleviliği Türklükle bezeyip kendine çekmesi çabasına "Akademik" alanda görev verdiği bir kurum. Ve bu araştırma merkezi üç ayda bir "Hacı Bektaş Veli Dergisi" Bu hükümet döneminde ise, bu merkez ırkçı Ecevit'in partisine bağlı ilgili devlet bakanlığı eliyle yürütülmektedir.

Recai Kutan'ın Utanmazlığına Tepkiler

Fazilet Partisi lideri Recai Kutan, partisinin TBMM Grup toplantısında 6 Ekim 1998 tarihinde yaptığı konuşmada yine Alevilere hakaret yağdırdı. Kutan, Alevileri "sapık ve aşağılanmış bir mezhebin mensupları" gibi gösterdi. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Suriye ile yaşadığı Siyasi kriz ve bu nedenle savaş naralarının atıldığı bir ortamda Partisinin Meclis grup toplantısında bir konuşma yapan Recai Kutan, Suriye'de yaşayan Arap Alevilerini (Nusayriler) karalarken, Anadolu Alevilerine dokunmadan da edemedi. "Nusayrilik bir nevi sapık Alevi anlayışıdır." dedi. Bu demeç üzerine, başta Alevi örgütleri olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerinden tepkiler yükseldi. Başta Ankara ve İstanbul'daki Alevi örgütleri, yaptıkları basın açıklamaları, FP binasına siyah çelenk bırakma gibi tavırlarla olayı kınadılar ve mahkemelere dava açarak tep-

gibi saldırılara karşı alınacak tavırları tartıştılar.

Haberin İçinden

Öte yandan, bu demeçten sonra devletin de Ankara'daki savcılar eliyle bir kamu davası açıldı. İnanıy- oruz ki, bu tavırda devlet ve onun yöneticileri de samimi değildir. Sünni inancı resmi devlet dini haline getiren, şeriatçı güçlerin gelişmesine kaynaklık eden, besleyen; öte yandan bugüne dek

Alevileri sakıncalı gören ve onlara kendi kurumlarını açma ve ibadet yasağı koyan ve Cumhuriyet dönemindeki birçok katliamlarla onları kırdıran bir anlayışın da Alevilere ne denli iki yüzlü yaklaştığı gözlerden saklanamaz. Bu noktada Aleviler de kendilerini kandıramazlar, kandırmamalıdır.

İnançlara ve toplumsal katmanlara saygısızlığı, aşağılamayı, küfrü ve hatta katliamları

kilerini gösterdiler.

İstanbul'daki Vakıf ve dernekler de gösterdikleri tepkilerin sonucunda, ilgili mahkemeye başvurarak bu konuda dava açtılar. Kuruluşlar 14 Ekim 1998 tarihinde İstanbul Adliyesi önünde yaptıkları basın açıklamasının ardından, dava dilekçelerini ilgili mahkemeye sundular. Daha sonra Dergimizi ziyaret eden Alevi örgüt yöneticileri, bundan sonra izleyecekleri süreçleri ve bu

"Eyüp" sabrı bir yaşam...

Kervan çalışanları ve Kervan dostları yiğit-mücadeleci ve İNSAN olmaya erişmiş bir Can'larını toprağa verdiler. Yaşamının çileli yapısına sabırla karşı koyan ama bunu kimseye yansıtmadan ve tek çözümünün de mücadele olduğu bilinciyle davranan bir Can: **Eyüp BARIŞIK!**

Eyüp'ün bu acı haberini biz Kervan çalışanları büyük bir üzüntüyle aldık, ağabeyi Mahmut'un telefondaki sesinden. İnanamadık, inanmak istemedik.. ama, dayandık! Hani insan sosyal ve siyasal yaşantısında beklenmedik ve ani ölüm haberlerini alır! Ve etkilenir. İşte öyle...

Ma dolanı dolanı gelir.. yavaşça. Yaşamın, zamanı gelip "ölüme" dönüşerek sürdüğünü biliyoruz. İnsanlık davasında da, kavganın içinde her an ölüme hazır olduğumuz ve kimi zaman "öldüğümüz" de oluyor. Her şeyin bir bedeli var. Bunu Eyüp de biliyor ve o kararlılık, o inançla mücadele ediyordu. Ama birçok yönüyle örnek olmuş birinin aniden "ayrılığı" yine de etkiliyor dostları, kavgaya arkadaşlarını, yoldaşlarını.

Eyüp Barışık, terbiyesi ve çalışkanlığıyla bizlere örnekti. Her şeyden önce, kökünden geldiği Alevi terbiye ve kültürüyle yoğrulmuş ve onu özümsemiş bir kişiliği vardı. Başladığı devrimci yaşamında aldığı devrimci kültürle amaç birliğinin de bununla ne denli kesiştiğini anlamış, onu insan ve iş ilişkilerinde sessiz, gösterişsiz yansıtmıştı. Aile ve dost çevrelerinde de ne denli sevilen örnek gösterilen biri olduğunu biliyoruz.

Eyüp, yaşadığı sorunları, sıkıntıları dostlarına açmaz, yansıtmazdı. İşinde, insani ilişkilerinde, dostluğu-dayanışmayı-paylaşmayı öne çıkarırdı. Oldukça geniş bir sosyal ilişkiler ağı, dost çevresi vardı. Eyüp'ün mütevaziliğini ve dost/insan yanını bir de onlardan duyar ve bundan onur duyardık.

Büyük ve zahmetli işler yapar ama az konuşurdu. Dergi çalışmalarına büyük katkılar sunar, ama işe itiraz etmez, işin gerekliliğine inanır, onu geliştirmeye çalışırdı. Dağıtımını yaptığı Kervan Dergisi ve kitaplarla, hem dergimize muazzam katkılar sunar, hem de kendisinin ve çocuklarının yaşamını bununla sağlardı. Dergimiz bünyesinde, daha fazla özveriye ve verime dayalı bir kampanyada birinci gelerek, inançlı oluşunu bir kez daha çalışmasına aktararak kanıtlamış, verimli çalışmasıyla örnek olmuştu.

Kervan Dergisi'ni satarken defalarca polisçe alınıp emniyete götürüldü, dövülüp işkenceden geçirildi, nezarete kilitlendi. Ama yılmadı, mücadele azmini daha da bile-di bunlar. Her karakol dönüşü, olanı ve karşı koyuşunu gösterişsiz anlatır, işkencecilerin çabasının boşunalığını davaya inanmışlığıyla sergilerdi.

Eyüp Barışık, 1964 Bingöl/Kığı-Çevreli Köyü doğumluydu. Yaşamının ilk dönemi köyünde geçti. Orada çalıştı, ekonomik sorunları aşmaya çalıştı. Ailesiyle İstanbul'a göç eden Eyüp, buradaki yaşamla tanıştı. Burada da ailesine ve çevresine örnek oldu. Abisi Mahmut, bu durumu şöyle anlatıyor: "Benden küçük olan bu sevgili kardeşim bütün toplantılara katıldı. Her yerde onun konuşması vardı. O konuştuğça, insanlar onu büyük ilgiyle dinlerlerdi. O bizim hem kardeşimizdi, hem ağamızdı, hem de paşamızdı. Bütün her yere o giderdi, o koşardı. Yıllar sonra, kardeşim kendi işini yaptı: **Kervan Dergisi**'nde çalışmaya başladı. Gece gündüz demeden o yol için çalıştı. 5 yıl Hacıbektaş Törenlerine katıldı ve çalıştı. Kerbelâ için, dostları ve canlar için başını seve seve veren bu büyük insan... Ne yazık ki aramızdan ayrıldı.

"En son, Tuzla deri fabrikasında çalışıyor,

Eyüp Barışık

gelip gidiyordu. Orasının onun mezarı olacağını bilemezdik. Bir gün (21.08.1998) saat 09.00'da haber geldi. Dediler ki, 'Kardeşin hastadır...' Gittik, büyük bir acıyla karşılaştık. Yattıyordu yerde, koca Eyüp... Sorduk soruşturduk: o gece fabrikada kalmış. Su kuyusunun üzerine konulan tah-taya basıp, içine düşmüş, hayata veda etmiş. (...)."

Onu tanıyanlar, bilirler. Uzun söze gerek yok. O bize, dava uğrunda amansızca çalışmayı, mücadele etmeyi; insani ilişkilerde yapıcı olmayı bir kez daha göstererek "ayrıldı" aramızdan. Onu böyle anacağız.

Bir kez daha, ailesinin, dostlarının, Kervan Dergisi çalışanlarının, yoldaşlarının başı sağolsun!

KERVAN

kimliklerinin mevcudiyeti olarak algılayan ve öylece hareket eden bu şeriatçı (İslami siyasi hareket) güruhun ne denli sahtekâr, ikiyüzlü ve takıyyeci olduğunu toplum bir kez daha görmüş oldu. Fazilet Partisi bu demeçle, bir yandan -ülkemizde de birkaç milyon bulunan- Nusayri inanç kimlikli insanları rencide ederken, dilinin altındaki baklavayı çıkararak-asıl düşmanca tutumunun Alevilere yönelik olduğunu da göstermiş oldu. Zaman zaman inanç özgürlüğü, demokrasi gibi kavramları dilinden düşürmeyen Şeriatçı güruhun, her resmi söyleminde olduğu

gibi bunda da ne denli sahtekâr olduğu ve sözünü ettiği "demokrasi"yi yalnızca kendisi için istediği bir kez daha ortaya çıktı.

Bu demece tepki gösteren bazı Alevi örgüt yöneticilerinin gazetelere verdikleri demeçler ise ibret vericiydi. 7 Ekim 1998 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin bildirdiğine göre, bu demeçten dolayı Fazilet Partisi'ni kınayan sözkonusu Alevi örgüt yöneticileri öte yandan, devletin Suriye'ye olası bir saldırısı-savaş durumunda Silahlı Kuvvetlerin yanında olacakları beyanatlarını vermişlerdir. Bu tavır ise Aleviliğe ve Alevilere

hiçmi ama hiç yakışmamaktadır. Bunu söyleyebilmek için Aleviliği bilmemek, Alevi kimliği ve bilincinden uzaklaşmak ya da Alevilikte tarihsel hafızayı yitirmiş olmak gerekir. Devlete yamamarak, -ezilen bir halkın demokratik mücadelesinin bir sonucu olarak- bir ülkeye olası bir savaşı destekleme doğrultusundaki beyanlar Alevice bir tutum değildir. Bu anlayışa sahip zatlar da, Aleviliğin demokratik hak arama sürecinde düzgün ve samimi bir konum gösteremezler. Göstermedikleri de ortada zaten.

ÇİNGENE DOĞMAK "SUÇ" DEĞİLDİR!

Çingene doğmak suç değildir, diyenlerin çoğalmasa dileğiyle başlayorum...

Çingene doğmak elbette suç olamaz. Ama ben Çingene ana-babadan dünyaya geldiğim için, daha anamın karnındayken, yani doğmadan önce, ülkemizin insanları beni suçlu ve günahkâr saymışlar; doğduktan sonra, inançlarımdan ve insanlık haklarımdan mahrum saymışlar; öldükten sonra da, cehennemde temelli kalacağım söylentisine kanmışlar...

Böyle bir anlayış, mantık ve inanç olamaz. Anayasamız, bölücülüğe yolaçan düşünce ve davranışları yasaklar. Peygamberimiz, ırklar arasında üstünlük olmadığını, Arap'ın Arap olmayana üstün sayılmayacağını; Allah katındaki üstünlüğün, sadece takvada olduğunu bildirmiştir. Tüm insanlar Adem ile Havva'dan türemiştir. Bir anlamda hepimiz kardeş sayılmalıyız. Zaten insanların anasını ve babasını seçme şansı olamazki!

Evet öyledir, bütün bunlar doğrudur. Doğrudur ama, ülkemizde Çingenelerin horlandıkları, dışlandıkları, küçük düşürüldükleri, ikinci sınıf vatandaş sayıldıkları, haklarında çok yanlış ve haksız suçlamalarda, iftiralarda bulunduğu da maalesef bir gerçektir.

Peki neden böyle oluyor acaba? Ben çocukluğumdan beri, İslama ve insan haklarına aykırı bulduğum bu haksızlıkların, böylesi yanlış değerlendirmelerin sebeplerini ve kaynağını öğrenmek ihtiyacını duymuşumdur. Eğitimde ve sosyal yaşantımızda bir gelişme varsa, bu ilkelikten neden kurtulamadık? Kendimizi neden aşanıyoruz diye düşünmüşümdür.

Çok yıllar önce, Türkiye'deki Çingeneler üzerinde araştırma yapmak gerektiğini düşündüm ve insanları aydınlatacak ciddi bir kitap yazmaya karar verdim. Olanaklarım ölçüsünde, Türkiye'nin başka yörelerindeki Çingenelere de ulaşarak, çalışmalarımı tamamlamak üzereyim.

20 yıldan beri Diyanet'in çevirisi olan Kur'an'ı Kerim'i ve Peygamberimizin hadislerini defalarca okuyup inceledim. Çingeneler hakkındaki yalanların, suçlamaların ve haksız iddiaların sebeplerini öğrenmek için insanlarla ilişkilerimi sürdürmekteyim.

Yüzyüze yaptığım görüşmelerde kimliğimi gizlemek suretiyle, insanların Çingeneler hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalışıyorum. Sorularımı sorarken, elbette o insanların kültür seviyelerini, inançlarını, hatta siyasi tercihlerini de dikkate almaktayım. Sohpet toplan-

tımıza ne kadar çok insan katabilirsek, o kadar yararlı olacağını düşünüyorum.

Duruma göre sorumu genel olarak şöyle sormaktayım: *Çevrenizde, Çingenelerden kız almak ve onlara kız vermek oluyor mu? Siz, kızınızın Çingene erkeği ile evlenmesine razı olur musunuz? İçinize sindirebilir misiniz?*

Şimdi sırası gelmişken aynı soruyu size de sormuş olayım, bakalım siz neler söyleyeceksiniz. Cevabınız, eğer hiç tereddüt etmeden, "Çingenelerden kız almak ve ve çingeneye kız vermek konusunda, insanların kimlik kökenine değil, kişiliklerine bakarım. Beğendiğim takdirde, böyle bir evliliğe engel olmam, üstelik kolaylaştırırım. Herkes de böyle düşünmelidir" diyebiliyorsanız, size başka bir sorum olmaz. Eğer cevabınız "hayır" şeklinde ise, sizin de eğitime ihtiyacınız var demektir.

İnsanlar bu tür soruma çoğunlukla "hayır, Çingenelerle evlilik kesinlikle mümkün olamaz, gerektiğinde her çeşit baskıyı kullanabilirim" şeklinde cevap vermektedirler. Ne yazık ki, böyle cevaplayanların sayısı çoktur. Böyle cevap verenler arasında maalesef üniversite bitirmiş, din eğitimi görmüş, üst kademelerde görev yapmış veya yapmakta olan eğitimci, yönetici, hukukçu, emniyetçi, siyasetçi insanlar da var. Daha da çok üzücü, değil mi?

Şimdi bu soruma olumsuz cevap verenlerin uydurdıkları gerekçeleri birlikte ve sabırla dinleyelim:

1) Hz.İbrahim'in inançsızlar tarafından ateşe

atılmak istenmesi sırasında, **Cin** ile **Gan** adında iki kardeş, meydanda ve insanların gözleri önünde zina etmişler..miş. Bu soydan gelenlere **Çingene** denilmiş..miş. Bu olay sebebiyle Çingeneler Allah tarafından lanetlenmişler..miş! Kur'an'da böyle yazıyor..muş!

Kur'an-ı Kerim'de Çingeneler hakkında böyle bir kayıt yoktur, diyorum. Düpedüz yalandır,

Mustafa AKSU

diyorum. *Ya siz ne diyorsunuz?* Kur'an'da böyle yazıyor mu? Olsa bile bu hata başkalarına yüklenebilir mi?

2) Çingeneler Müslüman değiller..miş. Müslüman olabilmeleri için, önce Hristiyan olmaları gerekiyor..muş. Kur'an böyle diyor..muş.

Büyük yalan, büyük iftiradır bu. Kur'an böyle demiyor. *Ya size göre nasıl? Söleyiniz.*

3) Çingenelerin dinleri, mezhepleri yok..muş! İnançsızlar..miş!

Allah'ın inanç müessesesi hiçbir zaman tükemez ve kimsenin tekelinde değildir. *Ya siz ne düşünüyorsunuz?*

4) Çingene kadını ile zina eden bir erkeğin cünüplüğünün(kirliliğinin) çıkması için 40 kiremit veya 40 tuğlanın erimesine kadar ısıtılacak su yıkanması gerekir..miş! Kur'an'da buna dair ayet var..miş!

Olay önce kimyasal olarak mümkün değildir. Buna sadece gülünür.

Doğrudan iftira edilmektedir. *Ya siz ne diyorsunuz acaba?*

5) Çingenelerden kız almayı ve onlara kız vermeyi İslam yasaklamış..miş. Bu yasaklık Kur'an ayetleriyle de bildirilmiş..miş!

Olmaz böyle şey. Haksız yere Çingenelere de Kur'an'a da iftira edilmektedir. Peygamber efendimizin **Maria** adında Mısırlı Çingene kadınıyla evlendiğini neden bilmiyorsunuz? *Peki siz ne düşünüyorsunuz? Lütfen söyleyiniz bakalım.*

Böylesine ilkel toplumlarda daha çok Ali Kalkancılar, Müslüm Gündüzler çıkar ortaya ve kazanırlar da!..

Şu anda Aziz Nesimi geldi aklıma. Hani %60, %70 filan demişti ya. Böyle bir tablo karşısında insan Çingene olduğuna elbette gizlemek zorunda kalır. Türkiye'nin eğitim müesseselerinde okuyan sayısının fazlalığına rağmen bu ilkelik nasıl oluşabiliyor? Herhalde eğitimin kalitesizliğinden, okuma ve dinleme alışkanlığımızın olmadığından, düşünme ve anlama yeteneğimizin yozlaştırıldığından diyesim geliyor. Gelin, örf ve adetlerine bağlı olan, insancıl ve hoşgörülü bu insanları karalanmaktan birlikte kurtaralım. İnsanlık için, toplumsal barış için...

Çingeneler hakkında uydurulan daha başka iftiralar da var. Bilmiyorsanız birlikte öğrenelim:

1) Çingeneler evlendikleri zaman dini nikah yapmazlar..miş!

Çingenelerden dini nikah yapmayı ben ne gördüm, ne de duydum. *Acaba siz nasıl biliyorsunuz?*

2) Erkek çocuklarını sünnet ettirmezler..miş!
Bunu da görmedim, duymadım. *Ya siz? Duydunuz mu?*

3) Cinsel ilişkiden sonra yıkanmazlar..miş.
Cünüp kalırlar..miş!

Yıkanmayan bir çingeneyi, yıkanmaya gerek olmadığını söyleyen bir Çingeneyi bugüne kadar görmedim, tanımadım. *Siz de mi öyle biliyordunuz?*

4) Çingene oldukları için derileri kokar..miş!
İnsanların derileri Çingene oldukları için kokmaz. Deri, ağız ve ayakların kokması, biyolojik başka nedenlere bağlıdır. Yıkanmayan herkes kokar elbette. *Siz nasıl biliyordunuz?*

5) Ahlaksızlar..miş!
Dilleri nasıl da söyleyebiliyor bunu? Ülkemizde kimlerin çalıp-cırtıklarını, zarar verdiklerini Medyadan birlikte öğreniyoruz. *Bu görüşüme siz de katılıyor musunuz?*

6) Hırsızlık yaparlar..miş!
Çingeneler emekleriyle, alınteriyle, hakederek kazanırlar. Kanaatkârdırlar. *Siz ne diyorsunuz?*

7) İmkânları olsa da, çadırlarda birarada yaşarlar..miş!

Bu da yalan. Çadır hayatı yaşayanlar kalmamıştır. Çingeneler iyi ve sağlıklı meskenlerde yaşarlar. *Siz nasıl biliyorsunuz?*

8) Çingeneye padişahlık vermişler de, önce babasını kesmiş..miş!

Bu masala sadece gülmek isterim. Başka birşey gerekmez.

Ama şunu söyleyeyim: Eğer siz de bu aktardıklarımın rahatsızlık duyuyorsanız, duyarlı iseniz, Çingene toplumunu bu haksız suçlamalardan kurtarmak için, toplumsal barışın devamı için, hiç beklemeden göreve başlamalısınız. Bu bir insanlık borcudur, diyorum.

Öte yandan anlaşılan odur ki, Türkiye nüfusunun %99'unun Müslüman olduğunu söylemek çok zordur. Öyle olsaydı, böyle acayip bir tabloyla karşılaşmazdık, ülkede bilinen sıkıntıları yaşamazdık.

İsterseniz, Çingene kimliğimden ötürü başamdan geçen anılarımdan birkaç tanesini anlatayım. Gülmeniz, düşünmeniz ve de gerçekleri öğrenmeniz için; kimliğimi sakladığımdan ötürü, beni haklı bulmanız için...

1- İlkokuldan mezun olduğum yıl, şair olan hocama nedense sormuştum. Çingene olmayan bir kızla evlenebilir miyim diye. "Hayır" demişti!

2- Orta ikinci sınıfa geçtiğim yıl, 20 km. uzaktaki ilçeye giderek, Belediye Başkanı'ndan iş istedim. Kimliğimi öğrenince kovmuştu.

3- Ortaokul öğrenciliğim sırasında, İlkokuldan beraber olduğumuz arkadaşlarım benim Çingene olduğumu ihbar ettikleri için, hayli sıkıntılar yaşadım!

4- Yaz tatilinde, köyümdeki Tekel idaresine geçici işçi olarak girmek istedim. Müdür, Çingene olduğumu bildiği için işe almamıştı!

5- Köyümde komşu mahalledeki kız arkadaşım, beni beğendiğini söylediği için, abisi tarafından dövülmüştü!

6- Kurumumda Ankara'da Şube Müdürü olarak çalışmakta iken, Hava Kurmay Albay emekli olan, köyümüzden abimin arkadaşı Mehmet abiyi gördüm. Evine ziyaretine gittim. Hoşbeşten sonra, hangi kurumda, ne iş yaptığını sordu, söyledim. Çingene olduğumu öğrenince de, bana "Sen İlkokulu bitirdin değil mi?" diye sordu. Yüksek lisans diplomam var deyince, sustu... Hemen konuyu değiştirdim ve bir daha da aramadım.

7- 1987 seçimlerinde Bolu'dan milletvekili adayı olmuştum. İlçe Başkanının odasında otururken, içeri giren biri "Ankara'dan gelip milletvekili olmak isteyen, Mustafa Aksu adında biri varmış. Kimmiş, o adamı bana tanıtır mısınız" dedi. "Onu ne yapacaksın" dediğimde; "Çingeneymiş o" dedi. Acı acı güldüm...

8- Çalıştığım kurumda Yüksek Disiplin Kurulu üyesiydim. Birgün toplantıda Kurul Başkanımız, bir arkadaşımıza: "Bırak şu şeyini şey ettiğim Çingeneleri. Onlara acınmaz." demişti. Ama ben ona acıdım!

İşte böyle...

Sizi biraz daha güldüreyim, düşündüreyim olmaz mı? Bakın evlenme konusunda konuşurken kimliğimi açıkladığım zaman, insanlar bana neler diyorlar:

"Senin Çingene olduğuna hiç inanmıyorum. Eğer sahiden Çingene isen, anan seni mutlaka Çingene olmayan bir aileden çalmıştır! Belki de Çingene olmayan biri ile zina yaparak seni

kazanmıştır!" diyorlar.

Böylesine sakat anlayışlarla nereye varılır? Çok yazık!

Ama bütün bu olumsuzluklara, çirkinliklere rağmen, yine de kızmayacağım. Kızıp çekilirsem, görevimi yapamam. Duyarlı ve örnek insan olmaya, insanlık görevimi bıkmadan-usanmadan yapmaya kararlıyım. Başka çarem yok. Şimdi bütün bu açıklamalarımın sonra, kimliğimi gizlediğim için bana hak veriyor musunuz?

Çingene kökenli olup da üniversite okuyan, ilahiyat fakültesinde bile doktora yapan, eğitimcilikte, idarecilikte, hukukta, siyasette üst kademelerde görev yapmakta olanlar vardır. Mesela Başbakanlık yapan Anayasa Profesörü *Nihat ERİM* ile Dışişleri Bakanlığı yapan Anayasa Profesörü *Turan GÜNEŞ'in* ve *Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin* de Çingene olduklarını biliyor musunuz? Türkiye'dekilerin hepsi de şimdiye kadar kimliklerini gizlemişler ve gizlemektedirler.

Sizler de bilirsiniz; Çingenelerden film sanatçıları, tiyatro sanatçıları, ünlü müzisyenler ve ses sanatçıları vardır. Bunlar meşhur oldukları için, isteseler de kimliklerini gizleyemiyorlar. Hatırlayınız; Televizyon programında ses sanatçısı *Kibariye'ye* sordular: "...Sizin için *Roman* diyorlar, öyle mi? diye. Onun da cevabı, "*bunu Allah'a sorun*" şeklinde olmuştu. Ne kadar anlamlı bir cevap, değil mi?

Konuyu bundan sonra basına ve televizyon kanallarına taşımayı düşünüyorum. İlgi duyanlar, bu dergi veya gazeteler kanalıyla irtibat kurarlarsa, onlarla da ilgilenmek isterim.

Yazımı, "*Çingene ana-babadan doğmak suç olamaz*" diyenlerin çoğalmasında dileği ile bitiriyorum.

Düzeltilme: Dergimizin geçen sayısında (s:70,sf.29), "*Çingeneler Konuşuyor: Kamuoyuna Açık Mektup*" başlıklı yazının yazarı -teknik bir arıza sonucu- yayınlanmamıştır. Söz konusu yazının yazarı: **Mustafa Aksu'dur.** Düzeltilir, özür dileriz. -Kervan

Alev Yayınları

Piyerlotti Cad. 17/4
Çemberlitaş/İSTANBUL

Tel/Faks: (0212) 516 84 64
kervan@artemis.efes.net.tr

SUSMAK BİTTİ!

Nasılsa şemsiyen var, bu yüzden şikayetçi değilsin yağmurdan. Hatta muzip bir sevinç bile duyuyorsun. Oldun olası seversin yağmurda dolaşmayı. Eskiden ıslanmaktan bile hoşlanırdın. Usul usul ortayaşlandığından belki, artık seni ıslatmayan yağmurları seviyorsun.

Geleneksel olarak Alevisin. Aleviliğin politik duruşu anlamalı senin için. Anadolu halkları Şiiliği olduğu gibi değil, kendisine uyacak biçime getirerek benimsemiş. Milet'in doğa filozoflarının izi var Alevilikte, Hristiyanlığın izi var. Zerdüşçülük, Şamanlık terkedilirken olumlu yönleri atılmamış.

Alevilik bir sentez. İnsanı temel alan hümanist değerler Batı toplumlarından çok önce, sessiz sedasız yaşatılmış Alevilikte. Ta başından beri adaletsizliğe, haksızlığa karşı tavrı var Aleviliğin. Hep baş kaldırmış Aleviler. Kanla bastırılmış isyanları. Her katliam sonrası derin bir suskunluğa gömülmüşler. Derin de olsa uçurum değil ya suskunluk. "Biter bir gün" diyerek iç

çekmişler. Aleviler hep yenilmişler ama, bükemedikleri eli öptükleri hiç görülmemiş.

Doktorun belirlediği dinlenme süresi henüz tamamlanmadı. Ev halkını üzme pahasına çıktın sokağa... Bırakalım Yavuz zulmünü, daha iki gün önceki dehşet havada. Ne gündü o! Uçurarak getirdi sıska çocuklar, dev gibi kütükleri barikatlara. Yanan ateşler, halaylar, zılgıtlar...

Nazarlarında haindin, aykırı bir çiçektin steplerinde. Asiydin gençlik kadar, yangın gibi sokulgan. Düşman bile diyemiyorsun bak! Vicdana kir, akla cehalet gibi saldırdılar oysa. Kanları zehirlemek, ruhları kundaklamaktı onların işi. Kötü bir hastalık, rezil bir humma gibi saldırdılar. Taş atacakken vuruldun. "Vuruldum" dedin, "ey menevişli dağlara gümbür gümbür inen bahar!"

Yillardır pencereden yıldızlara bakar bakar ısınırdın da geceleri, öyle bir gece göğü hiç görmemiştin daha önceleri. Allahsız, bayraksızdın işte. Aklın karlar altında uç veren çiğdemlere takılı, ellerin buz. Gürül gürül bir çağlayan karnında. Nerden gelir onca

kan?! Ne bulur yatağını, ne kesilir namussuz! Seni yerden kaldıranlardan da vurulanlar oldu. Düşüyordu civanmert delikanlılar, nazenin kızlar. Dal dal dökülen Ali kuzucuklarını anımsıyorsun en son. Ve ağır ağır zifiri bir karanlık.

Sen kurtarıldın, fakat onlarca can girdi yerin altına. Gençlik ateşleri de budandı, kendileri de. Kimisi sohbetlerde yarım tümce, yarım solukluk virgül olarak kalacak; kimisi rakı kadehlerinde duman. Belki bir gün, kızılbaş gül olup açacaklar. Sevgiye, bilime, paylaşım gerinen yeryüzünde; barbarlıklarıyla övünenlere taş atacaklar başka bileklerde.

Yağmur çoktan dindi, ama şemsiyen hâlâ açık. "Geçmiş olsun" diyor dostlardan biri, sağolsun. Karnındaki yara sızlıyor. İzi hep kalacak. Kalsın, ömrünün süsü olsun. Bir hüküm yırtıldı Gazi Mahallesi'nde. Suskunluğun bittiğine dair bir manifesto yazıp imzaladı Aleviler. Duvarlardaki kurşun izleri de mührü olsun!

Hamdi ÖZYURT / İsveç